

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Decimvsqvartrvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

res vllam stipem Societas non admitteret, quæ regie pecuniæ fructibus alebatur, bona certè illius venia sibi liceret arcam in sacra aede vulgo proponere, vbi ad leuandam mendicorum inopiam collecta pecunia seruaretur. Quorum etiam in gratiam eadem pietate placuit suos illud in mores inducere, vt eisdem mendicis epulum apud Patres, magno ob eam rem vaforum coëmpto numero, singulis mensibus præberetur: per quam occasionem animi quoque verbo Dei, pijsque sermonibus pascerentur. Dedit etiam rex nostris arcam in cæmeterium Christianorum.*

Amangucij quoque, vbi Cosmus Turrianus rem Christianam gerebat, complures aggregabantur ad Christum: & ij quidem tam flagrantem incensique erant, vt eos è media cœnobiorum sanctitate prodijisse diceret: ita verò à suis auulsi parentibus & amicis, vt cum eis agere versarique planè nollent, nisi vel Dei causa, vel eorum salus impelleret. Et, vt erant maximè de aliena salute solliciti, ita suæ virtutis sanctitatisque tam memores, vt excolendæ virtutis gratia infimum quodque & seruire munus ambirent; ijdemque Ethnicis inspectantibus idola frangerent & comminuerent.

100
Amangucianorum
Christiana-
rum pietas.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER DECIMVS QVARTVS.

1554

Vartus iam & quinquagesimus subit annus læta tristibus intermiscens, & alterna rerum vicissitudine, vt plerique alij, fecundis Societatis frugibus ac solidis, idem specioni que incrementis exuberans. Censebantur iam Romæ capita ferè centum & quadraginta; cum tamen ad ordiendam Collegia, multiplicemque messis varietatem non pauci toto anni curriculo mitterentur. Romanum Collegium, vt discipulorum Sociorumque numero, sic opinione & fama doctrinæ, plurimis parta documentis experimentisque florebat. Edita sunt concertationum spectacula in templo domus Professæ, vulgatis tum primùm prælo thesibus de disciplinis omnibus, quas tradidit Societate per eius instituta licet. nam priore anno Theologicas dumtaxat, quas Olaius sustinuit, prælo subiecerant, factaque omnibus congregandi potestas, & quotquot pugnandi amor accenderat, ad certamen admissi. quorum ea frequentia fuit, vt cum totis octo diebus continenter literaria illa concertatio teneret, nullus tamen vnquam vel domesticis ad id instructis atque paratis, vel alumnis Germanici Collegij locus ad impugnandas propositas theses relinqueretur. Aedes quoque apud Professos adeo celebrabatur, vt quamquam paucis annis antè laxior erat facta; frequentia tamen increbescente denuo laxanda, imò & instauranda de integro videretur; cum designatis anno Iobelai vestigijs ob animaduersum in delectu situs incommodum ædificare non expediret. Quod vbi decreuit Ignatius, inuitatus est Bartholomæus Cardinalis Eueuanus officij gratia, qui primum lapidem ritè funderet præsentibus Lusitani Regis oratore Alfonso Alencastro, nobilibusque compluribus. Cardinalis autem Ignatij nomen personamque reueritus nullo modo adduci poterat, vt eas ipse partes acciperet, quas in eum quadrare magis diceret, qui molis huius Societatis fundamenta iecisset, cumque in eo persevera-

ret, vt eas obiret Ignatius, hic autem pro sua modestia eas vicissim abnueret, eiq; tota animi submissione remitteret; denique post mutæ humilitatis pudorisque certamen Cardinalis ipse manu sua prehensens Ignatium, & sibi propius adiungens, primum cum eo lapidem in noui operis fundamenta coniecit: gemmasque duas architecto admodum pretiosas, quas ad perpetuam suæ in nos voluntatis amorisque memoriam lapidi iacto subieceret, sua manu dedit.

Per hæc ferè tempora Lusitaniæ Rex à Pontifice Iulio postulauit, vt Patres aliquot in Æthiopiam de Societate legaret: quo ex numero vnus aliquis eius regionis designaretur Episcopus, & Patriarcha. Tres ab Ignatio viri sanctitate doctrinaque præditi nominati sunt, Ioannes Nannius, cui mandaretur is honor, & Andreas Ouiedus, Melchiorque Carnerius, qui ei essent adiutores; & si quando eiusmodi tempus incideret, successores. Ad eius honoris nuncium omnes quidem cohorrere: verum sic expauit Ouiedus, qui Romæ tunc aderat, ad id Neapoli euocatus, vt ad Ignatium confestim codicillum exarat, se quidem professionem in Æthiopiam libenter accipere, & Patriarchæ quoque in laboribus & ærumnis omni ope adiutorem futurum: ceterum nullo modo adduci posse, vt Episcopatum seu mortuo, seu superstitè Patriarcha susciperet: neque id sibi à Societate imponi posse. Proinde rogare Patrem, & infimis precibus obsecrare, ne sibi vlla ratione id munus conaretur imponere: alioquin æquibonique confuleret suam ab se causam apud Pontificem Maximum agi. Constitutum enim sibi esse vitam in Societatis obedientia omnem exigere. Ea re non modò nihil est animo commotus Ignatius, sed eum item per litteras collaudatum hortatus est, vt teneret in recusando constantiam. Verùm Pontifex Lusitani Regis supplicatione permotus, vt Ouiedus ipse reliquique duo munus, quod deferebatur,

3
Ioannes
Nannius
Patriarcha,
Ouiedus, &
Carnerius
Episcopi
Æthiopia
perinuiti
designantur.

1
Theses à
Armano
Collegio pri-
mum typis
editæ.

2
Sacra aedis
apud Pro-
fessos noua
posita fun-
damentis.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

E c 3 SOCI-

acciperent, imperavit: cuius rei causas infrà pluribus exponemus.

4
Cura B.
Ignatij in
tuenda
disciplina.

5
Iudicium
instituit de
Simone Ro-
dericio.

Superiore anno accessit ad Urbem è Lusitania Ludouicus, quem aliàs nominavi, Consalvius, vt de rebus prouincie Ignatium accuratè distinetque doceret. Et quoniam eodem euocatus accesserat etiam is, qui prouincie præfuerat, Rodericius, vt suprà significauimus, & delatum se per calumniam querebatur, visum est Ignatio ad excidendas perturbationis in posterum causas, suarum esse partium præterita non negligere: datisque è Professorum numero iudicibus aliquot, quaestionem ijs de rebus institui, non forent, sed religioso ritu, in auctoresque diligenter inquiri; animaduertendi tamen iure sibi vni reseruato. Cumque delecti iudices cognoscendis rebus accuratam, vt imperatum erat, dedissent operam, consultoque precibus Deo iurati censuissent, superiorum motuum culpam residere penes Simonem videri; is, qui iudicio præfens aderat, æquo animo iudicium accepta sententia (nam & lectio nem eorum antè quoque nominatim probat) suæ pristinae modestiæ memor, sese vltro ad pedes abiicit, & ad omnia se alacrem ac paratum exhibuit. Qua summissione modestiæque delectatus Ignatius, nihil in eum statuendum censuit, nisi vt in Lusitaniam, ne nouis turbis causa daretur, ne rediret: sed vt frater fratrem reueritus, tanquam Pater filio carissimo veniam dedit: satisfique habuit & erratum suum agnouisse Simonem; & cæteris, quibus sua dissimulatio forsitan obesse poterat, si sileret, constituendo iudicio satisfecisse. Verùm hostis humani generis tam pulchrum Religiosæ obedientiæ & humilitatis exemplum nullo modo poterat ferre, vt illibatum ad posteros permaneret. Visus erat sibi per quietè Simon, quod & palàm narrabat, arduum subire cliuum: cumque supino in ascensu & aspero deficerent vires, viderat accedentem Ignatium, à quo sublatus in humeros ingenti labore subuehebatur. Huius somnij satis fidem impleuit egregiè ab eo exercita Sancti Patris patientia & caritas. Nam paulò post iudicium, in opinionem ingressus agi existimationem suam, nisi reuerteretur in Lusitaniam, omnem mouere lapidem cœpit, Pontificium vt diploma eliceret, quo per nomen Anachoreticæ vitæ in quodam eius regni secessu degendæ, ab Generalis Præpositi potestate exemptus, eò sese referret. Intendant ad hæc oculos humilitatis & crucis disciplinam professi, nec sibi ab callidissimo hoste patiantur illudi. Num enim quis cui certior suæ famæ iudex, quam is, quem loco Dei suæ arbitrum vitæ legit: quam lecti iudices, quorum aliena est causa, prudentia religioque non minor, mens tranquillior? An verò vnus inferiorum vt famæ consulat Præpositus, negliget suam? & auctoritatem eneruabit, pessumdabit disciplinam? Quanquam quid cum existimatione atque opinione hominum ei viro, qui Deo se probare studet: qui perinde, vt vulgus mortalium honores ambit, & magnum in terra nomen, ita ipse ignorati se velle & despici profiteretur, vt Christi decoretur insignibus? Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? inquit Apostolus de pecunia exercebantur lites. Et quisquam

6
Per speciem
conseruan-
de fama sa-
pè magni
viri demon-
strant.

existimabit non cum socio, sed cum suo Præposito dimicandum sibi, & excutiendum sanctæ obedientiæ iugum, ne quid videatur de existimatione sua decessisse? Illud verò est non conseruare famam, sed perdere. Christianæ laudis & existimationis recta est via summissio, modestia, obedientia. Hanc insiste qui Christum sequeris, cui schola crux est, & magister Dei filius crucifixus. Per hanc igitur dolosam existimationis tuendæ opinionem, & ad præcipitandos in insidias exitumque Religiosos præsertim viros machinam vel potentissimam, bonus Simon, qui tam fuerat sedulus diuinæ minister gloriæ, ingens à Satana passus est bellum. Sed aduigilauit Beatus Pater pro socio filioque carissimo, præoccupauit aditus, omniā nequissimi tela demum infregit cura, sedulitate, precibus & sacrificijs suis & aliorum: aduocatisque Romam ex agro Piceno Bobadilla, Neapoli Salmerone, is ad vltimum rem ita composuit, vt Simon, ommissa perfectionis Lusitanicæ cura, Hierosolymâ, quem admodum principio exoptauerat, pergeret: & Collegium, quod iam Apostolica auctoritate, vt demonstrauimus, excitare sanctam illam ad urbem licebat, si daretur opportunitas, inchoaret. Nec Ignatius abnuuit, sed socium addidit postulanti: numeratque quantum satis esset ad subsidium itineris pecuniæ iussit. Quanquam Simon Venetias cum venisset, iter prosequi valedudine interpellante ausus non est.

Sedulò autem Ignatij excubans cura in filiorum suorum tum sanctitate tuenda tot inter animarum iuuandarum diuersa munera, tum fama prænuuntianda; edixit tota Societate non modò vt seminarum quamuis nobilium, aut decumbentium domos in comitatus nemo adiret; sed omnino ea esset in alloquendis obseruatio atque prouisio, tametsi exciperetur confessio, vt aures quidem comitis, sed oculi nunquam excluderentur. Vtque doceret, quantum apud se ea lex haberet ponderis, & custodiam exemplo sanciret; cum vnum è sacerdotibus domesticis hominem senem, & antiquæ bonitatis contra fecisse cognosset, sed per bonam simplicitatem: vt prorsus culpa vacaret; tamen ad cæterorum commotionem octo sacerdotes vnum conuenire iussit in locum, in eorumque medio reum flagello se cedere, quoad singuli ex ijs singulos è psalmis Dauidicis pronuntiarent, quorum primus psalmus esset quinquagesimus. Idem sub tempus

quas condiderat modestiæ regulas ad tenendum religiosum in omni motu corporis, atque in omni actione decorum, vt domesticis promulgaret inculcaretque seruandas, Ludouico Contalvino professum domus Ministro seuerè mandauit. Qui cum aliquando fuisset in parendo remissior, eius lenitudinè apud præsentem accusans, Tantum, inquit, in scribendis legibus laboramus, & Ministri nostri, quasi nobis ex gratis steterint, in ijs exigendis inculcandisque sapè sunt leni. Cardetenim hæ ipsæ, de quibus loquimur, steterunt nobis: quas cum ederem, septies amplius Dominum Deum in precatione cõsului: sapè lacrymas fudi. Quibus ex verbis licet intelligi, quod suo loco demonstratum est, quid in grauioribus fecerit, qui tantum operæ curæque contulerat in

7
Cura Beati
Ignatij in
tuenda
disciplina
quasi
vires
comitatus
excipere
confessio
aures
quidem
comitis
sed oculi
nunquam
excluderentur.

8
Quanti-
sacerdotum
Ignatij
modestia
regulas.

9
Quanti-
adhiber-
ria curam
B. Ignatij
condenda
Constitu-
tionibus
& regulis.

has minores ac leuiores. Sanè tanti faciebat religiosi decori leges atque modestiæ B. Pater, vt eas domi nostræ cunctis presentibus explanari, quo ad eas custodiendas incenderentur ardentius, à Lainio iusserit. Nec quemquam vel antiquissimum in eo conuentu desiderari passus est. Quod haud temere casuque, sed diuino prope instinctu consilioque imperatum ab Ignatio, patefactum est mox. Dicente enim Lainio, cunctisque ex eius ore suspensis ingens fragor exoritur, strepitusque tantus, vrinolitis terra motibus concuti, & tota domus videretur euerri. Exterriti ea res quidem omnes, non tamen aut dicentem interpellauit, aut audientes. Dilapsa concione, cupide egrediuntur ad spectanda, si quæ essent, argumenta fragoris, & ingentem in hortis acerrum lapidum, ac cæmentorum stragem recenti ruina reperiunt. Corruerat videlicet rectam illud, quod succedere post mensam animi causa seniores, & antiquissimus quisque solitus erat. Ea quippe hora habita est à Lainio cohortatio: ad quem audiendum nisi Ignatij iussu sese omnes adunum, excepto nemine, contulissent, aliquos haud dubiè ea ruina oppressisset. Gratia igitur & ab Ignatio, & à cæteris multæ Deo actæ, qui presentissimam perniciem à suis cervicibus auertisset. Ignatius insuper Dei collaudans prouidentiam; Visus est, inquit, Dominus significare suis voluisse famulis, has modestiæ leges haud ei protus ingratas. Quod ipsum de grauioribus constitutionibus ac legibus, quibus instituti nostri vis & natura continetur, affirmare sanè possumus, quas & vberiore, vt modò dicebamus, lumine sanctus Pater, maioribusque significationibus diuinæ voluntatis conficiebat, & conficiendis plus curam operaque tribuebat. Cum Ludouico Consaluio B. Ignatius familiaris aliquando colloquens, quoniam lati vndique nunciij de secundis Societatis rebus ac progressionibus offerebantur, magno se in metu esse dixit, ne non strenuè satis Deo Societas famularetur alicubi. vsu quippe didicerat, quod à sanctis Patribus scriptum est, perpetuè felicitati non satis fidendum; & tum metuendum esse maxime, cum ad voluntatem fluunt omnia. Sed non diu tranquillitas stetit, in Vrbe ipsa paucis diebus tempestate commota, eo metuenda magis, quòd exiterat ab eo, cui & Societas plurimum deuincta erat, & ex quo omnis apta pendeat, ex ipso videlicet Pontifice Iulio.

Edixerat in Hispania Carolus Cæsar ex Concilio Tridentini decreto, vt qui sacerdotijs & Ecclesiæ prouentibus gauderent, ij suis ab Ecclesijs & Dicecibus ne abessent. Quod edictum cum Hispanos, qui in Vrbe versabantur, maxime peteret, hi cum Pontifice questi, suis impuleret querelis, vt à Carolo per literas postularer, de edicti seueritate remitteret. Rescripsit Pontifici Carolus, decretum illud non ab se, sed à Concilio nationis factum, id maxime laborante, vt Tridentini de eare decretu reuocaretur ad usum: proinde edictum suum boni consuleret, facileque pareretur, Concilio Tridentini decreta, cui Pontifex ipse legatus interuissset, vim suam obtinere. Eo responso grauior commotus est Pontifex. Et quoniam Cæsaris ex aula, eius auctores edicti

Societatis referabantur homines, quorum consilio Principes Episcopi que se regerent; in eam Iulius acriter exarsit, ab eaque adeò repente abalienatus est, vt nostri omnes tanquam Publicani Samaritani que ab eius ædibus arcerentur: nec quisquam pro illis apud Pontificem verbum facere, ne Carpenis quidem ipse Cardinalis Societatis protector ac tutor, maximè que auctoritatis vir auderet. Ita iacebant apud nos omnia. Nec confici irato Pontifice negotia de more poterant. Mcrebat cum amicis Societas, & quod dolore amplificabat, is qui sua prudentia & auctoritate cuncta componere perfacile potuisset Ignatius, grauiore morbo ictus, metu cunctis incusserat, ne subito raperetur ex oculis. Non tulit Dei bonitas, cuius in manu cor regis est, vt diutius ira cõcepta in Iulij pectore resideret. Ea Romanorū Regem Ferdinandum impulit, vt, cum ad Pontificem de rebus suis scriberet, ab eo peteret, ne grauaretur Ignatium pro se loquentem audire, habere illum ab se mandata, & sui pectoris arcana quædam, quæ cum eo suo nomine conferat; eodemque tempore de re tota Ignatium certiore per litteras fecit. Pontifex acceptis Ferdinandi litteris, Ignatium accersit: qui cum morbo teneretur implicitus, aduersam valetudinè excusauit: paucisque diebus sibi restitutus ad Pontificem alacer adit, cunctis admirantibus, nec satis intelligentibus, vnde tantus repente animus in Ignatio, qui Pontificis infensū vultus & conspectum subiret. At Pontifex, vbi renunciatum est pro foribus ad stare Ignatium, & proximos ad sese aditus obfidere, iussit eum illico introduci. Quem, vrin conspectum venit, non est passus propter recentem eius valetudinè de genibus se affari, sed secum modò in ambulante, modò ad fenestram insistentem, & quidem pileolo opertum caput loquentem audijt. Ignatius, vbi Societatem apud eum per modeste purgavit, delapsus ad Ferdinandum exposuit ea, quæ in mandatis habebat. Cui cum benignè dedisset operam Iulius, ad eummet sermonem transtulit, & Societatem vltro ipse purgavit, affirmans nihil de sua in eam beneuolentia, ac pristina voluntate falsis hominum sermonibus, quibus non satis crederet, imminurum: spondens insuper nullo loco Societati se defuturum, Romanoque Collegio aureos annuos bis mille, vel Abbatiam aliquam, quæ prima suo possessore vacasset, assignaturum, curaturumque ea de re conficiendum rite diploma. Deinde querenti num quid Professorum domus desideraret ad victum, cum respondisset Ignatius, quanquam ea emendicato viueret, nihil illi deesse; Societatem tamen ipsam eius egere gratia, paternaque benedictione, discedendi veniam petijt. Sed priusquam dimitteret Pontifex accersito sui Prefecto cubiculi, mandat, vt quoties ad sese Ignatius accederet, omnes ei confestim paterent aditus: neque committeret, vt is pro foribus moram traheret, sed se protinus de eius aduentu, quamuis cum Cardinalibus ageret, commoneret. Quæ res magnum Societati nomen, magnam Ignatio ipsi opinionè comparauit. Postridieque Pontifex aureos coronatos quingentos elemosynæ nomine ad Ignatium misit. Ita subito exortam nulla Societatis culpa procellam paucis diebus letus dies excepit.

Verum egregiam hanc Iulij erga nostrum Ordinem voluntatem haud ita multo post intemptius obitus antevertit rebus infectis, nec de pecunia Collegio decreta diplomate rite dato. Ea quoque re suam erga Ignatium & Societatem Pontifex voluntatem paternam ostendit. Receptus anno superiore in Societatem fuerat adolescens Octavius Cæsar nomine. Cuius pater, qui Duci Montis Leonis erat à secretis, facile initio placari se iuit. Verum hoc anno cum Octavius Romam à Sicilia Ignatius aduocasset, & ipse ad Urbem profectus elicit à Pontifice, vt causa Cardinali Theatino, apud quem gratia valebat, committeretur. Aduolauit Neapoli Romam ipsa quoque adolescentis mater, cui liberum ille carissimus & suauissimus erat: ille habitabat in oculis. Ipsamet per urbem discurrere, limina Præfulum & Cardinalium terere, spargere vbiq; voces, quas vel muliebris impotentia vel indulgentia materna suggerebat, quiritatione, eulatu, lacrymis miscere & incendere omnia: ad eum vt Cardinalis, ad quem erat causa delata, Ignatium intentatis quoque censuris gnarum parenti iuberet illico reddere. Sed cum B. Pater planius edocuisset Pontificem, is diremptis Cardinalis actis, non solum pro religiosa vocatione sententiam tulit: sed etiam cum lites eiusmodi frequentes inciderent, certos nominauit Cardinales, apud quos ea in posterum causa disceptarentur. Et accidit planè peropportune. Ioannes Ricafolus nobili in primis loco natus Florentiæ, cum Societatem ibi diu flagitasset, desperans matris, vt iuebatur, exprimere consensum posse, adolescens annum agens non plus quintum decimum, delicatus, nec Florentia vnquam nisi in vicinas villas egressus, candidissimi animi, innocentiaque & modestia singularis, vltro se nemine suorum salutato, Romam contulit. Hic apud Cardinales dictos ita causam suam defendit, ita alios multiplices propulsauit impetus: vt (quod de sancto Stephano sacra prodit Historia) & intendentes in eum oculos, quasi vultum Angeli intuerentur, & nemo posset resistere sapientia ac spiritui, qui loquebatur. Eleonora quidem Dux Florentiæ, qua matre adolescentis rogante enixè contrà certauerat, constantia eius cognita, sic commota est, vt per beatum eum prædicans, sibi quoque ad motos stimulos diceret ad eandem incundam viam, si sexus & vitæ ratio pateretur. Atque vt intelligantur occulta Dei consilia, Octavius ille posteaquam plurimas palmas fortiter retulisset, tum reuersus est in Ægyptum, cum Pharaò destitit in seclari. At Ricafolus eodem, quo cœperat gradu, constanter iter tenens vrgensque per sanctæ Religionis deserta, quam humanis nuda iucunditatibus, tam opima diuinis, longa & frugifera sibi aliisque peregrinatione, promissam non terra, sed cæli felicitatem intravit.

14
Bernardus
Iapon Ro-
manus venit.

Eodem anno Bernardus Iapon, cuius supra facta est mentio, Romam vsque tantis terrarum tractibus à Xauerio missus communi omnium gratulatione venit. Is Cangoximæ natus è primis in Iaponia Christi legem amplexus, primus Societati vororum nexu sese addixit. Consilium autem Xauerij fuit, vt & Romana ciuitas ex vltimis

terris venientem hominem iam Christianum, pulcherrimamque illius primitias spectaret Ecclesia; & ipse maiestatem Romani Pontificis contemplatus, Christianamque in adhibendo Deo cultu, sacrisque ritibus elegantiam, reuertus in patriam suis popularibus, quæ hinc suis spectasset oculis, renunciaret. Omnino videbatur è p̄sulis illis Christianis vnus, & exemplar veteris sanctitatis. Quo etiam instructor ab disciplinis regrederetur, cœpit aliqua edoceri. Sed valetudine extanta mutatione cæli, tamque longo itinere afflicta, oratio solum Dominica est ei exposita diligenter: quam cum optimè percepisset, etiam si robustior valetudo iam erat, tamen nihil præterea addiscendum sibi dicebat. Quiddid oportebat scire, in oratione Dominica inesse; illam sibi, & obedientiam, omnium loco studiorum satis esse. Et sanè vir pius, & rerum diuinarum meditationi deditus, thesauros in sanctissimis illis verbis magno inueniebat. Erga mysteria fidei summè afficiebatur, præcipue que erga diuinissimam Eucharistiam. Cum è Patribus quedam Hebraicè scire audisset, ferre non poterat vir antiquæ simplicitatis, cum linguam didicisset Iudæorum, qui Christum occidissent. Er erat ingenij peracuti, altæque mentis, ita vt iussus aliquando de Angelis dicere, grauitate sententiarum atque subtilitate admirationem auditoribus teste Natali, eodemque iudice peridoneo, qui interfuit, magnam comoueret. Demum in Lusitania, quod repetiturus Iaponiam venerat, pie decessit. Simul primus ex India de Societate Romam venit hoc anno à Xauerio missus de statum rerum edocurus Ignatium Andreas Fernandus raræ & ipsè bonitatis. Is est, qui deinde reuersus in Indiam inter Caphras, quos Silueriæ Martyris comes adiit, ærumnas pertulit propè martyrio pares.

Rediit ex Hispania Romam per autumnum Natalis plurimum exoptatus: paucisque post diebus in cuncta Societate administranda B. Patri subiunctus est. Cum enim pariter cum Societatis incrementis, curæ eius regendæ crescerent, atque Ignatius in assidua morbi consuetudine ægrè iam vitam, ac plerumque decumbens traheret, pro eo quanti intererat quàm diutissimè eum instituta ab se familia quasi liberis parentem adesse superstitem; auctores illi fuere ij, quos ad consilia adhibebat, vt aliquem adscisceret, in quem partem oneris declinaret. Is re facile comprobata, conuocatis quotquot Romæ debebant de Societate sacerdotibus, vno altero excepto Tirone, rei grauitatem exposuit. Sacrificia in triduum ac preces edixit, in super admonens vt de idonea ei muneri persona inuicem interrogado cognoscerent. Quibus rebus petactis die Sanctorum omnium solenni rursus vnus in locum coacti, communi consensu vix vno desiderato suffragio, Natalem designant. Er ratam habuit lectionem Ignatius. Quam potestatem cum hi Vicarij, alij Commissarij Generalis nomine afficerent, ipse Natalis eius fuit sententiæ vt nomine nullo insigniretur. Quod nihil esset magis necessarium Societati, quàm Prepositi Generalis auctoritatè summâ & illibatam vigere. Nec sanè postea multum, vt ex narrationis cursu constabit, eius operâ

B. Pater

12
B. Ignatius
quid cura-
rit vt ado-
lescentes qui
Religionem
enuebant,
ne impedi-
rentur.

13
Ioannis Ri-
cafoli voca-
tio.

15
Excellens
Bernardus
Iaponia
cursum.

16
Andreas
Fernandus
ex India
Romam
venit.

17
Natalis in
admirabili
fratris Soci-
etate
B. Ignatius
admiratur li-
getur.

18 B. Pater in Vrbe vsus est. Cæterum eo maxime tempore patuit Ignatij caritas erga suos. Nam cæterarum rerum, etiam domus Romanæ, cura ad Natalem translata, vnam sibi excepit ægotantium, de quibus voluit ad sese referri. Nec solum volebat statim vt quisque decumberet, ac deinceps de morbi progressu commoveri: sed etiam obsonatorem iusserat singulis diebus renunciare, nam quæ valerudinarij præfectus expeteret, cõmississet. Nec quantavis in pecuniæ difficultate sumptui vlli parebat, etiam stanneis lancibus, aut alia re è tenuitate domesticæ supellestilis diuendita, ne quid decumbentium cura desideraret. Illustrauit B. Pater caritatem Ioannis Guttani quoque calamitas, qui sacerdos natione Gallus ingenio præstanti, probatisque moribus, dum ex Hispania Philosophiam Gandiæ professus in Italiam accersitur, delatus in Siciliam, & in litore captus à prædonibus Turcis, in Africam abductus est. Quare cognita B. Pater continuo Siciliensibus Socijs dato negotio, vt in eius redemptione omnem curam intenderent; iussit ad se hebdomadis singulis perscribere, quid nouæ curæ adhibitu esset ad rem primo quoque tempore transigendam. Nec tamen tanta Patris amantissimi sedulitas optato potuit gaudere successu. Mora sæpè negotio aliunde interposita, præsertim ab avaritia prædonis, quæ ubi cognitum est aliquo in pretio hominẽ esse, magis in dies ac magis augebatur. bonus tandem Guttanus è vinculis seruitutis & mortalitatis Lothoplagiti in insula (Gerbas hodie vocant) in libertatem filiorum Dei perfectam properata æumnis morte est vindicatus.

19 Tibure habitabat etiamnum in domo conductâ Societas, neque satis comoda. Sed Laurentius de Virilibus sacerdos, patria Tiphernas, qui propter eximia pietatis officia percarus erat Ignatio, B. Patris admonitu proprium eis domicilium ac stabile cõparauit. Summa erat boni sacerdotis non modò in Collegium, sed & in calamitosos omnes benignitas: quæ tum maxime cognita est, cum biennio post excessit è vita. Nam turba magna sese eorum prodidit, quorum occultè succumebat miseris, lacrymas & testimonium patrono optimo reddens. Hoc eodem tempore, & eiusdem maxime studio, impetrata est nouo propinqua domicilio sacra ædes. Præerat tribus patrocij sancti Saluatoris, sanctæ Mariæ Montis Artificij, & sancti Pantaleonis vnus idemque Patrochus, neque is sacerdos Io. Dominicus Ciaccia. Is cupiens sibi publicæque vtilitati consulurum, paræciam Saluatoris in Crucij Episcopi potestatem restituit. Episcopus tantam paræciarum frequentiam incommodam sentiens, ritè illam vsibus Societatis ad dicit, procuratione animarum vnà cum redditibus & prouentu in ædem prædictam sanctæ Mariæ, & sacello quodam sancti Nicolai, vbi statis diebus ex testamento diuina res curabatur, in ædem sancti Vincentij de patronorum voluntate, translatis. Cumque inter ædem sancti Saluatoris, nouamque domum interiectum esset aliquid ex itinere publico; ciuitas vt eam liceret ædem vnà cum habitatione coniungi, non minus pie, quam humaniter, id quod erat Patris, Societati concessit. Quæ porissimum Andrea Quiedi, qui Æthiopicæ expeditionis causa Neapolireuo-

catus, hanc Tibure ætatem exegit, pia industria sanctisque laboribus parata sunt. Eodem tempore cum ad opera domestica vehemèter Fratre adiutore Collegium indigeret, ac B. Pater, à quo petierat, iussisset aliquem, si offerretur, ipsos sibi Patres adiungere, Antoninum de Henricis receperit: qui multis deinceps annis, & initio in pueris quoque classis infimæ edocendis elaborans, Tiburtinum Collegium fideli atque irrequieta operâ & sanctitate vitæ magna ex parte sustinuit.

Nec contra votum, animique sententiam, quamuis inter fluctus crebrasque procellas, res Perusiæ gerebantur. Præerat domesticis fratribus is, qui toti deinde Societati præfuit Euerardus; nec minus illi conflictabatur inopia, quam quorundam exercebantur inuidia. Erant non pauci, qui non probabant nostrorum Magistrorum docendi rationem, nec doctrinæ magnopere confidebant. Itaque dilabebatur auditor, & apparebant vacuæ desertæque iam exedra. Verum procedente die cum & odia relanguerent, & manifestus fieret Societatis auditorum in doctrina procellus, ad æquitatè lenitatemque sunt lapsi: atque ita animos immutarunt, vt qui de imminuendo scholarum numero, quas alij traderent, paulò antè cogitauerant, ij deinde gemini stipendia Magistrum Collegij in vltimam egestatemque conuerterint. Auxit recentem beneuolentiam, quòd inaudierant Ignatium per litteras imperasse, ne quis è discipulorum numero Sociorum in numerum parentum reciperetur inuultu. Quod ea tempestate necesse fuit edicere, ne scholæ viderentur ad captandos adolecentes aperta. Quo metu curaque liberati plerique parentum tanto deinceps libentius Societatis in disciplinam suos liberos traderunt. Iam cum beneuolentia creuit etiam ciuium in animis reuerentia, creuit existimatio, funestissimo quatuor exitu ciuium, qui Societati infensi fuerant, animaduerso. Quorum vnus subita morte correptus terrorem vniuersis incussit, alter vtroque captus oculo perpetua in cæcitate remansit, tertius grauibus maleficiis criminibusque notatus ad tutemes per summam ignominiam & dedecus actus est, postremus cara extincta coniuge extremas ad ærumnas miseriasque peruenit. Restituta scholis gratia non defuere, qui ædis sacra frequentiam imminuere conarentur, siue eam aliò auerentes, siue tantam sacrorum tractationem notantes, quasi verò nimio vsu Sacramenta illa fordescerent, & ritus ille consuetudinis obducto quodammodo callo, sensum omnem pietatis extingueret: sed & horum irriti cessere conatus.

Paucos illos de Societate qui versabantur Eugubij, cum nec domus, aut templum Collegio, nec quidquam ad vitam sustinendam adesset, nisi quod Cardinalis Sanctierucius subministrare per interualla consueuerat; Ignatius ratus eorum operam melius posse alibi collocari, Cardinali præmonito, qui difficilia videns futura incrementa, facillè veniam dedit, omnes euocauit.

Pro Eugubino verò Lauretanum constitutum Collegium est. cuius cõstituendi ratio ea fuit. Rodolphus Cardinalis Pius Carpenis ædis Laureta-

20
Antoninus
Tibure recipitur, quidem in eximia fuit sanctitatis.

21
Collegij Perusiæ inter aduersa profectus.

22
Eugubio Societatis omnes euocati.

23
Lauretanum Collegij institutum.

24
Primus Re-
ctor Oliue-
rii Man-
yanus.

25
Divina s-
cra Deo gra-
ta Societas
opera Lau-
rentii.

nae Protector, cum minore in eo templo sacerdotum numerum animaduertisset, quam & assiduus aduenarum cursus, & loci sanctitas postulare, impulsu Gasparis Doctij (de quo est aliàs facta mentio) qui hoc tempore eius oppidi procuratori praeerat, de collocanda in eo Societate, fundandoq; Collegio agere cepit. Ea res cum Ignatio primùm, deinde cum aliquot è primarijs Cardinalibus, & ad extremum cum ipso Pötifice communicata, ad eum est probata Pontifici, ut è vestigio Ignatio admonito, de Societate quatuordecim eò mitti iussisset. Paruit illico B. Pater, & extremo Nouembri eum, quem Pontifex imperauerat, numerum misit: Rectoremq; constituit Oliuerium Manarëum, quem haud ita pridem Eugubio reuersum Romano Collegio praefecerat. Magna cum animi voluptate, ubi peruenere, vniuersi sanctam Deiparae cellam salutarunt: sensereq; iuxta Patres Fratresq; incallescere sibi quodam recenti feruore peccatis, & ad diuinum famularum vires corroborari haud dubia ope sanctissimae Matris suae illi sedi fauentis. Excepti sunt & à Canonicis eximia caritate, gaudètib; addi sibi adiutores ad celebritatē sanctae domus augendam: & ad suum quoq; profectum susceptis spiritualibus exercitijs, vti multi cepere. Quamquam nec defuere ex his (vt vsu venit in ceteribus, in quibus & ingeniorum & sententiarum varietas cernitur) qui non satis æquis animis eorum ferrent aduentum, veritine vel tanto addito numero de quotidiana sibi diminueretur annona, vel suae libertati frenum sub Religiosorum hominum oculis iniiceretur, seu denique communi deprauate vitio natura, quo competitorum collegialque vulgò minimè amamus. Tamen praesente Gaspare, qui princeps & auctor aduocandae Societatis fuerat, moliri in eos aliquid non sunt ausi. Primis illis initijs eodem cenaculo Patres quo Canonici in restaurandis cibo viribus utebantur: postea Praefectus ac Gubernator summam aedificij Pontificij partē (est enim per amplum ac vastum) ad habitandum eis assignauit. Quae deinde pars progrediente die, ad vsus concinnata domesticos praecelaram praebet Collegij formam. Commearum verò quotidianum, & quae ad tuendam vitam pertinent, vniuersa satis affatim domus sancta suppeditat. Patres porro, dum cōfitentium quotidie numerus increbescit, toti se cognoscendis remittendisq; peccatis addixerant. Quorum pro aliena salute susceptus labor quam Deo cordi fuerit admirabili deinde significauit ostento. Visus est multis dum & concionem è Societate sacerdos ad Canonicos, & circumfusam multitudinē habet, & Patres reliqui suis in thronis animorum iudices sedent; splendor quidam eximius, velut ardentis facis è templi labi fastigio supra augustam Deiparae domum, supraq; sacellum: vbi cum aliquam diu consedisset, inde ad concionē per sacra tribunalia digressus, in quibus noui de Societate presbyteri Penitentiae Sacramentum seduli ministrabant, supra comam, & confitentium capita discursisse. Quo significati diuinitus visum est, vt saepe aliàs, quantum ignis atque flammaram, quantum splendoris ac lucis in eorum esset animis partitura Deipara (nouis praesertim sacerdotibus aduocatis) qui suam ad eadem nata-

lemque domum sese pie religioseq; conferent. Ea verò peregrinorum subito messis, ea studius vbertas esse cepit, vt Gubernatoris auctoritate fuerit ex Societate sacerdotalis numerus augendus. Auclius est ad viginti. Nec ferè quisquam est è tam frequenti peregrinorum aduentumque concursu, qui peregrinationis voto satis se fecisse putaret, nisi è sanctissimo illo domicilio per confessionem niudus expiatusq; recederet. Iam Societatis ex aduentu Canonici non modò rei suae familiaris (quod quidam videbantur formidare) nullam fecere iacturam; sed potius vehementer sanctae domus tum fundis, tum praedij, tum oblata peregrinorum stipē vechigalibus amplificatis, copijs & ipsi omnibus aucti didicere sua interfuisse permagni illuc eam fuisse vocatam, nec in cuiuspiam cedere detrimētum nauos Dominicae vineae colonos esse quamplurimos.

Ferrariae liberali Mariae Iesae pietate comparata est Societati domus, & ex aedificando Collegio area, Ducisq; auctoritate, merce de item aedes S. Mariae, cui nomen est à Rosis, cū domicilio continens imperata. Erat Duci coniux Ludouici Regis Galliarum filia Renata, quam impia haereticorum astutia in fraudem induxerat. Per eam occasionem pestiferae opinioniones spargebatur per urbem. Porro iam inde ab initio, cum Ferrariam Collegium mitteret B. Pater, hoc Peletario dedit in mādatis, vt, si qua pateret via, conaretur eā ab errore deducere. Id ipsū Dux Hercules, Princeps verè Catholicus semper optarat, tētaratq; saepe nullo successu. Verum hoc anno cum Francisco Regi Gallorum idem in votis esse cognosceret, serio rem aggredi, & constanter virgere animum induxit. Hanc animi praeparationem nactus Peletarius multa cum Duce contulit, quae ad tuendam Catholicae religionis integritatem valere plurimum videbantur. In ijs, vt ediceret, ne quid esset in ea ciuitate cū haereticorum prauitate cōmercij, ne quid vulgo ederetur indicij, quod Catholicis inuitis & sanctionibus repugnaret; quale esset stas ab Ecclesia temporibus atque diebus nullum ciborum habere discrimen, aut res in vrbe venales diebus sacris & quietis exponi, aut aspersos prauo dogmate libros impunè permitti. Quod si tales pestes inuenirentur in ciuib; summo studio conquirentur, & protinus conijcerentur in ignem. Eodemq; pertinere, si Ducis iussu quotquot in suspicionem venissent haereticis, pestilentisq; doctrinae, ciuitate facerent: & qui eadem essent infecti lue, ex ipsa curia coniugis viri feminae pellerentur. Quae Dux omnia pari probauit sapientia, & constantia praestitit. Cum Renata autem Peletarius, vt eam ad sanitatem reuocaret, Ducis iussu auctoritateque cum ageret, obfirmatamq; pertinaciter in suo dogmate feminae reperisset, in eaque reuocanda nec ipse, nec Matheus Ori Dominicanae familiae Theologus, & de religione Questitor ob eam rem Parisijs à Rege Galliae missus, suo quidquam labore proficeret; auctor Duci fuit, vt ei saltem haereticorum libros haereticisque fomenta subtraheret, Catholicasque filias duas ab eius sinu gremioque distractas, exitio periculoque subduceret. Ea verò haereticum subinde dissimulans, mentiebatur sibi in animo esse

Cartholico ritu sua confiteri peccata, non tamen apud presbyteros reformatos (sic enim in ciuitate Societatis homines vocabantur.) Ab his illa sibi timebat & abhorrebat, praesertim à Peletario, quo vir eius Dux utebatur. Verùm sublati infani dogmatis alimentis, & ad thronum diuinæ clementiæ piorum insinuante se prece (quantum humana tum licuit coniectura consequi) lapsus est radius superne gratiæ, qui fores obfidei humani pectoris, & dū ea referentur expectat, mulieris in obstrata præcordia: quod semel ingressus, tenebras exemplò disiecit, & ferreum pectus emollit, adeoque mutauit, vt quæ Peletarij nomine horrebat, & tæropere declinabat, ea postea errore deposito, & simulationum reiectis integumentis hominem vltro vocaret, cum eo que de recipiendis Catholicis ritibus, & amplexanda veritate Catholica serid egerit. Hunc sibi ad exomologesim sacerdotem & iudicem legit, huic peccata ingenti animi sensu, multoque lacrymarum imbri reterit, plaudentibus, vt in celo Angelis, sic in terra mortalibus, marito que præsertim in id momentis singulis excubante. Ex eo tempore ponere apud eum dem sua rite peccata per interualla & ipsa, & omnis eius domus instituit. felix si sciret donum Dei æstimare, & in rectè cæptis adhibere constantiam.

27
Argentano
missi aliquot
die: & lu-
lus ibi de a-
pulis ad ex-
celsis im-
quiditri-
na magi-
stru.

Eiusdem iussu Ducis Argentam, quod eius ditionis oppidum est, adiacens Eridano, infra Ferrariam ad duodeviginti millia passuum, de Societate sacerdos cum alijs duobus, quorum alter nondum receptus, Societatem tamen habebat in votis, post biennij oppidanorum postulationes missus est. Extorsit hoc Argentani ciues interposita Archiepiscopi Rauiennaris auctoritate Ranutij Farnesij Cardinalis sancti Angeli, cuius illi diocesi curæque subijciuntur. Nec denegari potuit importunis & æquis ab Antistite postularis, diu iam magno opere cupiente, vt id à Patribus oppidum ab hæresum pestilentia purgaretur: quæ maximè per scholarum occasionem, Magistrorum operâ perditorum irreperat. Quam ob causam non nisi de Societate Magistros Dux mitti volebat. Cæterum tam diuturna postulata, fecere hæretici, & quorum erat suspecta religio, vt speciosa magis, quam solida inuenirentur. Nam cum hi nec pauci, ac ferè ex principibus essent, palam aduersari cœpere. Simul ac è nostris Andreas Boninsegnus vir Latinis Græcisque litteris eruditus conductis in ædibus gymnasium suum aperuit, alium illi quemdam eodem, vt ferebatur, luto contaminatum fouere Magistrum instituunt, ne Andream in disciplinam ciues vlli se traderent. Qui verò Societatis rebus antea fauebant, & propensos erga eam animos ac voluntates ostenderant, eorum non pauci duorum mox ciuium abducti mædacijs, qui passim sparserant tota Venetitione Societatis homines pullos, vt versutissimum mortalium genus, quod vel sapientissimum quemque in errorem ac fraudem induceret; ita ab ijs sibi cauebant, seseque abalienarunt, vt fatius videretur inde migrare, quam spe fructus adempta, illic hætere diutius. Vicarius quoque erat aduersus, nec Parochi satis æ qui: multaque insuper ab ijs erant ad Cardinalem An-

tistitem de Societate falso perscripta. Quæ cum indignè ferret Andreas, è vestigio Rauiennam ad Cardinalem se contulit, ei que rei gerendæ difficultates, & narasturbas exponit, falsas calumnias, & Vicarij aduersa studia commemorat. Quibus rebus pro eo ac debuit cōmotus Antistites, dat litteras ad suum Vicarium ne Patris bene cæptis impedimento, sed adiumento sit. Ita primus Argentam accessus non tam agendo est, quam patiando ac perferendo nobilitatus.

28
Bononia fre-
quens vltus
Sacramen-
torum im-
pugnans.

Ne Bononiæ quidem de fuere, qui præclaris Societatis studijs ac cōtatibus se opponerent. Reuocauerat illa Bononiam magno animorū compendio præsum in sæpè vsurpandis diuinis mysterijs Ecclesiæ morem; cum ex aduerso surrexit Eremitarum par, qui diuturnæ solitudinis latebris singularis sanctimonix fama collecta, apud frequentissimam multitudinem, quæ ad eos vndique conuolabat, morem illum vitio vertent, in que trimen vocarent. Quin ipsum quoque perpulerunt Episcopum, vt quod in tantam consuetudinem venerat, id quibusdam in locis atque cœnobijs edictis suis nutibusque dissolueret. Quæ res cum diuinæ & animorum causæ vehementer officeret (erat enim plena fraudis atque fallaciæ) Collegij Rector Franciscus Palmius admonendum ea de re protinus putauit Ignatium. Rescripsit B. Pater Eremitarū doctrinam è spiritu ortam non bono videri, quæ tam acriter oppugnaret animorū singulare præsidium. Proinde Franciscus agerè ipe cum Præsule, si que visus esset, Doctorum ea de re sententias in scriptis ab Vrbe missum iū. Egit igitur cum Episcopo Palmius, & plus apud prudētem Antistitem erudita sanctitas, quam sancta simplicitas valuit. Sententiam mutauit, & quæ summa cum animorum incolumitate Sacramentorū crebritas cœperat, eius auctoritate ad hoc usque tempus continuata permansit. Sacrorum porro quanta sit vis, non ad sanandos animos modò, verùm etiam corpora, & nos alijs docuimus, & nobilis euentus femine declarauit: quæ graui Parauij labe facta morbo, cum in ea restituenda medicorum laboraret ars, daretque iam manus, accito Collegij Rectore Ioanne Baptista Tauono, & morborū causa peccatis confessione sublatis, repente cum admiratione familie rota conualuit.

29
Vlt sacra
confessione.

30
Genuesis
Collegij pro-
gressio.

Genuam superiore anno Lainius, vt inchoando Collegio operam daret, Ignatij iussu profectus eò rem deduxerat, vt ciuium efflagitatu missa sit illuc Octobri mense Sociorum non parua manus. Excepta est hospitio apud egros insanabiles perhumaniter, quoad subito conducta domus, & intra eam oratorium Societatis ad vsus instrueretur. Factum est postea docendi initium incunte Nouembri, admonita de more prius in æde principe per oratorē ciuium frequentia, nobiliq; corona. Nec suis caruit oratio plausibus in actore iucundo seu sententiarum grauitate, seu lepore verborum. Et quoniam paratæ pro numero classium (erant enim quatuor) exedra nondum erant; dum hæ parantur & ornantur, illæ varijs in oratorij partibus, suo cuique doctore præposito, distributæ sunt. Menstruoque non amplius spatio tæra facta est auditorum accessio, vt quam litterarum studijs non admodum dedita ciuitas

ieiunij spatia videbantur antea proluxa, ijs iam diuini pabuli suauitate captis curta (vt aiebant ipsi) viderentur ac breuia. Plurimis excussa sunt haereses, quas vel nefarij doctores infuderant, vel sua pepeterat inscientia; plurimisque item religio iniecta ieiunij, qui seu blandiente gula, seu quod haeresum venena iam suxerant, carnes & ova, & quae ieiunij disciplinae non congruunt, impune tractabant. Nec in postremis numerandae sunt fructibus Sodalitates institutae duae sacro Antistiti commendatae, altera virorum, feminarum altera. Ac virorum quidem, quae ab augustissima Eucharistiae cultu de consilio B. P. Ignatii nomen hausit, eae partes erant: primum vt pater factis initio per homologesim anteaetae vitae peccatis (id quod erat Sodalitatis vtriusque commune) deinceps quintodecimo salte die Sodales illi pectus ab omni labe purgarent, & per sacrosanctam Eucharistiam Dei filium in se admitterent. Deinde vt priuatam erudiendi pueros in fide curam imperitoseque susciperent. Tum citum lenienter odia, pacemque inter eos concordiamque conciliaret. Ad haec quamplurimos, & quam creberrime ad Sacramenta pellicerent. Denique suam valetudinatij operam, & agrotis obsequium per interualla praerberent. Ea de causa nemo in eam Sodalitatem, nisi lectus a probitate conscribitur. Feminarum autem Sodalitium, quae vulgo Iesu dicitur deuotaque vocabulo ferebantur, in eo totum erat, vt sua rite pectora menstruo quoque expiata curiculo, diuinis epulis resouerent. Deinde Christianae legis articulos atque praecipua eius ediscenda domesticis ac seruanda proponerent. Curarent etiam emergentibus esse flagitiorum caeno mulierculis tutum receptum dum certo honestoque vitae genere illigarentur. Tum ne se ipsae comerent ambitiosius, ne putidius ornerent, ne perderet ora pigmentis. Ea de causa, quae se coloribus & fucis inficerent, nullis ijs patebat aditus in hunc caetum: quod (vt ait Martyr clarissimus Cyprianus) lenocinia furorum non nisi prostitutis & impudicis feminis congruunt; vt etiam illud addat, eas inferre manus Deo, quae se fucant atque colorant: quando id, quod ille finxit atque formauit, istae quasi resingere ac reformare contendunt; ignarae proflus opus esse Dei omne quod nascitur, Diaboli quodcumque; mutatur. Ac quo Deus acrius ad haec officia studium Societatis incenderet, excitabat amicos & pios, vt rebus eius externis commodisque prospiceret. Quos inter amicos principem sibi locum Hieronymus vendicans, quem alias memorauimus, Vignes, qui etiam B. Patris voluntati se voto sponte subiecerat, ad Collegij stabile domicilium animum appulit: nec ante quicquit, quam cum amicis virisque nobilibus conquisito, quod satis erat, argento, per commodum illud laeris vrbibus in ipsis vrbibus penes praecordijs, locoque optimo comparauit. Ea vicinitas vnde migratum est, iam Collegij fructus experta, magnu hausit eius esse recessu dolorem. Habitari caepa est domus empta pridie assumpta in caelum Deiparae, xij. Kal. Septembris, & apertus subinde ludus, vlitatis ad speciem orationibus, & culte positus illecebris.

Non minora extant apud Siculos anni huius, seu Societatis in proximis, seu proximorum in So-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

cietate officia. Ac Panormi quidem Societas, (vt quae Messanae gesta sunt, vilitate mittantur) aedificandas laxius orphanorum curauit aedes. Ad habitatione adiuncta est vinea, vnde aureos capiebant annuos centu & quinquaginta. Sacerdotesque deinde quatuor spectatae vitae ijs regendis continendisque praepositi: qui quos valere ingenij celeritate sentirent, eos sine contouersia doctrinarum studijs ad dicerent, Societatisque in ludum mitterent, quos vero plumbeos hebetesque; nec ad scientiam factos animaduertent, eos ad artificium traderent, & in opere faciundo versaret. Illud etiam in gratiam pudicitiae iam prius inchoatu a Societate perfectu, vt aedes inuenirentur opportunae, quod feminae illae, quae cum suis emerissent de probis atque flagitijs, necdum ad caenobiu & claustrum animu adiecissent, in tutum reciperentur: quo in contubernio dum de vitae genere statuque deliberant, tam diu suis se praepositis magistrisque probarent, dum vel ad Conuersatu (vt vocant) caenobium, ei contubernio proximu, se transferrent. si decretum esset vitam illam sequi; vel, si collocari mallent, aut caenobium abnuerent, matrimoniu ac nuptias, honestamue aliquam vitae ratione inirent. Quamquam autem nullum erat omnino vectigal, vnde noui illius contubernij sustentaretur initia; Societatis tamen pijs laboribus & industria tantu ex hominu misericordia corrogatu est aris; vt id primis vnus mensibus quinque, non modo in earum alimeta mulieru, verum etiam in earum honestam dotem numero quadraginta fuerit satis. Nec minore laude Hieronymus Domeneccus prouinciae Praepositus, quo melius in gratia pauperum & egentium, & ad diuturnitate stabilius rei nummariae cumulus pietatis nomine institutus constitueretur, septem aureoru millia, & alia vndiq; subsidia comparauit, quibus annu vectigal aureorum mille fundatum & stabilis est. Idemque cum Catana iter haberet corrogato are precario reficiendam orphanoru labentem domum instaurandamque curauit. Eius etiam consilio pius admodum Protex toto Siciliae regno graui poena proposita edixit, vt, qui probrobus essent concubinarum familiaritatibus implicati, ij vel a suis sinibus eas protinus amandarent, vel sibi matrimonij dignitate & sanctitate coniungerent. Quod edictum tanta fuit vbique salutis ac disciplinae, vt id denuto instaurari quotannis Protex proponique percuperet.

Haec noua Societatis in proximis, illa vicissim horum in ipsam. Caepa est in Monte Regali pia Alexandri Farnesij Cardinalis Antistitis liberalitate sacra aedes aedificari, primis demissis a Suffraganeo in fundamenta lapidibus, Duce Petro de Luna (nam per id tempus a Carolo V. ex Comite Dux Bibonensis est factus) & Ferdinando Vega Proregis fratre praesentibus. Bibonae autem Collegium ipsum vigente Isabella Vega Protegis filia, Ducis coniuge, optimo loco ceptum. Erat enim pia in animo feminae suis illud bonis optibusque fundare, vel si gemmis suis ex vniuersis redigenda pecunia foret. Collegij tamen species, paucis in eo de Societate degentibus, dum id opus absoluitur, nulla erat. Sed quo celerius absolueretur, cum Bibonam Dux venisset, pro sua propensa in hunc Ordinem voluntate, certam in

Ff

eam

*Panormia-
na rei.*

39

*Caepa sa-
cra aedis in
Monte Re-
gali.*

40.

*Bibona
Collegium.*

41

*& Syra-
cusis.*

36
*Dua con-
sata Sodal-
itates.*

37
*Stabile do-
micitium
Neapoli
comparatur*

38

eam rem pecuniam suis popularibus imperavit. Syraculis item inchoatum Collegium est, cuius rei gratia præter privatam aliorum beneficentiã, arcam civitas adificio percommodam, perpetuumque Collegio vectigal aureos nummos ducentos in annos singulos assignavit. Et quoniam Syracularum Præfectus Suerus Vega Proregis filius, itemque Episcopus Hieronymus Bononia, celerem Societatis expetebant adventum; datum est eis, dum exædificata sint omnia, sacerdotum è Societate par, Antonius Vinecius, qui possessionem loci caperet, operique præesset, & Ioannes Philippus Castinus, qui Sacramentis administrandis, & Christianæ doctrinæ operam daret.

42
*Viennense
Collegium
in sedem
stabilem
suamque
transferunt.*

Eisdem commodis augebatur in Germania Societas, ubi suum animi studium non minore operâ & contentione nauabat. Ac Viennæ quidem diuersabatur etiam tum Dominicanos apud Patres separata quadam cœnobij parte: quæ cum nec libera propriaque esset, nec eius satis apta functionibus, Ferdinandi Regis iussu peropportuna in sedem migravit. Monasterium peruersum erat Viennæ, Carmelitis olim Patribus ab Austriacis Archiducibus attributum, sed iam dudum penè vacuum atque desertum: de quo prius ex conditionibus frequentando eius Præsides Ordinis triennio antè præmoniti, per temporum difficultatē nihil præstiterant. Inde suam in potestatem id deuolutum Ferdinandus interpretans, cum Prouincialis Carmelitæ summa uoluntas accederet, Societati addixit. Priori, qui vnus cum laico vno reliquus erat è Monachis, paræcia quadam tradita extra urbem. Quæ deinde etiam Pontificis Summi auctoritas comprobavit. Collegio certam in sedem translatò benignissimus Rex annuos quoque fructus attribuit. Hic scholis quinque multò iam commodius inuentus institui, eademque Catholicis imbui moribus auitaque religione, quæ nitorem suum in tanta hæresum nocte, tantique tenebris obtinere non poterat, cœpta est. Ac ne longius, vti cœperat, tam in Academia, quam in reliqua ciuitate ea pestis serperet, Rex Canisio Gaudanoque mandauit, vt duobus adhibitis consiliarijs vnâ inter se conferrent quemadmodum hæreses excidit radicitus, & fides in seipso Catholica posset, ac propagari latius. Multa sunt ab ijs in eam sententiam excogitata, multa item consilij causa ab Vrbe petita: quæ tamen ipsa difficiliora ad vsu actionemque sunt visa, ne domestici fortè tumultus & intestinum bellum erumperent, si res acrius ac præpropere, non pedetentim ac leniter tentaretur. Continere tamē se Rex ipse non potuit, Canisij concionibus incitatus, qui vulgò ediceret, ne quis in posterum sacrosancta corporis & sanguinis Domini mysteria sub vtraque specie capesseret: quòd si quis Viennæ iam talis esset, is exemplo ciuitate facesseret. Et quoniam non ignorabat earum gentium ad Ecclesiam reditum & salutem sita esse maximè in integritate & castitate doctrinæ; magno pere auctor Canisio fuit, vt Catechismum, Christianæque legis summam accuratè conficeret, quam vnâ omnes, cæteris deinde Catechismis, quos hæretici passim spargebant, exploris, tuto & inoffenso pede percurrerent. Quod munus iam pridem laio imposuerat:

43
*Canisius
Ferdinandi
Regis iussu
seribit Ca-
techismum.*

sed is, antequam opus aggrederetur, vitam absoluit. Fecit imperata Canisius, & Catechismum luculentum summa cura & eruditione perfectum, recognoscendum ad Ignatium misit. Qui cum in Vrbe cognitus & excussus, & deinde probatus vehementer esset, ad suum remissus auctorem, iussu Regis, cui item perplacuerat, in lucem exijt. Idem postea ab Louanienti Academia receptus, laudibusque summis ornatus, inque multarum translatus nationum linguas, ad hanc usque diem omnium ferè gentium manibus teritur magno commodo Catholici gregis. Iussu Catechismus, & concinnatus à Polanco libellus, quem Directorium Confessoriorum inscripsit, item hoc anno primum editus prima ab hominibus Societatis vulgata sunt opera. Voluit insuper Rex Canisium talem tantumque futurum, non in angustis Collegij nostrilatrebris, sed in Professorum Doctorumque Collegio Archiducum nobili monumento suas habere sedes. Quod cum modestissimus Pater sæpè recusasset, ad extremum Regis iussis, & ministrorum precibus obsecundans eò se transtulit. In eoque alter erat è Parentibus (sic enim duos appellant ceteris quasi præfectos) & Theologia Decanus eligitur. Sed paucos intra menses per ingruentis occasionem morbi se recepit ad suos: apud quos aiebat malle se coquo administrum subesse, quam præesse alibi titulis quibusuis insignem. Verum propius factum est nihil, quam vt hinc rursus acerbius multò diuelleretur. Nondum Viennensium creatus erat Episcopus. De qua re cum ageretur, Sedis Apostolicæ Nuncius, qui Abbati Hieronymo Martinego successerat, Regiam persuaserat, vt in scio Canisio, graue mandatum à Romano Pontifice curaret, quo ad eam ille cathedram vel inuitus adigeretur. Iamque ea de re ad Vrbe regiam ad Legatum litteræ, Pontificemque & Cardinales aliquot datae erant. Habebat Rex in Vrbe legatum Iacobum Lassum, qui cum primò Cardinales conuenisset, vt ad Pontificem rem ipsi deferrent, Cardinales autem minimè rem tentandam, nisi Societate assentiente, censerent, ipse met ad Pontificem audacter adiit, & Regis voluntatem exposuit. Pontifex Regis studio collaudato, cum idem ei quod Cardinales responderant, respondisset, Nos, inquit, horum Patrum operâ indigemus, grauateque facimus, vt eos in hoc contestemur. Tu vide vt huc deducas Ignatium, cui si persuaseris, rem confeceris. Hic Legatus, Si consensus, inquit, est expectandus Ignatij, hoc perinde est ac si Regi res tota denegeret. Cui Pontifex, Tantum, inquit, est, nos Societate non id agemus inuita. Hæc deinde Legatus ipse narrauit Ignatio: simul & illud ingenue cõfessus si rem ex Regis voto, animique sententia translegisset, promissam sibi satis vberem sui laboris mercedem. Is cum extorquere non posset aliud, illud saltè exorauit, facile vt pateretur Ignatius ad annu usque Canisium Episcopatum administrare, ita tamen nequid de vectigalibus Episcopatus attingeret, aut in rem cuiusquam de Societate conuerteret: sed ea pios ceteros in vsus per probos & fidos homines erogaret. Quanquam autem in ea Germaniæ parte Collegiū aliud nisi Viennæ de Societate non erat, tamen ardentissimis votis & in Poloniam

44
*Agitur
rursus de
Canisio
Episcopo
Vienna cre-
ando.*

Ioniam ab Stanislao Hofio, qui fuit dein Cardinalis, & in Vngariam ab Nicolao Olao Archiepiscopo Strigoniensi, & in Bauariam à Duce Guilielmo, & in Boëmiam ab ipso Rege Ferdinando accerfebatur: vt omnino, si mellorū præstò eisset copia, messis parata esset amplissima.

45
Nouiomagi
expetit
Collegium.

In cæteris ciuitatibus, quæ Societatis aduocandæ spem dederant, Nouiomagus vna fuit, passuum millibus Germanicis vnde viginti Colonia distans. Hic alij alia in aduentum recentis familiæ obtulerant; & ædes quidem Canisij matertera satis amplas, cõmodoq; loco sitas. Cumq; eò se Leonardus Kesselius contulisset, ingentia ciuium studia, quæ audierat abfens, præfens inspexit. Tanti ad eum seu consilij, seu expiandæ ritæ peccatoris gratia fuere concursus, vt, quamuis à sexta post dimidiatam noctem, ad sextam vsque pomeridianam horam sui copiam faceret; ægrè tamè studio multitudinis posset obsequi. Lacrymarum porro ea vis erat in ijs, qui cum eo sermones conferebant, ea flagrantis ac gaudentis animi magnitudo, qua diuellebantur, vt negaret Patre tale sibi quidquam vnquam vsu venisse; nec in ijs audiendis defatigari solitum, sed tam recentibus fuisse viribus post impositum laboribus finem, quã situm primū ad eos se adiungeret. Negabat quoq; hospes eius Canonicus annum ante centesimum tantos in ea vrbe fuisse conspectos, vel auditos ardores. Ergo collecta frugis vbertate lætissimus Leonardus Colonia se recepit. Atq; hæc in inferiore Germania ciuitas Societati nostræ ædes obtulit princeps, quæ tamè ob varios temporum successus ad hunc vsque diem nullum ex ea contuberniū habet. Nec deerant in ipsa vrbe Colonia, qui Collegiū in quo Societas doceret, studiorū excitū fama Romani Collegij, vehementer expeterent. Erat enim, qui in eam rem domiciliū Coloniae Patribus emere iam decreuerat, Carthusiacq; Prior Gerardus Collegij cupidissimus, suis id vrgere sermonibus nunquã desistit: cumq; alia ipse re non posset, rei nunnarij subsidio noster, qui domo conducticia Coloniae vrebantur, occurtebat. Ac præter aureos centum coronatos, quos subsidij nomine Romano Collegio summitterat, cum litteras in gratiarū actione ab Ignatio accepisset, quibus etiam vnà cum suis Monachis precum & sacrificiorū Societatis, vt insigniter de ea meritis, fiebat particeps, pergratū quidè hoc habuit; sed nec Societate, prout ab sancte memoratæ Fabro cognorat, nec studio suo munusculum illud dignum dicens, statim Leonardo florenos quingentos tradidit: addens nolle sibi nec litteras, nec gratæ memorię significationem vllam rependi: nec paulò maiora, si tempora ferrent, Romano Collegio subsidia transmissurum. Verum, Ecclesiarū multitudo cœnobiorumq; quæ Coloniae sunt, tum etiam Senatus à Clero dissidiū non exiguo impedimento erant, quo minùs de Societatis fundando Collegio certa cõsilia caperetur.

46
Gerardus
Carthusia
Prior in
Societatem
ac nominatim
in Romanum
Collegium
curauit.

Difficiliores Collegij Louaniensis aditus & exordia fuerunt. Quamquam enim pro eo constituendo pugnabant, & suam apud Mariam sororem Caroli, quæ Belgium administrabat, eius item frater Rex Romanorū Ferdinandus, & Cardinalis Polus Apostolicæ Sedis Legatus auctoritatē interposuerat, tum apud eandem & Carolum

47
Louaniensis
sui rei.

Petrus Sotus Dominicanus, qui factis Caroli cõfessionibus olim præfucrat, precator accesserat: nihil tamen ab ijs præter verborū officia hausit iam malis de nouo cœtu sermonibus, extortū est. Amabatur tamè Louanij vulgo Societas. Collegia Academicorū, quæ ibi sunt multa, ei locū ad disciplinam obtulerunt. Academici verò, qui ad suam homologem Adrianum adhibere consueuerant, adeo erant moribus & animis cõmutati, vt religiosi è claustris prodijisse viderentur. Populus etiam tantum Patribus habebat honoris, cum eis per urbem occurrebat, vt eos rubore suffunderet. Egroti, si quando impetrare poterant, vt ab eis, quod haud rarò fiebat, inuiserentur, id in maximi beneficij numero reponebat. Nec deerat insignes Antistites, qui Collegia in suas dioceses cupidè euocarēt, vt Leodiensis, & Morinensis nuper electus Dominus Pictauiæ, vt Tornacensis.

Ac Tornaci quidè noua colonia cœpta est opportunissima religioni, animiq; periclitantibus. Serpebat toto Belgio exitiosum Lutheri Caluiniq; venenum, & iam Tornaci viscera permeabat, manās in dies latius è pestilenti ciue, cui Taffinus olim, occultus Caluini discipulus, pestem illam infuderat: cum hanc Deus iniecit Ignatio mentē, vt in eam urbem de Societate Quintrinum Karlarium Theologum iam rude donatū, & ædis præcipuæ Canonicū, quiq; Collegio Romano præfuerat, destinaret, vt sacerdotij sui prouentu, quonondū se abdicauerat, (necdum enim inter Professos erat adscriptus) vitā ibi cum Antonio Boucletto eiusdem Societatis sacerdote degeret, & patriæ laboranti succurreret. Erant enim pij admodum viri, & vbi de reparandis animis agebatur, laboris patientissimi. Quintrinus igitur vt popularibus suis occurreret, & quam poterat, opem ferret; aggressus est pomeridianis horis diei Dominici Catholicae veritatis articulos explanare: Bernardus autè Oliuerius, quem illuc etiam vultudinis causa legarat Ignatius, verba de superiore loco facere: Antonius autem modò catechismo, modò cõfitentibus operam dare. Tantumq; horum conatibus Deo obsecundante, profectū est, vt increbescente quotidie ad conciones & sacra cõcursum, magna breui cõpositio morum in ciuibus, nec minor hæreticorū ad Catholicū dogma conuersio consecuta sit. Nec se intra vrbs continebant mœnia, sed vicina egressi in oppida, vbiq; pietatis causam diligenter prospereq; tractabant: Bernardus Oliuerius præsertim, cuius ad eruditā piāq; facundiam ingens fiebat populorū accursus. Quæ cum ardens inuidia Satanas non concoqueret, quotidie quæ prædis vteretur amissis, suo more, vt alibi sæpè fecerat, vnde minùs debebat, inde moram felicibus cœptis conatur iniicere.

48
Tornacensis
sedes inchoatur.

Tornacensis Antistitis Caroli Croij frater erat Antistes Cameracensis Robertus Croius. Sed ille dum Societatem laetus amplectitur, is per litteras suis ministris edixit, ne quemquam de ea permitterent in sua diocesi concionem aduocare; quòd si quem eiusmodi naçti essent, carcere cõficerent: Bernardumq; modeste ratione conante reddere, cum Ignatij monitu sedulo Patres cauissent, ne Parochorū vsquam inuisu quidquã aggrederentur, malè verbis accipit. Ea re cõmotus Louaniensis Academiae Cancellarius Ruardus

49
Robertus
Croius
Cameracensis
Antistes
parum fauet.

FF 2 Tapper,

55
Causa Commissarij constituti in Hispania.

Commissarius est appellatus. Nam cum Ignatius ei viro tam propitium Dei numen adesse perspiceret, intelligeretque quantum eius illustre valeret exemplum, dicendique vis apud omnes: & quam ex animi sententia quaecunque ille susciperet, cuncta conficeret; atque ea tempestate vix prima legum & institutorum Societatis aura affluisset, eaque (ut sunt ferme in initia) communior ac rudior, nondum comprobata vsu, experiendoque distincta, demum omnia in forma, inchoata, imbecilla essent, ut multiplicati Praepositorum excubias curasque & vires postularent, & ante omnia ad notorium institutionem Collegiorum necessarius esset qui in tanta paucitate operatum ex omnibus prouincijs posset delectum habere, & ex vna in alias transferre, statuit illum ei, quam dixi, publici muneris procuratori praeficere. Quoniam breui vel superflite adhuc Ignatio eiusmodi administrationis forma constituitis prouincijs minus vtilem vsus ostendit. Namque vbi Prouincialium Commissarijque cepta distingui potestas, cum se is commouere vix posset, quin eorum fines ingrederetur, tamen inter viros res agebatur, qui primitias spiritus disciplinae huius, & ab Ignatio ipso parente acceptant, tamen expostulationes ceperunt statim ortiri: ac modo Commissarius, modo Prouinciales mera se gerere nomina titulosque potestatis clamitabant; destruique vicissim, quod bene esset ab alterutris constitutum. Beatus tamen Pater & hominis, ut dixi, & temporis causa in praesens Hispaniae ac Lusitaniae prouincijs praesidere Commissarij nomine Borgiam voluit. Quod ille minus ut effugeret, plurimas rationes attulit. Sed scripsit Ignatius hanc suam fuisse mentem, fixumque consilium, ut oneri, quod Deus imponeret ceruicibus humerosque, supponeret. Deum enim ipsum ferendo vires suppeditarunt. Studeret itaque in eo munere ad sanctitatem, perfectamque vitam Societatis homines incitare: Collegia recognoscere, eadem augere, quae inchoata iam essent, aboleret; noua vero ibi fundaret, vnde plus ad Deum gloriae, plus ad animos fructus rediturum videretur. Quod autem ex itineribus, & Collegiorum inspectionibus annui curricula superesset, id eo loco ferè traduceret, in quo curia regia versaretur: quod ea sedes ad facilius cum omnibus prouincijs commercium, & ad agendum ei cum proximis, & quotidiana transigenda negotia videretur appolita. Quod nominatim propter eximiam viti humilitatem, qua lucem hominum fugitans, solitudinem quarebat & latebras, B. Pater adiecit. Huic tam singulari mandato Franciscus, ut erat obsequentissimus, ne verbo quidem ausus est repugnare: modestè paruit, & onus Commissarij, quod imponebatur, alacer subiit. Verum cum intelligeret, crediti sibi gregis, & animarum repositendam ab se esse rationem, suae quoque animae plus curarum sibi habendum rationisque duxit.

Natalis deinde Hispania tota rebus optimè gestis, in Italiam ante hiemem nauigans, secum inter alios duxit Iacobum Gulmanum, & Gasparem Loartem, qui quamquam biennio ante ceperant de Societate censeri, tamen adhuc in Ioannis Aulæ disciplina permanerant. His ille vir

37 magnus monita profecturus hęc dedit: Quoniam

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

ad eam Societatem acceditis, quae in subleuandis animis tota versatur, ante omnia proponite ac persuadete vobis, vestrum id esse vnum fouere atque alere voluntatem de omnibus bene merendi, & precibus apud Deum de salute omnium esse sollicitos; delectum vero operum, studiorum, temporum ac rerum huiusmodi, per quas in auxilium proximorum elaboratis, nequaquam pertinere ad vos. Ac, si qua interdum eius generis cogitatio animum pulsaret, perinde atque alia manifesta diaboli tentamenta repellite. Hareat menti vestrae Monachi eius vox, Ego veni iudicari, non iudicare. Atque adeo ad iudicandis alienis factis ita refugite, uti à re tanti periculi, quae possit ab gratia diuina deiecere. Credite Superiores à Deo regi, consiliorumque suorum habere eos causas & fines, qui vos lateant. Denique nil iudicare optimum est: sed obedire tibi. Quid ad te? Tu me seque: Nisi ita vos extritis, nulla vobis quies erit, nec vita vitalis. Credite vos & peritatis totos obedientia, pro insigni eam habentes diuino munere concessio mortalibus, ac sperate ea via fore, ut vos Deus regat. Quae spes non hominis regentis niti sapientia, sed Dei pollicitatione debet qui humilibus praesto est. Perfruemini pacem magna, multumque breui proficietis, si fiduciam obedientiam magnam locabitis. Nihil commoueat vos quaquam tandem in re opera vestra adhibeatur. Etenim cum ex conseruatione & incrementis huius familiae pendeat magnopere utilitas animarum, quidquid ei conseruandae ac promouendae conducit, vel ipsum lances patinaeque purgare, id demum est animas conuertere: & summa voluntate est peragendum. Cogitatione igitur à proprijs ac certis abducta operibus, id curate dumtaxat, ut pareatis: quodque vobis praecipitur, non tam propter ipsam rem agatis, quam quia praecipitur, per magni aestimantes, quod eius corporis membra vobis Deus det esse, in quo Maieitati suae exhibeatur obsequium. Existimate vos ire ad crucem: & animo ire sic preparato, ut causa nulli velitis esse querimoniae: sed quidquid vobis ex quolibet accidat, id pacatè feratis ac libenter. Dissimilitudo ingeniorum atque varietas nusquam inter homines deest, vbi multorum est ceteris. Itaque vobis mira non erit. Sed quem vitae communitas non probauit, eum ne facile creditote multum profecisse. Huc vos praecipue vires intendite, nullius ut causa vestra turbetur quies, & cursus impediatur: iniurias feratis cum gaudio: proculcari velitis ut lutum: minimi ac nouissimi esse pro Christo. Hic vero attentione opus est. Nam si paulum haec cura remittitur, est ruina in proximo, quia oppugnatio non remittitur. Attendite vobis: fugiteque in ceteros quasi magisterium exercere. Omnia tractate ea reuerentia, qua par est Dei negotia, memores accessisse vos ad visionem Dei in rubo Christi, & locum, in quo statis, terram sanctam esse, quae terrenorum affectuum emortua integumenta non patitur. Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, ut penitus renuncietis vobis ipsis, non cupiditati solum ac voluntati, sed potissimum intelligentiae ac sensui vestro. Hic est consolationis caelestis exterminator, hostis pacis, satelles cotumax, censor Superiorum, pater dissidij, rebellis obedientiae,

10m.
Aulæ
monita
Iacobo
Gulmanus, &
Gaspari
Loarti
fradua.

36
Munera Ignatij vniuersa Borgiam Commissarij.

58

F f 3 idolum

magistro non rectè fieri, quæ fiebant. Quam Dei providentiam ac misericordiam agnoscimus etiam in alijs condendis fundandisque familijs; vt in earum ortu primos auctores ac patres suo instinctu multa moneret: quæ si quis ad humanæ prudentiæ normam dirigeret, perspicuos errores duceret tum; cum à Deo tractata & gubernata exitus admirabiles continerent, consiliaque tam alta, vt sine eo ipso Numine, vnde suo velut ex fonte trahebant originem, comprehendi sentiri que non possent. Ratio, quam Franciscus inibat regendi eos, quibus præerat, & cæteros adiuuandi ea erat. Primum vt Deum ardentè & continentè oraret, vt qui prouinciæ dedisset onus, is etiam vires ad sustinendum neruoscq; sufficeret. Dein splendor exempli, quo tanquam face quadam cæteris prælucebat. Primum enim ad labores, & omne officij munus, tanquam diligens vigilantique pastor suo gregi præcurrens excitabatur. Postea dabat operam, vt & quæ inchoata iam erant Collegia recognosceret, & quæ recentissimè condebantur inspiceret, ad eaque, quoad eius fieri posset, se ipse conferret, non modo vt suo muneri satisfaceret, verum etiam vt eo maiorem patientiæ captaret segetem. Admiratione digna res erat spectare hominem tanto iam fastu, tantisq; vitæ commodis enutritum, tot & tantos obire terrarum tractus feriente sole, imbribus ingruentibus, hieme & æstate pariter exurente, nocturnis æquè temporibus ac diurnis, maximis incommodis, in magna cibatorum penuria, nec rarè somnos de solo carpentem: & hæc omnia lato ferentem animo atque tranquillo; solum vt per paucos pauperesq; Dei famulos de more conuiferet. Sanè ingens erat Francisci gaudium, & serenitas oris, cum Sociorum recta succederet: vt suo cunctos exhilararet ingressu, cum eoq; simul omnis videretur ingressa lætitia, accensa pietas, impertitus ardor spiritus, & amor omnia patiendi pro Christo. Quod si quis in ijs Collegijs contractiore fortè animo languidioreque fuisset, is ad vnum Francisci aspectum se colligebat, & mororis disiecta nebula cor animumque mulcebat. Vnum quemque singillatim, & remotis arbitris affabatur, ad omnemque officij laudem impellebat, suggerendis opportunè pro cuiusque necessitate præceptis & morbi genere medicina, cuncta studens ad Constitutionū, quas à Natali acceptas tanquam diuinum opus venerabatur, vbique normam exigere. Interdum vnum cunctis cõactis in locum cõstantiam in suscepto proposito, & singulare Dei beneficium ingerebat, quod è durissima Ægypti seruitute, tenebrisque cæcis eductos, per horribiles & formidabiles Oceani fluctus sicco vestigio transmisisset: simul eos per desertam huius vitæ peregrinationem cælesti pane sustentans. Reuocabat in mentem breues hominis dies, & circumscriptos tam exiguos humanæ vitæ cancellos, præmiorum aternitatem, sanctorum virorum exempla, labores immensos, & contentiones inanes cæterorum hominum, quorum comparatione labores nostri quieti sunt quàm laboribus propiores. Perpendebat quanta demum infelicitas foret, quàm extrema miseria, si, cum per eos Deus tot homines à peccatis eximeret, & hostilibus ex insidijs eri-

peret, ipsi in eas se induerent; & in ijs fluctibus, vnde alij per eos emergeret, inurgerentur. Quod si quis fortè ex ijs, quibus ille præerat, vt homo in noxam aliquam incidisset vel leuem, antiquissima ei cura erat, vt is erratum agnosceret atque corrigeret, offensoque Deo pro dignitate ac viribus satisfaceret. Ad hoc illi suis verbis & exemplis inuitans, Sentio (aiebat) meis contractū esse peccatis, vt hæc tu noxam incurreres: sed æquum fuerit vt ad eam eluendam vterque nostrum peccatorum aliquid subeamus. Ego quidem hæc atque hæc subibo; tu vicissim quid subeundum putares tecum ipse delibera. Quis tam ferus ac ferreus, non ad hanc tantam suauitatem paternamque caritatem miteretur? quis non flecteretur? Rectoribus ac Prouincialibus separatim præcipiebat, vt secum ipsi reputarent, sibi reddendam esse rationem eorum, quos suscepissent regendos, memotes se patres esse, non heros; ministros, non dominos; eosque à se fouendos & continendos vt filios; adhibita tamen cum comitate grauitate, cum facilitate, si vsus fuerit, leuerrate: omninoque studerent eorum sibi animos propter Deum adiungere, quo solutiora & faciliora essent omnia. Ac ne vnus dumtaxat verbis atque præceptis Collegiorum niteretur inspectio, is, vt antè dixi, cunctis in laboribus, humilitatisque muneribus suo præibat exemplo. Ministrabat mensis, humi stratus singulorum pedes sanctis osculis excipiebat, & tanquam vnus è Tironibus nuper additis nauabat operam coquo: custodias publicas, & valetudinaria consolandis inclusis & agris frequentabat. Conciones varijs locis habebat, & ad discipulos pro ætate captiuque sermones. Ita in vno eodemque misericordiæ munere humilitatem pariter & caritatem pulcherrimo quodam societatis foedere copulabat. His maxime modis seruebat Franciscus & irrigabat noua germina Collegiorum, Dominus autem incrementum dabat: & quæ ad animi, quæque ad corporis commoditates pertinent, duplicabat. Sæpè enim vsu venit, vt cum Franciscus ad Collegium aliquod perueniret, rebus omnibus egētissimum, eius ingressu simul ingredi videretur diuina benignitas, & rerum omnium, quæ natura desiderat, abundantia.

Prouinciales quoque suæ procurationis partes piè ac sapienter aggressi. Verùm Francisco Strada, quo magis in Euangelij opus vacaret, datus, vt cupiebat, adiutor, Ioannes Baptista Barma, in quem paulatim præter nomen Prouincialis, cætera translata sunt omnia. Præerat eo tempore idem Gandiensi Collegio & Valentino egregijs Christianæ prudentiæ editis documentis, magna in eo tractu auctoritatis. Pollebat multum dicendo, planeque videbatur in lingua eius singularis quædam ad capiendos incendendosque amore virtutis animos vis & gratia insidere. Quippe loquebatur in eo patiter cum lingua solida quædam imago pietatis, & eminens in toto habitu oris & corporis comitas grauis, sapiens bonitas, & erudita modestia. Per Quadragesimam Fonteneturum (sid oppidum est prope Valentiam honestum ac frequens) concionum causa profectus; quamuis multi de eo apud se habendo certarent, nunquam potuit ab hospicio pauperum

64
Borgia ad
ministratio-
ni ratio.

37

66

65

67

Ioan. Bap-
tista Barma
Strada Pro-
uincialis ad-
iutor sub-
iunctus.

68

Barma
virtus.

perum diuelli; cum diceret velle habitare in suo, ad est pauper in paup. u. domicilio. Idque ipsam inter cetera Fonteneti facta meliora, cum exiguam neglectum que reperisset, amplum, & apte instructum reliquit, peregrinis simul excipientis, simul curandis agrotis. Amor autē erga eum oppidanorum in Parascue maximē est cognitus; cum post incredibilem vim lacrymarum, quas & fuderat ipse, & auditoribus excusserat, ita tamen mysterij, de quo dicebat, maiestatis incitatus est, vt se ipse, quamuis conaretur, coherere non posset. Tum ex ipsa concione aliquorē primotibus veriti, ne inter gemitus & lacrymas spiritus cum & vita deficeret, suggestum, curatum vt sibi parceret, confecerat. Hac eadem caritate, cum per eam statem Satan totum oppidum factionibus diffraxisset, nec pacis via reperiretur, accersitus per agrumnum est Barma. Obduruerant peccata factiones ducentium, nec cessere actibus primis; tamen paucis diebus regustata Patris suauissima caritate, eius se totos ac penitus nutui permisere. Is vtriusque partis capita, & precipuos asseclas vocat in templum, Sacrum facit, conuersusq; ad populum pacificā hostiam sustinens manu, multa de pace, quam Christus, qui præsens aderat, quem fidei oculo certiore quam corporis coram se se spectabant, primam terris attulerat, supremam reliquerat; multa de caritate mutua, quam idem filius Dei suorum voluerat esse discipulorum insigne ac notam, disputat. Quo spectaculo, pondereq; verborum concitati auditores ruunt in amplexus, mansuramque gratiam communi gratulatione refarciunt. Ac Barma quamuis certatim in alia vocaretur atque alia oppida; tamen re bene gesta foris, ne quid longa peregrinatione domestica res paterentur incomodi, Valentiam maturē se refert. Hic surgebat feliciter noui templi constructio. Nec desuere, qui cepto operi conarentur obistere. Sed Curionem id tentantem mors cito coërcuit: alios Apostolicā super hac nominatim causā datā litterā refutarunt. Quanquam autem aedes sacra nuper inchoata vsui esse non poterat, flagrabant tamen sacrorum studia, quā viris in priuato sacello, feminis commodata in aede tradebantur. Cui rei non exiguo adiumento erat B. Ioannis Miconis auctoritas doctissimi ex Dominica familia Theologi: qui perditos interdum homines implicatissimā conscientia, cum sani esse cepissent, & suos mores componere animos induxissent, auxiliij consilijque causa mittebat ad nostros, maiori cum Societatis laude, quam referre modestum sit. Insignis vir ille fuit, & illius decus ætatis, quem miraculorum commedatione sanctitas illustrata Beati vocabulo decorauit. Is magnopere Societatis existimationi, dum & à maleuolorum obretractionibus eam vindicat, & eius palam vsu crebraque consuetudine retinetur, sua auctoritate consuluit. Omnino delectabatur sanctissimus senex nostris rebus, nostrisque progreditibus perinde ac si vnus aliquis de nostris esset: & fieri rerum omnium particeps accuratē volebat, quā tota Societate, præsertim apud Indos gererentur. Nec secus ad eum nostri, quam ad parentem consilij auxiliijque causa confugebant. Haud dissimili & animo erat & patrocinio ex eodem sacro Prædica-

69
Valentini
Collegij res.

70
B. Ioannes
Mico ex
Ordine Præ-
dicatorum
Collegio
Valentino
egregiē fa-
uet: utemq;
B. Ludou-
icus Beltra-
nus.

torum Ordine alterum Valentia per idem tempus lumē B. Ludouicus Beltranus. Quorum quoque conspectior auctoritas erat cum sua luce, tum splendore per tota secula conuicantis familia; hoc maiorem inde commendari Sociorum labores in populis, ad eos iuandos curandosque habebant vix: quæ per id tempus in agrotorum etiam egestate lepanda in primis, efficax fuit. Erat quidem Valentia commūne valetudinarium, sed ab omnium corporum, tum animorum subsidio vacillans. Cui vt consideretur, institutum est Vigilantiū nomine Societatis, cuius alterna vicissitudine fratres nocturnis apud agros bonis actibus excubarent, seriatimq; diebus suum quoque laborantibus affertent obsequium atque solacium. Explicabatur insuper tanto concursu populi catechismus, vt, cū ea scholasticis haberetur in templis, vix multitudini satisfaceret. Cuius iucunditas fructus si non alia, ea certe maxima & letissima fuit, quod explosis iam vulgo profanis atque lasciuis, pia introducta sunt canctia, vt foras passim, & vrbis compita diuinæ legis carminibus resonaret. Pari carminum sanctitate Gandia expiabantur quodammodo caelum. Gemini fratres quotidie in oppidi vias egressi cum tintinnabulo, duobus scite continētibus pueris ceteram puerorum multitudinē congregabāt, quam paulatim se adglomerantem assonantemque canentibus vocem, deducebant in ædem sacram, non minore nati grandium agmine cōsequente. Quod cum perenni mensium multorum institutione factum esset, salutaris passim cantuū cultus, & diuinæ notitia legis increbuerit, feracia semina cogitationum actionumque sanctarum. Ad tollendum præceps & inutile iusurandū (qui moribus magno cum Dei & animorum probro longelareque vagabatur) multa toto Catalaunie Principatu instituta sunt Sodalitates sub augustissimi nominis Iesu titulo à Petro Domeneco, eo qui propepterrimo euentu orphanorū domos instituerat in regno Lusitania, vnde etiam opportuna ad catechismi auxilia puerorū in Congum, Indiam & Brasiliam dimissa narrauimus. Is Abbatia præerat Villa Beltrani, quod prope Barcinonem est oppidum: editisq; iam pridem Societatis votis, dum domesticis difficultatibus distinetur, quod non poterat societate conuictus, id pietate ac rebus agendis, ostendebat eiuſdem se cum ceteris Socijs esse membrum corporis, eodemque spiritu contineri ac regi. Sux Abbatia ad quamdam quasi celestem speciem statu composito, excitata in oppido Sodalitate nominis Iesu, quod adscribebantur ea lege, Sodales, vt certa sibi irrogata multa à temeraria iurandi consuetudine temperarent; cum successum ibi optatissimum vidit, ad latē propagandum salutare inuentum curas adiecit. Sedis Apostolicæ Legatus Poggius, ea faciēs iter, fructuque delectatus Sodalitatis, & Patris industria, cæteris eos latē excitandi potestatem amplissimam fecit, additis ex Ecclesiæ thesauris Indulgentiæ muneribus. Barcinonensis Antistes, & sacri Inquisitores, quibus etiam boni sacerdotis industria vehementer arriſerat; sua sponte rationem ea Sodalitia statuendi, simulque exemplum potestatis ab Apostolico Legato factæ, & concessarum Indulgentiarū, magno numero edide-

71
Catechismi
celebratus
& vilitas.

71
Ad consi-
tudinem
temerari-
andi cultus
dam in
tuta per-
multa So-
dalitatem.

de re typis: quæ exempla varijs dispersita locis ad eam consuetudinē inducendam ac muniendam momenti plurimum attulerunt. Igitur octo ipsos Catalauniæ Episcopatus breui Sodalitia nominis IESV compleverunt miracæcunditate, magno Domenecci gaudio: ad quem veluti ad auctorem ac principem, cum adire omnia ipse loca non posset, litteræ subinde afferebantur, hic quingentos, ibi sexcentos, alicubi mille iam numerari Sodales; vnoque in monasterio Montis Serrati paucis diebus iustum è conscriptis volumen expletum. Res eò deuenerat, vt pueri quoque inter se pulchro certamine pœnas reposcerent, ac, si cui forte vetitum verbum per vias publicas excidisset, in eum ceteri impetu facto non prius dimitterent, quam à pœnæ loco in genua procumbentem figere osculum solo cogerent.

⁷³ *Cæsarungula* etiamnum de ponenda alicubi sede laborabatur inter multiplices aduersationum obreccationes atque conatus. Non deerant, qui à frequenti sacerorum vñ, quem iam sanè inter multos præcipuè Alfonso Romani cura sparserat, indignis modis dictisque horrendis, quo maiorem propagatoribus concirent inuidiam, populum conarentur auertere. Verùm ve à Deo res illa manabat, irriti inanisque eorum fuere conatus: nec idcirco sacerorum studium in ciuitate deferbuit, cum pro veritate pugnaret euentus, & in optimo quoque viro minime fallax experimentum. At ne sedes vsquam tota in vrbē poneretur, qui, quouè modo contrà pugnarint, rem memoratu odiosam non exequar pluribus. Namque vbi semel atque iterum perspectum est Patres modestiæ pacisque studio optatis paratisque domicilijs cedere, quò deinceps cunque accederent, illico qui erant vel longo interuallo proximi Curiones, aut sacerorum viroꝝ, aut virginum cœtus contrà cooriebantur. Nec obscura procella, quæ anno infæquenti effusa est, signa dabat Antistes. Cæterum Strada Prouincialis cum intelligeret maius aliquod Cæsarungula dandum Societatis specimen, eò cum per æstatem venisset, sua illa Euangelica tuba è clarissimis suggestis insonuit, & in celeberrima aede S. Mariæ, quam à Columna ex præfco miraculo vocat (quòd super eam Deipara etiamnum viuens S. Iacobo apparuit) & ad nobile illud valetudinarium, & alijs in templis, Ecclesiarum Præsidibus certatim ad sese trahentibus, & populo auidè quocunq; vocaretur, sequeunte. Sub hæc ad explorandam nobilitatem ciuium, incitandamque erga Collegium voluntatem commodissimum esse duxit conuocare nobilitatem in aulam Proregis. Is erat Ignigius Mendoza, Melitenensis Comes, qui magnopere fauebat. Cum ergo ducenti amplius cum Prorege alijsque proceribus conuenissent, Strada ingressus instituit, & opportunitate Collegiorum quæ ad ciuitates populosque rediret, ad horæ fermè curriculum disputauit. Cuius adeò probata est omnibus disputatio, vt suum studium vniuersi in re Collegii promouenda detulerint. Aderat iuratorum vnus proximus à Prorege sedens: qui consurgens officiosè recepit, audita se apud cæteros iuratos dicturum, vt operam suam ad sanctum illud ipe-

ptum ipsi quoque conferrent. Sed iurati, Consiliariique ipsi summet Stradam suo in concilio eadem agere vulerunt: auditiq; sunt eo agente, qui dicerent, vel detractis suæ suorumque liberorum necessitati cibarijs, perficiendo Collegio se præstò futuros. Summa vtilitas hac fuit, vt ciuitas, cui minùs nota Societas erat, de eius vitarationibus probè edoceret. A deò vt dictitaret Prorex, qui in tanta iam luce detrahere ei conaretur, eum suæ potiùs existimationi famæque detrahere, & suis potiùs luminibus, quàm alienis officere. Ad hæc tum ciuitatis, tum ipsius quoque Proregis, vel in maximo ære alieno, rei que nummarie difficultate, tum nobilium denique virorum voluntaria collatione ad opportunas Collegio aedes primo quoque tempore comparandas idonea summa confecta est. Interim commodè cecidit, vt Aragonensis regni Prototonarius, cum sese ad curiam sua cum familia transferret, domum suam Societatis in vñ, dum aedes illa proprias sibi compararet edificaretur, liberaliter offerret: in eamque Patres Septembri incunte migrarunt paulò magis ad eorum functiones appositam, quàm quæ fuerat mercede conducta. Canonicus etiam quidam Iuris peritus, qui ad Societatem se adiunxit, non librorum modò, ceteraq; domestica supellectile, verùm etiam nonnullis Ecclesiæ vestigalibus eius inopiam subleuauit.

⁷⁴ *Martini Nanarri de Societate iudicium.*
Salmanticæ mutuo certabant inter se studia sanctitatis, & sapientiæ. Cumque hac Martinus Nanarrius Azpilcuera vir & doctrina & pietate clarus in primis haberet, Patresq; nostros salutatū venisset, cū diceret debere se obedientiæ, quam toti Societati detulisset, ei quoque deferre Collegio; piè omnes, de que genu complexus sollicitè monuit, vt Salmanticensis Paritiniq; Collegiorum fundamenta quàm optimè constituerent, vt quæ vrbes veluti fontes quidam litterarum essent, quòd exterorum plerique confluerent: cumque Ignatius contra Satanam eam instruxisset ornassetque classem, qua nulla maior vnquam esset instructa (sic enim ille loquebatur) magnas Societatis Collegijs domibulque tempestates non defuturas. Quod opinor vir ea sapientia modestiæ nequaquam comparandi gratia, nisi hætenus pronuntiabat, quòd Societas tota ad bellandum ipsa in acie constituta est, & omnibus penè machinarum ac telorum generibus vtitur. Nam idcirco aduersus eam ipse vicissim teterrimus hostis pugnavit semper tam acriter, pugnabitque dum suum illa locum tenebit. In tuendis potro animis & transmittendis in cælum, non est reticendum boni sacerdotis exemplum Gasparis Fernandij Tolerani: qui moribundum vocatus ad agrum, vt eius confessio-
⁷⁵ *Vis orationis.*
nem eliceret (sæpè etenim monitus, nimis diu tam salutare Sacramentum quotidie differendo ac procastinando protraxerat) offendit eum ardenti iam febri delirum: cumque cohortando monendoque agro profici sublata mente non posset, ad orationis se præsidia conuertit, suoque cum locio in extremum cubiculi angulum se coniciens, in preces se totum dedit. Ea vis precum fuit, vt ruenti Deus ad interitum animæ, & tam graui ter periclitanti succurreret. Mirum di-

Qu, nec eius, quod de B. Raymundo nuper in Sanctorum numerum relato commemoratur, ab simile. Vix precem suam Gaspar absoluit, cum ægroto mens redijt. Quem cum respiciisset Pater animadvertit, sano confessionem suggerit, & tranquillissimè confitentem absoluit, dein caelesti viatico communitum, iubet agere de more gratias ad horæ quadrantem. Quæ cum piè admodum ille fecisset, Gaspar, Amplius, inquit, quod requiramus nihil est: continuoque æger quasi facta potestate, recidit in amentiam, nec unquam amplius respuit, vt, qui modò per insaniam capax esse diuinæ gratiæ non poterat, is gratiam iam caelestem adeptus etiam per insaniam peccati capax esse non possit.

Compluri quanquam vilitata spiritus exercitatio multum animis commodi superioribus animis semper attulit, cum per eam iam inde ab nostri Collegij incunabulis Complutensis Academia multorum magnorumque viorum copiam in hanc familiam effuderit; hic tamen annus in ea re longè secundissimus fuit: cum Societatem inierint delecti vni viginti, qui vel suæ disciplinæ studiorumque metam attigerant, vel adhuc in nobilissimo illo sapientiæ domicilio versabantur.

76
Initium Col-
legij Con-
chenjis.

E cæteris Collegijs, quæ provinciæ Castellaniæ sunt addita, Conchense fuit: cuius inde fluxit origo. Cùm è Complutensi Collegio per æstatem interdum valetudinarii nonnulli salubrioris calis petendi gratia Concham mitterentur; per eam occasionem Petrus Tablares tum alios Conchenjes ciues, tum Petrum Puteum è Canonico Collegio ad exercitiâ spiritus pellectum Societati adiunxerat, cui prius non leuiter erat infensus. Itaque cùm Villanoua primo vere Concham ad Alfonso Vergaram venisset, ad eum Petrum iam deditum addictumque rebus nostris inuenit, vt ædes, quas ipse ad delicias sibi prorsus ex animi sui sententiâ vnâ cum hortulis & fonticulis extruxerat, Collegio instituendo concesserit. Adem insuper sacram suis sumptibus extructurum, & quidquid ad domesticum instrumentum pertinet, curaturum se benignè ac prolixè recepit. Ventum est in earum possessionem ædium 11. Idus Septembris, lecto à Canonico die, quod is dies eo loci sanctissimo Mariæ nomini Dei parentis deuotus & sacer esset. Dum haec in Religiosi domicilij formam rediguntur, apud Doctorem Vergaram sex de Societate Alfonso Lopio Moderatore versati. Sed Alfonso & Petrus impigri & industrij sacerdotes prima priorum laborum Conchæ fundamenta nobilissima posuerunt. Neutri facultas ad erigendum è loco superiore cum populo; tamen conuiscendo carcere, & erudiendis ignaris, ad mouenda confitentibus aure, & habendis familiaribus de plano colloquijs tantos in ea ciuitate tamque incredibiles motus fecere, vt, quod maximè optandum vbiq; est, auctoritatem pijs rebus, quam merentur, ac dignitatem apud vulgus quoque conciliarent: & quos ad eos antè suppudebat accedere, ne digito monstrarentur, ij postea vitioso pudore deposito, & eorum certatim consuetudinem expererent, & ad pia frequentanda munera conuolarent. Verùm vt hæc quoque colonia suas altè radices ageret, tristitia suo more Deus prospere

77
Periclitatur
fama Colla-

ris acletis admiscuit. Deprehenderat domi suæ cuius in flagitio sacerdotem. Quam contumeliam notam vt vindice ferro deleteret, mortiferas incesto plagas infixit. Sed is elapsus è manibus sauci ad Patres fortè obuios cruentatusque confugit. Cuius illi misericordia comoti, nec quidquam præterea gnari, facile passi sunt eum diei reliquum apud se ducere, obligatisque officiosè vulneribus, & plagis etiam animi confessione curatis, deportandum curarunt ad matrem. Sed vnde laudem referre consentaneum erat, inde probrum ac dedecus reportarunt. Ex ea re rumor tota illa diocesi manauit, vnum è Societate cum muliere deprehensum, multis plagis impositis fuisse necatum. Nec difficile fuit eam suspicionem in hominum pectoribus gigni, qui cruce infectum oblitumque presbyterum Societatis ædes subeuntem & exeuntem aspexerant. Sed fecit Deus pro sua in suos famulos prouidentia, ne presbyter ille tam subito ex acceptis vulneribus interiret, vt eo agnito pateficeret veritas, erroremque plerique deponerent; nec Societatis nomini labes illa tante turpitudinis adhæresceret. Potuit tamen ea res esse posteris documento, ne cùm incidunt eiusmodi tempora, partes has humanitatis & caritatis temere ac repentino quodam cum impetu, sed iudicio consilioque suscipiant; ne, dum cæteris prodesse volunt, suo nomini famæque obsint.

In eadem prouincia iactum est initium Placentini Collegij: cuius auctor Gutierrez Caruaialius Episcopus fuit. Qui cùm Lainij ac Salmeronis in Tridentino Concilio notitiam & vsum aliquè habuisset; Societatis opinione captus, & fama fructus, quem eius tum Collegia ferebant, ipse quoque consilium cepit constituendi in sua ditione Collegij. Ea de re cùm sedulo scripisset Tridento ad Ignatium, ac deinceps perseuerasset flagitans; missus est ad eum ineunte Augusto Villanoua cum Doctore Marco Salina: eodem postea cum Bustamantio, aliisque nonnullis Borgia ipse se contulit. Quorum omnium aduentus, licet eius auctor fuisset Episcopus, homo alterius partis atque factionis (erat enim ciuitas infesta partibus) cunctis tamen optatissimus & gratissimus accidit: vt instar miraculi videretur, tantis vniuersorum plausibus, Religiosorum etiam Ordinum, homines ibi novos exceptos, perinde ac si eorum esset operâ ac laboris industria ciuili omnis tollenda discordia, & pacis otia referenda. Diuersabantur apud Episcopum separatim, dum ille Patribus domicilium, vt in animo habebat, templumque construeret. Borgia summa omnium approbatione concionandi initium fecit, quem consimili plautu secuti mox sunt Salinas & Bustamantius. Ac Salinas quidem mense Nouembri tradere in æde maxima frequentu Clero notitiam officij, conscientiæque causas instituit: Dionysius Vasquius præcipua diebus saceris capita catechismi, eademque quotidie locius alius magis ad captum puerilis ætatis.

Mittebat Deus per id tēpus tam multos tamque idoneos ad Societatem viros è Salmanticeni Complutensisque præsertim Academicis, vt ad eos propriè ac separatim instituendos Probationis condenda domus, quæ ad eam diem nulla in

75
Cunctis
ex errore
quodam.

78
Placentini
Collegij
initium.

79
Initium An-
tonij Probationis
Societatis
manu.

ea prouincia fuerat, videretur. Et alioqui B. Pater Natalisque decreuerant, vt singulis in prouincijs, quantum fieri posset, sua essent domicilia ad periclitandos Tirones, ac diligenter erudiendos: cum ipso esset vsu compertum magna proficisci incommoda, si Nouitii praeproperè in lucem ac puluerem proferrentur: ac demum necefse esse in proprios Societatis mores ac leges, quae iam publicabantur, nouellam sobolem conformari: vt vnum vbique aptè cohaerens compactumque, & quasi coloris eiusdem adolesceret corpus. Impulit ergo Deus honestum è curia virum, Ioannem Moscheram è Vallisoleti Recto-ribus vnum, Hispania Proceribus notum, quiq; ad id tempus à Societatis hominibus sic abhorrebat, vt eorum vbique declinaret aspectum; vsque eò, vt ipso die S. Antonij Parauini, cui Vallisoletani Collegij sacra erat aedes, cum ibi plena proposita esset Indulgentia, & Borgia concionaretur, & ipse ante fores praeiret, pedem inferre ea solùm causa noluerit, ne quem Sociorum conspiceret. Hunc igitur Deus impulit, vt vix septimo post die, commutata subito voluntate, domum, quam Septimane cum hortis habebat, sex passuum millibus ab vrbe Vallisoletò, Societati donaret. Qua de re cum per litteras Borgia, vt illuc accederet, & eades illas inspiceret, monuisset; accessit hic, & sedem illam ad Nouitiorum recessum & institutionem propè factam animaduertit. Ioannes igitur aduocata coniuge, de eius consensu voluntareque domum tradidit ad instituendum Collegium; quamquam statim vt in Probationis domum commutaretur, probauit: & se vectigal quoque attributuros annuum ambo receperere. Hanc tantam Moscheræ commutationem, vt ab extremis ad extrema repente migrarit, miraculo homines assignabant. Nec sanè quid principio hominem ita conuerterit, proditum est. Veùm id quod penitus Societatis non modò in gratiam, sed in admirationem quoque rapuit, fuit spectata Borgia modestia paucis diebus quibus apud se habuit Septimane. Observabat hominem & admirabatur, ante omnia, quòd sermone, mensa, rebisque omnibus socio laico (is erat Ioannes Paulus Borellus, quem Natalis comitem Roma deduxerat) coequaret. Cum verò is aliquando antiquæ homo simplicitatis multa infidès euocari ad fores Patrem Franciscum iussisset, ex eoque, qui statim prodierat, quasiuisset quid esset factum eius iumentu capistrò: tum verò hæc videns audiensque Moschæra, nec humana lancee, sed diuino quodam examine ponderans; cum mèri se tanta simul humilitas Borgia, ac totus superioris temporis splendor obtulisset, vsque eò permotus est, vt exinde passim negaret, quidquam esse splendorem humanæ gloriæ, quidquam magni nominis existimationem, sed omnia inanem ludum & umbras; cum talia ipsi suis spectare oculis contigisset. Tanta est exemplorum vis, & honorare præsertim humilitatis. Nimirum longè amplius hæc apud eum exempla, quàm meditata concionatoris valebat oratio. Tantos autem habuit ad virtutem pietatemque progressus, vt qui propter inimicitias nunquam vitam suam in publicum prouehere, nisi sclopationum ac militum manu succin-

ctus contra inimicorum audebat insidias; is postea Vallisoleti vias ac fora celebraret inermis, & sine telo, modò huic condonans iniurias, modò illi pro pace supplicans, ad omnemque se paratum satisfactionem ostendens. Et eò vsque beneuolentiæ studium in Societatem exarserat, vt, cum in suis præterea bonis haberet aliud Septimancense nobile domicilium, eius se possessione Societatis causa priuarit, eo consilio, vt è primis ædibus æs redigeret in annuos eius fructus atque prouetus. Migravit eò Societas iv. Nonas Octobris: vbi tum Patres non amplius quinque, duce Baptista Sanctio, Ioannis sumptibus alebantur: quorum vnus Grammatices, & Latini sermonis elementa tradebat: quæ tamen ipsa eò, qui consecutus est, anno veris in Nouitiorum palæstram Collegij primordijs, tradi desitum est. Interim, vt erat paupertatis peramans Borgia, iussit eius simile tectum extrui, quod extruendum curarat Ognari, rudi scilicet è materia atque cemento, quæ suis humeris vnà cum Tironibus comportabat: in eoque ædificio parietum loco storiæ fragiles perexigua cubicula distinguebant. Borgia verò dum in his curis vigilisque totus est; & rem Societatis in Hispania strenuè promouet, nouum rursus periculum adiit, ne ex obsoleti humilitate vestitus ad honorem purpuræ vocaretur. Id enim Pitræeps Philippus agebat. Quod odoratus Pater ab eius sorore sui perstudiosa Ioanna (quæ mortuo iam Ioanne Principe nuper è Lusitania venerat, vt regni gubernacula pro fratre tractaret, dum is ex Anglia, quò Regina ducenda gratia discesserat, remearet) summe contendit, ius vt litteris ab ea mente deduceret fratrem, rogaretque ne pateretur id ab eius virgè parente Imperatore Carolo. Fecit illa ex animo quod rogabatur, sua etiam causa, cum sanctitate ac sapientia Borgia plurimum vteretur. nec nihil profecit. Ignatius quoque, tamen omnes Romæ aditus occupat, tamen vt hoc insuper accederet munimenti, iussit Franciscum è promulgatarum Constitutionum formula vota illa priuata concipere, quæ ab edita professione priuati Professi nostri concipiunt: quorum vnum est, nullum vt dignitatis honorem admittant, nisi eius adigantur imperio, qui pro potestate imperioque peccati vinculo detrectantes obstringat. Voluitque ea ad se vota B. Pater in scriptis mitti: qui mos etiamnum viget. Ipse verò Borgia causam cum Iulio Pontifice tam ardentè egit, vt tutum illum ab huius imperio, & ab honorum periculo metuque præstitent.

Cum verò tota Hispania nouas Societati sedes ciuitates virique Principes offerrent, is ne morè omnibus Ignatius gereret, Sociorum paucitas faciebat; quòd minus poterat nouis Collegiorum initijs operam dare, sine veterum detrimento. Erat enim in ea sententia B. Pater, vt prius ad stabilitatem firmarentur incepta, quàm in ordiendis nouis opera poneretur. Nec è re disciplina putabat ad ea mittere nuper admissos, ipso iam vsu perdoctus, eos in Collegijs siue nouis, siue perparuis non tam commodè is imbui posse moribus pietateque, quàm susceptæ vitæ rationes exigent. Quare cum tot inchoati, quot offerebantur vltro, Collegia non possent, dimittebatur

80
Exempla
humilitatis
quantum
suarum.

81
Noua studia
de Borgia
Cardinali
creando.

82
Semina
Collegij Hi-
spalensis.

tebatur in omnes terras. præsertim in eas, quæ præter cæteras egebant ope, qui suppetebat numerus operarum, haud exigua diuini cultus amplificatione. atque hinc Hispalensis primus ortus Collegij: vbi cum perueri perditique homines ferere praua dogmata, & quæ castæ orthodoxæque religioni sunt inimica cœpissent; hanc Deus Borgiæ mentem benignus iniecit, vt eò missis aliquot presbyteris Collegij semina spargerentur: quod multi ciuium postulabant, & Vicarius quoque Archiepiscopi Ceruantes Salazarius, is, qui deinde Tarraconensis Archiepiscopus, & S. R. E. Cardinalis, deque Societate meritis optimè fuit. Primum ediderunt specimen hominum nostrorum Hispali Consaluus Consaluius, & Alfonsus Auila (qui deinde Basilius dictus est) in primo ipso ingressu præbito singularis modestiæ documento. Nam cum ideo mitterentur quòd Ioannes Fernandus ciuis perhonestus & locuples Basilius pater conspectu filij per diu flagitasset; hi vrbe ingressi per exigua stipe emendicata ad xenodochium, quod vocant Amoris Dei, rectè tetendere: nec tamè eo recepti, quòd iam clausis peruenerat foribus, ibidem apud ianuam pernoctarunt stratis humi corporibus, & quidè longè, vt retulere, iucundius, quàm si in molli culcitra iacuisent. Postridie agnitus Auila est, & à parente, ad quem per uolauit indicium, domum cum Consaluo deductus: ac protinus ambo Vicario summè volente, cum populo agere, ac militiæ suæ aduersum Satanam arma expedire exorsus, magnam approbationem retulerunt ac fructum. Sed breui digressi ad inchoandum circa ostium Bætis domicilium, perrexerunt in oppido, cui *Sanlucar de Barra-meda* vernaculum est nomen. templum Luciferi olim, siue æstuarium Astæ fuisse creditur. Portus hac tempestate in dyltus est propter classes maximè, quas in occidentis Solis nouum emittit orbem, & inde recipit. Ducum Mediæ Sidoniæ, & Comitum Nieblæ rogatu sedes eo loco ponebatur, oblata spe Collegij tandem explendi: & opportunitas inuitabat tum propria ad commeandum per Oceanum, tum publica ad oppidanos & conuenas, classariolique, & nauticam turbam iuuandam. Dum Consaluus & Basilius Sanlucari elaborant, Borgia, quem interior quidam instinctus ad festinandum incitabat, Ioanni Suario sacerdoti mandauit, qui tum Salmanticensi Collegio præerat, vt vel agrotus Hispalim se conferret, ageretque cum Mediæ Nieblæque Dynastis nuper commemoratis, aliisque nonnullis amicis de domicilio aliquo tanta in vrbe: vbi tantisper diuersari de Societate possent aliqui, dum propriarum ædium opportunitas offerretur. Quòd cum Suarius venisset, & Vicarium Ceruantem conuenisset, ab eo per humaniter acceptus, ac iustus Societatis muneribus fungi; manu ad opus admota, boni sacerdotis curis studijque semper intentus, tractare sedulus Dei verbum, expiare animos factis, interuillere agrotos, omnium commodis seruire, ærumnosam ipse vitam & tenuissimam degere, ibique diuersari atque quiescere, vbi exciperetur, vt pauper atque mendicus. Et tamen in tantis laboribus & incommodis factum est, vt è diuturnis suis inueneratque conualesceret morbis (sic enim interdum id diuinitus, vt qui

Dei causa se ipsi negligunt, & animo & corpore rectius valeant) & eo vsque se illi ciues adiungerent, vt nobilis eques Ferdinandus Pontius Leonius cognita eius Hispalim aduentus causa, præcipuas illi ad diuersandum ædes, & alij alia, quæ vel ad domesticam supellectilem, vel ad tuendas Sociorum vitas pertinere videbantur, offerrent. Quibus Borgia cognitis ipsemet, misso Septimiam Bustamantio ad Probationis domum inchoandam, Placentia Hispalim venit; Paulo Hernandio, & Provinciali Michaële Turmano eodem accitis: qui simul ac domum, quæ nostros parabatur ad vsus, tam luculentam, tamque ornatam aspexit, grauiter est commotus, & cum Suario conquestus. Nam cum esset, vt sæpè significauimus, paupertatis flagrantissimus Borgia, gestiebat quodammodo cunctis eam locis, cunctisque in occasionibus amplexari, & in eius gratiam perpeti omnia: vt qui iam dudum intellexerat, quo paupertatis altioribus humilitatisque fundamentis sanctitatis fabrica niteretur; eo firmius & ad diuturnitatem stabilius fore, quod superimponitur ædificium. Quocirca cum Natalitiæ feriæ tum appeterent, nec per tempus querere liceret alias ad diuersandum ædes; diuersatus est tum quidem in his, sicut instructis & preparatis. Sed enim haud ita post multo in alias riuosas angustasque migravit: quæ cum vbi que ruinas ageret, & imbribus essent peruia, crebrò fiebat, vt non modò cubile, verum etiam caput ipsum summa hominis cum voluptate perplueret. Adeo erat in amoribus paupertatis. Cuius inter incommoda cum se denique positum pro voto cereret, passus ad Deam manibus, oculisque defixis in caelum laudes ei canere & hymnos cepit, quòd se tali munere dignaretur, quod que in eam vrbe tam nobilem, tam præcipuam per hominem tam imbecillum, tam nullarum virium, Societatem videret inuectam. Durissima ea fuerunt initia, & dira Patres egestas exercuit, seu quòd ipsi paupertatis amore dissimulabant & negligebant incommoda, quæ si suis corporibus indulgerent, facile propulsarent, seu quia noui homines ignorabantur a ciuibus, qui re sua familiari notis forsitan occurrissent. Sed occurrebat his, vt solet, temporibus Deus, & qui volucibus alimenta ministrat, non patiebatur suos fame sitiq; famulos exarescere. Et quidem cum aliquando nihil esset omnino panis, nihil esculenti in cella penaria, ac ne nummorum quidem aliquid in arca, vnde parari cibaria possent, eademque luce superuenissent hospites Patres; rectè Suarius Rector ad Borgiam, sciscitans iuberetne signum de more dari, cum iam instaret hora prandendi. Borgia cum paululum hæc hæssisset, & quasi ad orandum animum collegisset, Rectorem intuitus, explicata fronte dixit, Vestram Pater pulsatè campanam, & in Deo spem reponite. Vix campanæ chordam Rector adduxerat, cum nunciatur ad stare puer ad ianuam velatam fiscinam baiulans, quæ reiecta & euoluta commeatu inuentus est liberalis ac largus, missus ab Isabella Galindia, ita vt supersuerit etiam ad pauperum pastum. Quod vbi rescieuit Borgia, Hæ sunt, inquit, scholæ quædam & documenta cælestis magistræ, quibus nos ad eius spem erudit ac fiducia.

Intel-

83
Borgia a.
manus.
mus fau-
peraci.

84
Diuina pro-
uidentia in
supplicandis
do iuu fa-
mulus vici.

Intelligamus itaque nihil illis, qui diuinæ eius student gloriæ, vel ad animi, vel ad corporis commodum defuturum. Non Hispali modo, sed in re simillima Septimana Vallisoletiq̃ue pia Deus supplicatione Borgiæ domesticæ necessitati penuriamque consuluit, misso Patribus, cum iam accumberent, tempestiuo & copioso admodum comœatu, incertum vnde, silentibus obstinatè baiulis munerum largiores. Patres tamen prouidentissimam Dei curam secum ipsi taciti reputantes omnis beneficentiæ fontem & auctorem in occultis beneficiis agnoscebant. Borgia verò ipse, quo vberiores diuinæ prouidentia fructus in Christi pauperes obseruabat, eo maiore exardebat amore religiosa paupertatis. Qui cum esset Hispali discessurus, & ad eos, quos in eo Collegio relinqueret, verba faceret; dixit inter cætera, quæ sibi discedenti lætitiæ voluptatem afferrent, illud fuisse præcipuum, quod eos sine tecto, & sine vlllo comœatu relinqueret; quos tamen ipsos iubebat sine cura & solitudine esse, quod foret aliquando tempus, cum eis omnia redundarent. Hæc vaticinatio est Borgia, & vaticinationem Dei numen impleuit. Ex his enim tenuissimis paupertatis initijs fusa est ramorum magnitudo, quam cernimus, & aucta messis vbertas, quam in hac vrbe quotidiano labore colligimus, vbi tres hodie Societas habet tam luculentas, & tanto Patrum numero refertas aedes, qui totianimorum saluti deseruiunt, & in educanda virtutis doctrinæque pabulis iuuentute tantis plausibus elaborant. Arque hæc prima Hispali Societatis ingressio.

85
Nec minus felix eius Granatam introitus. Iacobus Sancticrucius è nostro Ordine sacerdos, eiusque frater Christophorus Sancius indidem ciues aliquantum annui veltigalis, & domum Collegio inchoando dedere. Petrus Nauarrus cum Socijs tribus Corduba missus eius domus possessionem vii. Idus Septembris accepit, in eaque posttridie, qui dies erat natalis Deiparæ, vt idem quasi Collegij natalis esset, adornato sacello diuinam rem fecit. Sedes erat celebri loco, & excipiedis contubernaliibus ferè tredecim capax. Genus hominum ad honestatem est pietatemque propensum, & Christianis moribus satis erat excultum. Nam post receptam è Saracenorum seruitio ciuitatem anno salutis M. cccc. xci. pios admodum, à quibus ea coleretur, Archiepiscopus tulit. Et Ioannes quoque Auila nuper ibi sementem optimam fecerat, vt mirum non sit tam gratum & Archiepiscopo ipsi viro Præsuliq̃ue optimo Petro Guerrero, qui nostra instituta cognorat, multumq̃; probarat Trideti, & Academiae & Ordinibus omnibus fuisse Societatis aduentum. Vbi cum ex Academia esset nemo, qui politionibus iuuentutem litteris erudiret, hanc seilicet prouinciam Societatis hominibus referuabat.

86
Quibus in eam urbem ingressis Curiones Archiepiscopus omnes, & qui sacerdotijs & fortunis Ecclesiæ sese alebant, conuocauit, affatusq̃; monuit, Societatem Iesu tum potissimum à Deo excitatam, cum refrixisset caritas videbatur: proinde studendum esse cuique suas vt accuratè partes ageret, ne ad eas agendas desideraret externos: quos ipsos cum pro sua Deus bonitate Granatam

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

quoque misisset, dandam esse operam vt eos imitari studerent. Deinde Patrum tenuitati inopiamque cognitè re frumentaria ac nũmaria prospexit tam prompta benignitate, vt præcepto obedientiæ imposito ab se peti quidquid necessarium foret, iuberet. Potestatem insuper sacerdotibus fecit ea condonandi peccata, quæ suæ de more Cathedralæ referuatur: maiora præter hæc beneficia & adiumenta pollicitus, quod cumulatissimè præstitit. Orandi viam de Ignatij formula vsq̃ue eò probauit, vt publicè eam deprædicaret: ac pro concione quondam de secessu disputans Christi Domini in desertum, tanquam ad exercitia spiritualia dixerit secessisse, vt omnes suo inuiteret exemplo, doceretque necessarium cuique subinde esse ad res animi sui considerandas locum tempusque vacuum sumere. Rector etiam Academiae Doctor Sancius, & regij fori (Audientiam regiam vocant) Præses Abulensis Episcopus Societati valdè fauebant. Nec his Canonici, Curiones & Parochi quidquam in amore, ac nominatim facelli regij sacerdotes cedebant. Canonorum è numero Franciscus Turrianus viri locupletissimi filius, cum in oppidum Sanlucar ad exercendum spiritum secessisset, Granatam inde reuersus coram Antistite eo se honore spoliavit, Societatiq̃ue se ac rerum suarum plerasque dedit.

In Cantabria Michaël Ochioa cum vicos & oppida ritu Apostolico peragraret, plurimis animi salutem, nec paucis corporis more suo qui totum annum agroti iacuerant, porrecta ad bene precandum dextera, momento restituit. Tantumque ei secundum Deum in ijs partibus tribuebant, vt eius euocati fiducia remotioribus etiam è locis ad eum ægri aliique concurrerent.

Inter hæc cæterarum incrementa prouinciarum Lusitania quoque suas progressiones habebat. Et quidem æstimando beneficio religiôsæ vocationis, solidandæque Sociorum constantia non mediocriter profuit inconstantis sacerdotis exemplum Petri Paradi: qui cætera minimè malus vir, cum pertæsus vitæ susceptæ in Societatis corpore cõtineri cum reliquis nulla ratione posset, ad extremum domum suam, haud tamen à votis liber immunisq̃ue discessit. Cumque sua ipse sententia ac iudicio, Doctoris etiam cuiusdam auctoritatem secutus (nondum enim ita planè res nostras, vt postea factum est, Sedes Apostolica explicaret) nullo se teneri voto censeret, solutissimo pacatissimoque viuebat animo cum cætero populo: & quod deterrimum erat, nullo ore nulloque Dei timore munitus confidentissimè sese ad instituendos iuandosque ceteros qui se ipse destituerat, penèque perdiderat, comparabat. Non tulit hominis audaciam cælestis vltio. In ipso articulo temporis, quo se ad Ecclesiæ mysteria tractanda, proximisque administranda conuertit, dirum ei morbi genus immititur. Tantis enim vri doloribus torquetiq̃; ceptus est, cum sibi torus turgescere videretur, vt nullam caperet quietis partem neque diurnæ, neque nocturnæ: & quidem nulla antegressa febri, nulla causa: vt in ea inuestiganda reperiendaque hæsitaret, frustra que deludaret omnis ars medicorum. Iam curationis gratia deportandus erat propter paupertatem ad publicum

87

Res Lusitanica.

88

Pœna diuina exemplum in desertorè Societatis.

G g ægro

89

agrorum hospitium, cum ad eum se confert Conimbricensis Collegij Rector Leo Henricus, & pro paterna caritate rebellem, ut ad Collegium redeat, ibique curetur, hortatur. Is haud animo minus, quam corpore tumidus, respondit suis se rebus, animique salutem, perse admonente nemine consulturum. Ad eam vocem continuo pes laevis enormiter intumuit: & a pedibus, quos in Aegyptum referre non puduit, primum orta perniciis. Rector tamen occasionem inde captans ad sanitatem hominis reducendi, acrius eum adhortari, ut quando in tanto vitae salutisque discrimine versaretur, duntaxat a praecordiis arceret, & mentem suam aduersus monitores amicissimos flecteret. Verum ille non modo monitis non acquieuit, sed cum votorum sponcione auctoritate Praepositi Generalis liberaretur, quo tutius e vita discederet, beneficium derisit; perinde ac si ijs vinculis solueretur, quibus nequaquam tenebatur allicitus. Serpebat interim in pede tumor cum amplificatione doloris, & deportatus ad agrorum hospitium chirurgis medicisque committitur, quorum de sententia digitus ei maximus, quod summa mali diritas confluxerat, ne proxima quaque traheret, amputatur. Nec tamen compressus est tumor; sed cum manaret in horas latius, reliqui etiam amputati sunt digiti. Iam cunctis erat digitus mutilus, nec multiplex obtruncatio, totoque corpore vstiones adhibita sistere vitiosum humorem, pestis pabulum fontemque valebant. Neque reliquum erat aliud, nisi ut ipse quoque pes totus obtruncaretur. Lata iam erat sententia, iam expedita scalpella, quae chirurgus immittit in putrescentem demergeret pedem: cum denique mens obstinata resipuit, & sui miserus ager aperuit oculos. Tum demum ne torus & animo & corpore funditus interiret, Rectorem accersit, agnouit erratum, & professus, quam abiecerat, obedientiam, ad omnia se paratum ostendit. Mirum dictu, simul ac Rectoris amplexatus obsequium, tumorem animi posuit ager, tumor quoque corporis stetit, putredo serpens quieuit; tametsi antea medici confirmarant nullam ad eum curandum morbum reperiri potuisse medicinam: ut appareret malum inuectum a Deo, cuius comparatum est sapientia, ut in suo quisque vitio plectatur, & noxiae poena respondeat. Secandus tamen pes putridus fuit, & quod erat marcidum excidendum. Quem ille tantum subiturus ictum voluit nostros, quos antea fugerat, interesse, & ijs inspectantibus execrari: qui cum super ferrum manumque chirurgi sanctissimum Iesu nomen identidem inclamarant; tantum ille concepit animo robur, ut postmodum affirmaret, in excipiendo vulnere vix se dolorem vllum sensisse. Is postea sibi restitutus, quamuis optaret redire, non tamen amplius in Societatem receptus est. Itaque ceteros inter homines manstr, segregatus a nostris, mente quidem sanus, nec Conimbricensi Episcopo inuitis; ceterum altero pede mutilus, quo diuini beneficij quoties gradum faceret, veniret in mentem: & Societatem simul recordaretur amissam, simul Leonis Henricij vocem, qui negligentem quondam sacrificare, fore tempus cecinit, cum vellent, nec posset. Nec minus admiranda facino-

90

rosi perditique hominis resipiscentia fuit, eodem rectore & adiutore Leone. Is peccatorum turpitudine ac multitudine quodammodo obrutus atque oppressus, ferre se ipse non poterat, & ut sui ipsius iudex & carnifex esset, sibimet exitium atque perniciem venia desperatione parabat. venenum hauserat, & amplius hebdomadam certam potionem ieiunus hauserat, obstinatus mori. Cumque multis indagatis sui intermendi vijs, nulla Deo prohibente & misere procederet, ad extremum se Satanae dedit, totusque ei se animo & corpore mancipauit. Mox eius tyrannidem, cuius se mancipium fecerat, est expertus, tot tantique ex eo die corporis doloribus tortus, tot animi cruciatus angoribus, ut ad eius inconditas voces, & miserabiles vllulatus omnis viciniam expauesceret. Ea re cognita Religiosi conobita quidam auctores fuere propinquis atque domesticis, ut ager deduceretur ad nostros. Quem ut Leo Rector aspexit, & quem miser deuenisset in locum pereuncandum cognouit, ad diuina praesidia se contulit, preces indixit suis, & ipse supplex humilisque Deo misericordiam elicit. Deinde aggressus hominem de spe deiectum erigit, & ad spem reuocat: agit de animo componendo, & saucio peccatore persanando: reditum in gratiam cum offenso Deo, qui benignus & misericors esset & praestabilis super malitia, pollicetur; modo humilem per confessionem, & antea vitae detestationem virus enormat peccatorum: quod ut pacatius faciat, liberationem etiam angorum atque dolorum, quibus conflabatur, exorat, inducias impetrat, & spe bona completum excipit contentem. Ab ea confessione omnia de cetero ei fuere tranquilla: conualuitque corpore pariter & animo, initoque vitae melioris initio perseverantiam magna spe salutis aeternae ad extremum usque retinuit.

Ex Eborensi Collegio in oppidum Eluas Henrici Cardinalis rogatu, par sacerdotum Emmanuel Fernandus, cui mox decreta est Aethiopica expeditio, & Petrus Sancti crucis profecti, quadrimetri labore nullam reliquere pietatis aut publicae aut priuatae partem non egregie cultam ac perpolitam. Curatae conscientiarum veteres plagae, sublati pellicatus, odia restincta, iurandi execrandique lubricum, instituta Sodalitate sanctissimi nominis Iesu, propositisque singulas per Paroecias in tabella vitandis verbis, miro modo coercitum, cantilenae profanae catechismi exclusae carminibus, coetus menstruae homologeseos & synaxeos institutus; quae sancta mysteria amplius centum iam frequentabant. Sacerdotes prima Exercitiorum hebdomada eruditi omnes, & ad suum munus, ante omnia ad aures benignae praebendas contentibus incensi, rei pretio explicato, ac sedibus quoque in eum usum aptius concinnatis. Ita recte institutorum progressionem constantemque consultu. Quanquam Eluij (vult disciplina pietatis, vbi praesertim degustatus est fructus, conciliatrix blandissima) ut iudae qui ceperat, caepa prouideret, contenderunt. Ipse Prouincialis Miro cum Antonio Quadrio oppidum Moram reuisit, resque a se inchoatas olim atque compositas hoc procliuus confirmavit perfectique, quod oppidanis vnicuique carus erat ac venerandus.

Aderat

91
Magnific
catorum
uerfu.92
Vn sacra
confessio93
Rei gela
Eluij in
oppido Mo
ra.

94
Mironem
humilitatis.

Aderat Diocesim lustrans Cardinalis Henricus, qui dum publicam hospitem domum inuisit, Mironem, quem febris lecto affixerat, decumbentem in turba pauperum reperit, multum latatus atque commotus humilitatis exemplo. Sed Pater breui valetudini redditus, Olisippone redijt, totus prouinciae procuratori intentus.

95
Collegium
S. Antonij
magna viti-
litiis.

Olisippone hoc, si vnquam, tempore grata in vulgus & salutaria Societatis munera exitere. Floreat Professorum domus, frequentiaque maxima celebrabatur. Collegium verò S. Antonij tanto erat in pretio, vt magni nominis viri nullum Olisippone opus ab Rege fructuosius conditum predicarent. Amplius sexcenti auditores numerabantur, progressu in litteris, pietate, modestia toti ciuitati lectissimo. Alij atque alij (vt tanta in vrbe) affluebant in dies: nec promptum erat vel ponere modum numero, vel facere satis innumeris, quamuis noui additi essent Magistri. Euentu tam prospero latissimus Rex, cum adhuc id Collegium Conimbricensi, vt impensae inde sufficerentur, connexum fuisset, per sese stare voluit, ac proprijs niti subsidijs, quae posteriores deinde Reges affatim suppleuerunt.

96
Al Conim-
bricensi
fingitur.97
Lusitana
nula pietas.

Almerini, vbi frequens agebat aula, ad domicilium Societatis ante attributum sacra aedes hoc anno extructa. Planè regiae omnis domus atque familiae in suscepto superiore anno cursu Christianae laudis, potius incitata, quam remissa contentio est. Frequens omnium confessio, & ad diuinam mensam accessus: ad cohortationes in aula Consalui Vazij promptae aures excipiendae diuinae sementi, feracia corda frugibus edendis. Infans Elisabetha non, vt interdum praemalo pudore homines solent, latebras ad pietatis captabat studium, sed palam cum liberis omnibus statim pia meditationi tempora impendebat. Regina Prouinciali edocente ex primo orandi modo, quem B. Ignatius tradit, singulis diebus vnum è Decalogi praecipis sedulo perpendebat. Itaque poterat videri gestire ac triumphare religio tanto in splendore tam culta. Et apparuit in acerbulo vulnere Principum illorum altitudo animi atque constantia. Ipso enim ineunte anno Ioannes Princeps vnicum regni subsidium occidit. Mitigauit subinde publicum luctum prosper Ioannae Principis partus, eius, quam postea in Castellam reuersam in rerum administratione vicariam successisse Philippo fratri narrauimus. Tum editus in lucem duodeuigesimo ab patris obitu die posthumus Regulus est, cui ex die natali nomen Sebastianus fuit. Isque est Sebastianus breue suae gentis solatium, longa spes, luctus aeternus.

98
Cornelij
cum rege
Coni diſce-
pulationes.

Apud Congum in Africa agebantur etiamnum inchoatae superiore anno tragoediae regem inter atque Cornelium, tum improbis sacerdotum consilijs, qui cum rege versabatur in curia, tum ipsius vitio regis adeo perditae solutaeque vitae, nihil vt habere Christiani (quod tamen minimè videri volebat) praeter vocabulum videretur. Adduxerat eò illum iam propè Cornelius, vt eiectis è suo sinu domesticis lecoris & concubinis, voluptates suas intra matrimonij fines limiteque redigeret: idque facturum se rex ipse receperat; sed vt ad rem ventum est, promissa non fecit. Consangui-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

neam, quam habebat concubinae loco, & cui ius connubij non erat, per summam licentiam atque libidinem, frustra reclamante Cornelio, duxit: eamdemque totius regni consortem atque reginam coram Clero vniuerso, cunctisque Lusitanis, & eo ipso, quem ad sacras confessiones adhibere consueuerat, sacerdote, ipsius probantibus factum, & concubinae manus oculantibus, declarauit. Non his finibus regis erat circumscripta nequitia, sed ad vagas nefariasque libidines, & ad innuptas nuptias, hominum adiungebat iniuriam. Subornabat falsos testes, qui fictis criminationibus, falsoque iureiurando innocentiam opprimeret: spoliabat vita reos causa non satis cognita, & multa palam peccabat alia, quae cum dissimulare Cornelij non posset integritas, nec in tanta hominum offensione silere, nihil ex suis admonitionibus praeter odium reportabat. nec tamen idcirco deterrebat. Sed quod forti animo semel ceperat, vt regis mentem sanaret, id perseueranter vrgebat: monebatque regem ipsum, & Proepiscopum, qui regis confessionibus praererat, nullo modo posse tot tantisque sceleribus obligatum, & sua voluntate in nefas omne ruentem per homologem absolui. Cumque in eius aures praeteruicta salutis monita non intrarent, statuit pro concione Cornelius ea, qua consueuerat, libertate docere omni iure prohibitu esse, ne extra legitimum thorum libidines vagarentur, pellendosque domo famulos esse concubinarum familiaritatibus irretitos, nec ea labe notatos admittendos ad sacra. Quae quidem ad regem delata concio, ea demum insedit in animo, & contra quam meruebatur, nihil habuit offensionis, cum nemini perstringeret nominatim, & sine personarum designatione regis in vitium inueheretur. Ita quanquam ipse suo non emerfit è luto, suos tamen aulicos iussit omnes, qui concubinas alebant, earum impura coniugia honestis cum nuptijs atque legitimis commutare. Dissentiebant communes vulgaresque presbyteri, qui canibus sanctum dabant, & proiecebant ante porcos splendidissimam Eucharistiae margaritam: ita quidquid struebat magno labore Cornelius, ipsi vafre vno puncto temporis destruebant. Rex autem, vt erat ingenio non omnino hebeti, nec à natura pessime institutus, nisi praua indulgentium sacerdotum assentatio praecipitem ageret, nimirum Cornelij sinceram mentem, & Euangelicam libertatem eo cepit amare propensius, quod responsa quaedam ab Academia Conimbricensi perlata erant, admodum consentanea ijs, quae Pater saepe monuerat. significauit igitur omni deposita simultate, velle se cum illo in gratiam redire: & quoniam diploma Sedis Apostolicae de promulganda in eo regno peccatorum Indulgentia per id quoque tempus erat allatum, ad eam promerendam se quam accuratissimè comparare, spondens se non autè ecclestes epulas gustaturum, quae segregata propinqua offensionem publicae satisfaceret: neque eam reuocaturum donec ab Apostolica Sede matrimonij copia fieret. Vicarius tamè Episcopi, quem eius praefuisse confessionibus dicebamus, omniratione pugnabat, vt protinus sacrum Domini corpus sine cupidatione capesseret, nullum diuortium,

99
Libera in-
crepatio non
semper of-
fensionem
habet, cum
palam est
causa.

G g 2 facis.

satisfactionem nullam necessariam esse: vicissimque perstabat in sententia Cornelius, nec dimoueri de sua mente poterat. Peruicit tamen Vicarius culpam illam se præstaturum pollicitus. Eaque sponione rex fractus, ausus est sacrosancta illa mysteria polluto ore contingere. Ne tum quidem Cornelius tacuit. Conuenit regem, & compluribus secum libris allatis de sententia Doctorum ostendit, quam fecisset imperitè Vicarius, qui ad id illi suis hortatibus impulsisset, & quantam ipse in eo audiendo maculam suscepisset. Quibus auctoribus ac rationibus rex conuictus, culpam suam agnouit, & ad eam diluendam meritis poposcit pœnas: sed nequiter nimis ac stultè. Quoduis enim pœnarum genus potius, & voluntaria verbera cunctis inspectantibus erat subiturus, quam ut muliebrem illum congressum, vnde tota pendebat causa, dimitteret: idque ipsum cum demum promississet, non diu perficit in sententia; sed, ut momento perleui in omnem partem rapiebatur, in eamque potissimum, qua sensibus ardebat, post multos Cornelij labores, obstrepentibus imbecillæ menti sacerdotibus malis, ad ingenium facile redijt, Cornelium iterum ab sese repulit, contempsit monita: quodque dudum damnauerat stultè repetens, in peius ruebat in dies, Patremque in Lusitaniam iam parantè rerum meliorum desperatione discessum, pedem efferre suo regno vetuit, minas insuper addens, & omni asseueratione cõtestans, si quid ab Lusitano Rege suo regno accidisset incommodi, id procius se vlturum, & in ipsum, velut in auctorem versurum iras. Ira totus hic perpetuò rescindenda & redintegrandæ gratia, sine fructu consumptus est annus.

100
Stulcia po-
nitentia
genus.

101
Ioannes
Nunnius
Tituano in
Lusitaniam
curaturus
liberandos
captiuos re-
dit.

In propiore Africa rex Algerij instructo exercitu Fessæ regnum inuasit, deuictum atque subactum regem expulit, magnamque ei captiuorum prædam abstulit. Christianos in eis ducentos, eorumque nobiles multos, quos ille singulos emptione centenis addicere cogitabat aureis. Ea per mortus occasione Ioannes Nunnius, qui cum Ignatio Bogato redimendis è conquisita stipe Christianis & in fide Christi retinendis Tituani (quod regni Fessæ est oppidum) operam dabat, ad eum quoque Christianorum numerum redimendum exarsit acrius, ne in eis periclitaretur simul cum libertate religio. Sed cum maius esset redemptionis pretium, quam ut conquiri corrogarique Tituani posset, ad conquisitionis molestiam peregrinationis sibi laborem adiunxit: & eius rei causa in Lusitaniam vsque proficisci non piguit. Considerabat enim, ut pius Martyr Cyprianus admonet, templa Dei esse, quæ captarent, nec pati nos longa cessatione, & neglecto dolore debere, ut diu Dei templa captiua sint; sed quibus possumus vinibus elaborare, ut Christum Iudicem & Dominum & Deum nostris promereamur obsequijs. Hoc igitur incitabat impellebatque Ioannem antiquæ religionis exemplum, ut, cum de redimendis captiuis fratribus è Barbarorum manibus ageretur, nullis neque molestijs, neque laboribus parceret, tanquam in ijs redimendis redimeret Christum, qui nos redemit de periculo mortis, & è Diaboli faucibus eripuit. Is cum captiuis amplius triginta suo

labore redemptis, quorum plerique etate & consilio imbecilles à Christo desecerant; relicto apud captiuos reliquos solatiij causa & auxiliij Bogato, Olisippone ad Lusitaniam Regem se contulit, eoque comitatu pium Principem exultantem in animum lucris atque salutem mira voluntate perfudit. Olisippone verò Ioannes eam pecuniæ summam paucorum dierum conquisitione collegit, ut aureorum millia viginti facile superaret. Cuius partem aliquam ad locum suum Bogatum misit captiuorum in vsus, & redemptionem aliquorum: reliquam verò partem, eamque præcipuam apud ciues præcipuæ fidei tres depositam secum ipse ferre ad eam, quam diximus, Christianorum multitudinem, cuius causa in Lusitaniam venerat, liberandam deliberat. Haud tamen ex voluntate res processit. Nam & ab Algeriano rege pretium redemptionis est auctum, ut ad constitutum millia amplius quatuordecim adijcienda forent; & ipsi Nunnio præter expectationem parandum iter in Æthiopiam fuit. Quo factum est, ut Rex quoque Lusitanie, quam à Mirone Prouinciali contenderat, ut Algerium remitteret Nunnum postulante Misericordie Sodalitio, & ad redemptionem captiuorum pecuniæ reliquum offerente; tamen rem amplius vrgendam non putarit, ne, si eò remitteretur Nunnius, ad Indicam transmissionem tempestiuè non rediret. Doceri tamen ab eo voluit, quemadmodum ducenta illa mancipia liberati pretio possent, ut ex eius deinde colloquio Misericordie Sodalitio satisfaceret. Ac ne vis Christianorum magna, quæ laborabat in ergastulis, Tituani sacerdotis spoliatæ præsidio sacrorum solatia desideraret; data sunt ad Natalem Commissarium litteræ, ut sacerdotem illuc alium pro Ioanne summitteret. Quod quamquam ab Ignatio, ad quem rem Natalis dulerat, est concessum, totaque res Prouincialis voluntati permissa; tamen tanta fuit operarum penuria, ut qui ad eam expeditionem idoneus esset, nouo præsertim in Indiam manipulo destinario, inuentus sit nemo. Mansit igitur vnus Tituani Bogarus, qui tam strenuus & ardens in tuendis feruorum animis & corporibus erat, tantæ præterea in perfrendis eius rei gratia contumelijs & incommodis tolerantia; meritò ut à vulgo prædicaretur ut sanctus. Nunnius quoque ipse, dum in Lusitania multa in humilitate & obedientia, cæterarumque virtutum exercitatione se continet, qualis & quantus ex ea barbarie redierit, indicauit: facile ut appareret, ea quoque negotia, quæ dispandam animi seuocandique vim habent, vel in medijs occasionebus atque barbarie, si referantur ad Deum, & ex pietate sanctitateque tractentur, non modò de sanctitate iam parta nihil detrahere, sed etiam augere.

Sed ut Æthiopica legatio Nunnio decreta paulò altius repetatur, non est silentio dissimulandum, quod optimi auctores commemorant, vulgi errore factum, ut is, ad quem missa legatio est, Preteianus nostro in orbe cognominetur. Namque olim inter Asiaticos Scythas, qui hodie sunt Tartari, in prouincia Natay, quam Scythiam extra Imaum Ptolemæus, recentiores Catayum vocant, fuisse Principem Christianum, inter Abie Prin-

101

101

Æthiopia
missa
causa.104
Preteianus
qui cum
fuerit.

Principes potentem in primis, quem Tartari Ethnici Vncham; populares eius Christiani Ionanum, deo roto ab Iona Propheta nomine, nuncuparint: eundemque, quod crucem in orio tranquilliq; rebus (vt memorie prodidit vir sanctus Florentinorum Archiepiscopus Antoninus) indicem susceptæ tutelæ pro Christi fide gestaret, quam sub armorum strepitum geminabat, alteram solido ex auro, alteram pretiosis è gemmis atque lapillis elaboratam præferens, vt significaret se & opibus & nobilitate cæteris orbis terræ Principibus antecire, & Christianæ religionis propugnatores esse: inde sibi speciosum Presbyteri nomen apud nostros homines inuenisse. Hunc igitur verum aiunt fuisse inclytum olim Presbyterum Ionanum, eamque appellationem ad cæteros deinceps illius imperij successores, sicut apud Romanos Cæsari, permanasse. Cuius imperij tanta ferebatur esse potentia, tantæque opes, vt duobus & septuaginta regibus imperaret. Verum id imperium cum ad regem Dauid peruenisset, instigante Chingio quodam exercitus regij duce, vectigales Scythas, ne tributum in posterum penderent, defecisse: belloque exorto cum Dauid captus & deuictus interijisset, regnum ad Chingium redijisse auctorem defectio- nis & belli, anno millesimo centesimo septua- gesimo secundo, vel paulò post, altero & qua- dragesimo anno, ex quo Nestorianam Preteian- nes hæresim arripuerat, vt florentissimo amplis- simoque regno nihil nisi capitalis illa pestis at- tulisse videatur exitium. Chingius autem, cum cæterorum regum nomen, quod velut heredi- tarium perueniebat ad posteros, reliquisset, Vlarcanum de Catayo appellari se maluit. Reli- ctus tamen est Preteianis è stirpe modici im- perij rex, vt quibusdam scriptoribus placet, qui Nestorianas Christianorum reliquias vnâ collectas vltro fouit: quas Innocentius Ponti- fex huius nominis Quartus, anno m. cc. xlv. à posteris Tartarorum regibus ditaxatas, missis illuc è Dominicana familia Patribus, Magno Ca- mo Tartarorum Principi commendauit: cuius adhuc in regnis plurimi Christiani è Nestorij se- ctæ reperiuntur, qui præter diuinam in Christo personam, humanam insuper humanæ naturæ affingit. Ergo reges illi Christiani florentissimi de schola Nestorij, quos in Europa Preteianes appellabamus, cum suum in Asia amisissent im- perium, nihil nisi nomen in ore hominum reli- querunt: idque ad Abassinorum regem ex Asia in Africam errore vulgi translatur, etiamnum viget, & hominum sermonibus vsurpatur; quod hic quoque rex venerandæ crucis insigne, vel- ut antæ religionis & ipse defensor vbique cir- cumferat. Et errorem videntur confirmasse qui- dam ex Monachis Abassinis, qui nostrum in or- bem cum venissent, illudque celebre inuenissent nomen, & argumenta imperij quædam suum in regem caderent, planè ipsum esse Preteianem asseuerarint. Et quamuis aliter ipsi nominent, ta- men causas interrogati nostri vocabuli varias ex ingenio attulerunt. Vnde factum est, vt alij no- strorum auctorum priorem partem nominis non Presbyterum, sed Pretiosum, alij posteriorè non Ionanum aut Ioannè, sed Potentem reddiderint,

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

quod *Gian* Abassina lingua potentem significet. Hæc auctores magni nominis, & in primis Ioan- nes Barrius Lusitanus, de vulgi errore disputant. Illud certum est, quem hodie Preteianem voci- tantus, eum Dynastam quemdam esse Christianum Iacobitam, qui totius Æthiopiæ Abassia- ræ rex appellatur à suis. Is certè publicis in litteris ac diplomatis magnæ Æthiopiæ regem, regno- rumque eius ac prouinciarum Principem se sub- scribit, & plurimarum nomina prouinciarum sin- gillatim adscribit: quarum impune multas in orio possidet, cæteras cum in Maurorū Ethnicorum- que manus venerint, verbo tenus. Ea de causa perpetuè ei modò cum Mauris, modò cum Eth- nicis bellum est: ideoque loco nullo consistit, sed subinde solum vertit, quò necessitas vocat, tota cum aula, amplissimaque familia, omnemq; fermè suam in castris lociq; campestribus vitam agit. Cumque talis tantusque sit rex, totaque in Æthiopia copijs quam qui maximè abudet; nul- læ tamen in eius regnis visuntur vrbes alicuius numeri atque momenti, seu ædificiorum magni- ficentiam spectes, seu incolarum celebritatem atque frequentiam; cum tamè in Abassie finibus, & eius extra ditionem, vel inter Barbaros vrbes munitæ non desint, frequentes insulas & ædifi- cijs, mercimonijs commercioque celebres, diui- tijs refertæ, & earum complures muris armatæ, quas aquarum plenæ fossæ circundant. Mixanti- busque Lusitanis, qui versabantur in regia, cur- suos illi vicis regioneq; contra quotidianas ho- strum irruptiones mœnibus non includerent, re- spondebant, regis sui vires atque potentiam non in faxis atque lapidibus, sed in populi neruis ac robore sitam esse: qui si muris vndique septas vr- bes & instructas haberet, intermisso paulatim ar- morum studio, ad inertissimum perduceretur otium. Calee ac saxo ædificia priuata non sub- struunt, quod consentaneum esse dicant, discrimen aliquod inter Dei templa, & priuatas homi- num aedes interlucere. Huius ditionem regis Ni- lus & Astabora & Astapus inclyta flumina inter- fecant: quorum posteriora vbi confluxere, in Ni- lum demum confociatas effundunt aquas ad in- sulam Meroëm. Astapus ob magnitudinem pater aquarum ab incolis appellatur. Is oritur è lacu Barcena, quem Coloëm Ptolemæus appellat, ad latus Eoum in media fermè longitudine totius imperij, regnorumque omnium ac prouinciarum, quarum se dominum Preteianes inscribit. Regio quæ plerumq; sedes est imperij, cæteris regni par- tibus feracitate præstat: vberem fundit frugem, messemq; præbet sæpius quotannis, alijs maturis fegetibus, herbescetibus & subnascentibus alijs. Opinio Abassinorū est regem suum, què Negaz ipsi vocant, originem trahere ex filio Salomonis Milek è Saba regina; se autem ab ijs ortos, quo- rum in comitatu Salomon filium suum remiit ad matrem: Christi verò legem ab Eunucho regi- næ Candacis, quem in Actis Apostolorum baptizatum à Philippo Diacono legimus, accepisse, primumque accepisse fidem oppidum Tigia dicitur: Tigienliq; lingua publicæ etiamnum tabule conscribuntur omnes. Ab Alexandrino Patriarcha, quem suum ipsi caput & doctorem agnoscunt, Abunam suum, sacrorum Antistitem

106
Preteiani-
nes hodie
quis sit.

107
Quo modo
habent
Abassin.

108
Ditio Præ-
teianis.

109
Abassina-
rum opinio
de sua ori-
gine.

110
Abassina-
rum religio.

Gg 3 acci-

accipiunt. Inde vnâ cum Cophis Ægyptiacis, & Dioscori Eurychetisque hæresim inciderunt; & multis præterea suis ac proprijs vtgentur erroribus. Nam cum ipsi doctrinam Alexandrini sequantur Antistitis, qui ab Ecclesia Romana, summoque in terris Christi Vicario disunctus est, quid mirum si corrupto fonte eius quoque corrupti sunt riuus; præsertim quod Abassini cum Romana ciuitate cõmercium nisi per Alexandriam & Ægyptum nullum habent. Auger incitiam labemque religionis Ethnicorum Maurorumque consuetudo, quibus vndique cincti sunt; vt inter eos etiam promiscuè multis locis, & sine discrimine versentur Ethnici. Verùm vbi in Concilio Florentino, quod Eugenio IV. Pontifice Maximo præter alias nationes à Græcis, Armenis & Iacobitis summo studio celebratum est, omnes hæsectæ profiteri palàm non dubitarunt sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem Romanum in vniuersum terrarum orbem obtinere principatum, eundemque successorem esse Petri, verumque Christi Vicarium, Patrem Doctoremque Christianorum omnium; rex Abassinorum David patre Nahau defuncto, quamuis adulescens, & etiamnum sub Helenæ auæ tutela, noluit amplius eum, qui mittebatur ab adulterino Alexandria Præsule Patriarcham agnoscere: sed fama excitus earum rerum, quæ prospere à Lusitanis gerebantur in India, legauit Mattheum Armenum vnâ cum alio è proceribus Abassinis ad Alfonso Albuquerque India Præsulum, vt amicitiam cum Emmanuele Rege iungeret: cui sui regis litteras atque dona, præcipuè verò augustissimæ crucis Christi fragmentum, in aurea inclusum pyxide reddiderunt. Hinc aliquot post annos Abassinorum postea legatio ad Romanum Pontificem Glementem VII. initium duxit. Is enim, quem dixi, David legatum suum cum muneribus illuc misit, qui suis Pontifici verbis celebratissimo in conuentu Bononiæ, cum Carolus Cæsar coronatus adesset, tanquam vniuersæ Ecclesiæ Pastori, summoque in terris Dei Vicario, solennem venerationem obsequiumque deferret. Verùm, cum diu postea gens Abassina suo orbata Præsule, sacerdotum penuria laboraret, redijt ad ingenium, & Dioscori Eurychetisque vestigijs pertinaciter inhærens ab Alexandrina Ecclesia Patriarcha nomine Marcum accessijt; quæ cum à sacro sancta Apostolica Sede, vt diximus, communi que omnium capite Romano Pontifice sit seiuncta, non potest pastorem auctoritatem aut alteri impertiri legitimam, aut sibi ipsa recipere. Ferebatur inter Ægyptios oraculo editum, id quod Marcus ferebat ipse, futurum breui, vt è remotis regionibus sacerdotes illuc accederet, qui se cum ipso coniungeret, mittendumque ab Ecclesia Romana Pastorem, qui Ethiope Abassinaque præset Ecclesiæ. Quocirca rex Claudius, filius David atque successor, optimæ initio mentis atque consilij, seu oraculi religione admonitus, seu impulsus opportunitate Lusitani commercij, præsertim quod aliquot annis antè magna subsidia ab Lusitanis acceperat contra Gradaametem regem Zeilanum, qui eum ad vltima penè deduxerat; per litteras Lusitano Regi Ioanni eius nominis Tertio significauit, si-

bi gratum fore, si ab Romano Pontifice legitimum recteq; sententem Patriarcham ad suos pacendos regendosq; populos impetraret. Rex autem Lusitanus iam pridem cupidus Abassini regis ac regni Catholicam ad fidem auctoritatemq; Romani Pontificis adiungendi, postulauerat in eam rem iam inde ab anno M. D. XLVI. (vti tum docuimus) Patres aliquot ab Ignatio, id quod tanto studio à B. Patre ac contentione susceptum est, vt quos in ea regna transmitteret, ijs iam ad ob-eundam ritè legationem illam præcepta quædam & documenta conscripserit; vicissimque Ioannè Regè multis ipse rationibus incitavit, vt rem non modò diuinæ Maiestati gratam, Ecclesiæq; vniuersæ salutarem, sed ipsius etiam aptam commodis, regnoque perutilem atque pchthonificam promouere atque vtgerere non intermitteret. Nihil tamen ea de re, nisi ad hunc annum quartum & quinquagesimum actum est: quo Rex denuo ad Ignatium scripsit, duodecim vt è Societate viros non minus probitate vitæ, quàm eruditionis laude præstantes exciperet: è quibus vnum ipse Patriarcham, duos autem eius adiutores & successores eligeret: ceteri verò suis cõcitionibus & colloquijs inueteratas è deceptis mentibus hæreses, & errorum fibras euellerent. Ignatius regis acceptis litteris, quamquam exploratissimum iam habebat plurimos de Societate fore, qui capide professionem illam expeterent, ad eamque sese vltro ac libenter offerrent; quo tamen id esset exploratius, monitos omnes voluit, præsertim Lusitanæ provincie Patres, nulla facta de honore mentione, vt quibus ad ea regna pronus esset animus, ij se per litteras indicarent. Nemini que tam arduam in expeditionem, iterque longinquum animus & alacritas defuit. Ignatius igitur post accuratam preceationem tres spectata admodum virtute viros, & per omnia in Societate probatos, Ioannem Nunnium Barretum Lusitanum, qui sibi viam ad id honoris fastigium redimedis captiuus in Africa iam muniçerat, Andream Ouiedum Castellanum, qui Collegio Societatis Neapolitano tum præerat, & Melchiorum Carnerium item Lusitanum designauit. Hos Regi nominauit, & de cuiusque virtutibus & ornamentis edocuit. Quamquam autem valde auebat, vt ad Patriarchatum Nunnius eueheretur, duo verò socij Episcopali dignitate coadiutores, ijdemque (si quid ei grauius accidisset) successores eligerentur; eligendi tamen optionem potestatemque Regi permisit. Sed eòdem videlicet incubuerat regia mens, vt Nunnio mandaretur id munus, cuius de laude & sanctitate tam multa vel ex ipso rumore vulgi atque hominum prædicatione cognorat. Et quoniam Ignatio visum erat, vt aliquis è Societate GOR. Apostolici Commissarij nomine ampla cum potestate auctoritateque resideret, qui Patriarcham ipsum ex intervallo reuideret, de que eius muneris administratione cognosceret, quo facilius Pontifici Romano subiunctum in Apostolicæ Sedis obedientia fideque contineret; Rex suum in Vrbe legatum per litteras monuit, vt ea de re, & de Patriarcha, de que eius adiutoribus cum Pontifice transigeret, Ignatiumque moneret, vt quod spectaret ad Commissarij potestatem, id ipse statueret, quod

111
Abassini ad
Ecclesiam
reuerſi.

112

113
B. Ignatius
deligit Sa-
cios in cap-
ditiuum
Ethiopia.

114
Quam cura
isset Beati
Ignatius
Ethiopia
expeditio.

quod esset à Pontifice postulandum. Ignatius autem ad id munus vnum omnium maxime idoneum Collegij Rectorem Gasparem, quem nondum diem obiisse rescuerat, nominauit. & legationis Æthiopicæ cogitationem tanto ipse ardore suscepit, vt cum legatum in adeundo Pontifice, & exhauriendis Regis sui mandatis cunctabundum animaduerneret, toto trimestri Ludouicum ei Consalium tanquam calcar admoueret: qui tertio quoque die hominem conueniret & excitarer. A deo quoque fuit in eo constans Ignatius, vt cum tertio semper die Pater ille recurreret, illud iam in ore multorum veluti prouerbum versaretur, Tertia legati. Interim Prouincialis Miro Ioanni Nunnio, quem in Lusitaniam ex Africa reuertisse monuimus, & Regis & Ignatij de legatione Æthiopia voluntatem, (vt habebat in mandatis) exposuit. Quam quidem Nunnius, quod ad itineris capeffendos labores, libenter est amplexatus, sed adiunctum munus honoris (à quo ante initam quoque Societatem refugiebat, tumque aiebat libentius totam vitam in catena exacturum grauisima, quam vt per eam procuracionem periculum delicti cuiuspiam subiret) intoleranter ferens, supplices ad Ignatium litteras dedit, vt per confossum vulneribus Christum, in finibus suis humeris parceret, nec illud sibi onus imponeret, quo suscepto animi salutem in discrimen adduceret. Cumq; in rebus omnibus imperatis, quæ culpa vacant, obtemperandum sibi esse intelligeret; id autem honoris admittere alieno coactum imperio, peccato vacare non ignoraret; se ipse iam tum, si quid in eo magistratu gerendo sua deliquisset in scitia, extra omnem culpam causamque ponebat. Oratumque per litteras Ignatium voluit, vt, si in sententia permaneret, iuberetque prorsus oneri colla subijcere, voluntatem sibi suam scripto transmitteret, quam & ad solatium apud se conditam asseruaret, & ad defensionem suam, cum vñs esset, promerit contra technas communis hostis & diaboli tentamenta, dum ei desponsæ Deo obedientiæ nutum, pro qua creditam sibi amplecteretur Ecclesiam, tutus & tranquillus opponeret. Illud insuper ab eodem postulauit Ignatio, vt auxiliij causa Patres sibi duos admodum doctos Franciscum Rodericum, & Antonium Quadrium comites professionis adiungeret: qui sibi sui consilij lucem doctrinæque porrigerent, si quid in Dei causis animisque regendis existeret ambiguum aut obscurum: instans magnopere, vt Commissarius ille Goæ constitueretur, vel alius quispiam prope se, cuius potestati subesset, rationemque gesti muneris reddere cogere. Qua B. Pater plurimum delectatus epistola, eam & in conuentu recitari sæpè voluit, & adhibitis testibus ratum fieri, quod de auctore constaret. Idemque quod diuturna semel deliberatione decreuerat, id fixum voluit, Nunniumque pro potestate coëgit onus impositum non abnuere: simul & eius postulatis omnibus morem gessit. Verum hoc anno longius progressa ea legatio non est, quam vt Ouiedus, Cameriusque cum Socijs aliquot ex Italia in Lusitaniam iter intenderent. Nunnium vergente ad exitum anno, morbus acerbissimus proximè ad suprema deduxit. Quo tempore cum

vno alteroq; post die se crederet migraturum è corpore, dictauit ad Socios litteras, in quibus suam de Societatis vocatione voluit extare sententiam. Negabat genus vllum vitæ reperiri sublimius, statumque vllum inter homines celsiorem videri sibi, & in quo magis expedita ad æternitatem monstrarentur itinera; simulque testificabatur in Societate sibi certum vitam finire, quamuis eam ob causam hora eadem subeunda mors esset. Deum verò plurimum precabatur, vt penitus sibi intercideret vitam, si prospiceret onus impositum minus ex eius laude cessurum. Tanta simul ad parendum alacritas aderat, vt, si Ignatius innueret, nequaquam recusaret ita agens animam, ac vel postmodum expiraturus, in nauim imponi: cum tamen, quamdiu arbitrio vixerat suo, sic abhorreret à vita mari & fluctibus committenda, vt tritum versiculum, *At tu scæ Aquilo nunquam mea vela videbis*, identidem sibi occineret. Tantum caritas roboris, tantum obedientia securitatis puris mentibus inserit.

Paulo iam lætiores è Brasilia nuncij ferebantur: in qua Societatis curæ ad annos aliquot euigilabant. Et in Collegio quidem sancti Vincentij plures de Societate, quam in tribus reliquis Brasiliæ sedibus habitabant. Fructus quippe ex eo sperabatur vberior propter indigenas finitimos paulò ceteris mansuetiores, captulque melioris, & Lusitanis pacatos: quamquam ea quoque circum loca saginanda ad escam hominibus mactaditque gens dedita ferino ritu vivebat exlex, & sine duce, sineque magistratu, cuius contineretur & regetur habitis, pronaque ad omne nefas & omnem impudentiam mentes refrænantur. Ea res Præpositum prouinciæ Nobregam videlicet impulit, vt euocaret de Societate complures, quorum assidua cura, perpetuoque labore & illa ipsa Vincentiana colonia, & Barbarorum loca finitima purgarentur. Ergo paucis culturæ Lusitanorum relictis, interiore in tractu geminam sedem instituit, alteram Manicobæ leucas à mari circiter quinquaginta, vbi Vincentius Rodericus, & Franciscus Petrius sacerdotes cum totidem Fratribus collocati, Gregorio Serrano pueros elementa quoque litterarum docente; alteram Piratiningæ, quæ amplius incrementum accepit. Leucis non plus decem, sed ardua & asperrima via, distat à mari campus ferax in primis, vnde quotidianus ad puerorum alimentum ex lignea farina, quæ genti pro pane est, comestus deferebatur. In eo campo Piratininga est. Itaque tum vt promptiora essent vitæ subsidia, tum quod frequens ibi Brasiliæ ab prauis exterorum procul exemplis agebat, visum est Nobregæ Collegij corpus eò transferre. Piratiningam cum ventum esset extremo ferme Ianuario, placuit ei domui, re diuina tum primum facta B. Pauli nomen, cuius conuersionis commemoratio in illum ipsum diem recurrebat, imponi. Tum Patribus octo numero nihil prius, quam vt catechumenos in fide firmarent, Christianisque moribus polirent, nominatimque ab ebrietate, quo maxime vitio laborabant, ingentium apudeos malorum fonte, cædisque seminario cohiberent. Quamquam enim cum frugi sobrijsque erant, ab inimicorum cædibus, & à cætorum vorandis car-

116

Ioan Nunnio obedientia, & de Societate iudicium.

117

Res Brasiliæ.

118

Manicobæ, & Piratininga sedes.

115
Ioannes Nunnio quæ aliter ab honorum iudicium.

nibustemperabant: tamen ubi se vino, quo factitio vintur, obruerent, & mentem ebrietate perderent, ad eorum continuò necem sanguinemque fundendum exardescabant: nec quidquam illis erat antiquius, quam ut mactatis eorum crudeliter carnibus per summam ventris infaniam, suavisimam sibi coquinam extruerent, & suis dentibus inimica viscera laniarent. Diuina tamen ope non nihil est à Patribus contra hanc profectum amentiam: & illustrior ex indigenis adolescentulis fructus, utpote mollioribus ad flectendum, & inferendam in eorum pectoribus humanitatem, extitit. Quo ex numero complures iam erant aqua salutis intrinecti, sed catechumeni multò plures. Eorum erat ea vitæ ratio atque descriptio, ut manè missis scholis priusquam accumberent, Cælitum in aede suffragia non sine cantu, vesperi cali terraque Reginam, misericordiam matrem præscriptis è formulis implorarent. Sextis pono ferijs cruentabant se flagellis. Bis in die docebantur elementa Christianæ legis, paucisque menibus excepti sunt baptismate supra triginta. Nec enim continuò, qui Christo nomen dabant intingebantur, ne nondum actis radicibus eorum labefactata constantia cum Sacramenti iniuria conuelleretur. Pueri verò ipsi eo Christi flagrabant amore, ut Ethnicorum parentum sensu nullo propemodum tenerentur, eosque sicubi delinquerent, accusarent, interdumque ne affarentur quidem. Iam venefici, quorum non exiguus apud eos numerus erat, cum sua venditare mendacia præsentibus Patribus, & suas redarguentibus fraudes non auderent, solum vitro vertebant, & voluntario se quodammodo mulctabant exilio. Fuissetque omnino felicior rei Christianæ pietatisque progressio, nisi propagati à Ioanne Ramallo Mamaluchi, malæ stirpis peiora germina (ij sunt ex Lusitano patre, & Brasilia matre prognati) cuncta turbassent. Qui in oppido tribus inde leucis distito commorantes, Piratiningam vsque suum virus ei aculabatur: utque Patribus se opponerent, & cunctis aduersarentur in rebus, ceteros ad vlciscendas inimicorum iniurias, & ad ferinum humanæ carnis pabulum accendebant, idemque militia tempore catechumenos, ut imbelles & ignauos (quod apud eos bellicam virtutem magno aestimantes dedecori vertitur) probri causa præteribant. Sed id probri genus Piratiningæ dux, quem sibi gens ad aliquam iusti imperij speciem legerat, Christianis præceptis opportunè edoctus, pro nihilo habendum duxit, nec quidquam in ignominia maculis numerandum præter vnam turpitudinem peccatorum. Sed enim Manicobæos, quos Vincentius Rodericius, & Franciscus Petrius longo labore tandem valdè mansuesecerant, adorti Mamaluchi, suadentes, ut sibi potius, qui arcu & phatetra vterentur ut ipsi; quam ignotis presbyteris, in Brasiliam sua (ut aiebant) ob scelera relegatis fidem haberent, ita efferarunt, ut desperato fructu relinquenda ea statio fuerit. Ad hæc cum oppidum illud tribus leucis à Piratininga, ubi Ramalliani Mamaluchi sedem habebant, visere frequens soleret Nobrega, & Lusitanorum sitientes animas saluberrimis subinde concionibus irrigare; primò Mamaluchi barbaro acim-

119
Institutio
paucorum
Piratiningæ.

120
Vexantur
Christiani
& Patres
à Mamaluchi.

mani terrore minas iactare, & pericula intendere Patri capere, ne eas conciones haberet: postremo edo minitantiū processit furor atque ferocia, ut, ne maiores in atrocitates eruperet, de Lusitanorum consilio, cedendum turbulentissimis hominibus fuerit, & conciones intermittendæ tantisper. Sed quamquam Euangelii cursum hominum morabatur improbitas, non deerat tamen ex altera parte Dei bonitas, quæ suis prædijs admirandisque prodigijs incitaret. Bello inter incolas Piratiningæ, & populosaque finitimos excitato Piratiningani simul in aciem exierunt, inopinata multitudine hostium exterriti animos iam propè desponderant; cum ducis vxor virilis animi femina de more gentis comitata virum, nec ita multò antè lustrata baptismate, percussos metu milites cohortatur, uti salutari signo frontibus communitis impauditi ferantur in hostem. Factum ut imperaret: tantisque in hostem animis irruerunt, ut ingentem stragem ediderint, reliquasque copias partim ceperunt, partim in fugam auerterint, nullis omnino è Piratininganis desideratis, ac ne vulneratis quidem, præter duos speculo transfuerbatos (quorum alter extinctus est) qui piæ mulieris consilium & hortamenta contempserant. Nec verò victores præco ritu captos ex hostibus vorarunt, sed solum neci dedere, terra in superiniecta corporibus. Quos in tumulos cum paulò post incidissent hostes, rati non suorum, sed Piratininganorum corpora esse, asportasse voranda dicuntur. In eadem prodigiorum admiratione numerata sunt illa. Catechumenus à Christiano viro inuitatus ad pocula, ut de more secum frueretur voluptate potandi, cum diu Patrum interdictione reueritus, renuisset; ad extremum partim victus illecebra, partim precibus importunis, genio indulsit, & contemptis monitis magistrorum perpotauit egregiè. Sed effusa potationis suæ celeres pœnas dedit. Baccho illo suo bene dilutum grauis repente morbus oppressit, & mox etiam extinxit, cæteris admiratione terroreque percussis. Verum plectentis commiseratio Dei, qui suam misericordiam in ira non continet, morientem non desuit; locumque dedit ad pœnitendum misero, eluendisque sordes omnes in fonte baptismatis. Consueuerat is aliquando narrare paruulum filium iam expiatum baptismate vita functum, sæpè sibi de celo visum monentem, ut ad Patres se conferret, & animi salutem consulere. Se autem visum illud pro nihilo habendum esse duxisse. Sed cum sæpius esset admonitus, induxisse tandem animum Patres adire, & catechumenis se adiungere: eam scilicet fuisse causam suæ conuersionis ad Christum. Quamobrem patria relicta Corream à millibus passuum ferme trecentis erat secutus. Puella vix quinquennis graui affecta morbo deportari à matre voluit ad sacram adem. Ibi reptans imbecillis ad aram, & coram parentibus orsa preces, Sana me Pater, inquit. Pater autem, qui genuerat, compelliari à filia se ratus, Vis, inquit, veneficum huic accersam, qui medicinam morbo faciat? Quam illa vocè indignè ferens, strata humi clamat in patrem, non se à veneficis, sed à Deo medicinam petere. Nec sua frustrata spe. Adhibita enim à nostris Fratribus meliori medicina Christianarum

121
Crucis signi
vix
mirabilia.

121
 stianarum precum propè deploratam valetudinem recuperavit. Hoc puella peculiare, illud vniuerso commune pago. Quem cum terra lucus occupasset, & ea complures icti quotidie caderent, nec humanis posset occurrere praesidijs; ad diuina Patres conuerti publicas supplicationes indicunt. Prodeuntium agmen instruunt non ex Brasilijs adolescentibus modò, qui se flagris prodeundo mulctaret; verum etiam ex alijs qui sustinentes in manibus faces, Sanctorum Litanias ambulando concinerent: & erat nouis ducenda pompa ad implorandos Angelicos cœtus custodes ac tutores humanæ salutis, vt eorum choris numero nouem supplicationum par numerus responderet. Nec in cassum fusa preces. Expleto supplicationum predicto numero lues abiit. His admirandis diuinisque rerum euentis Brasiliensium continebatur ingenia, nec sine Patrû sudoribus colebantur; tamen non respondebat cultura par fructus. Quid in eo subigendo aruo laborum, quid incommodorû, quid tandem perulerint erumnarum, testis est is, qui dabat ferendi constantiam, & cui se tam ex animo, tamque alacriter exercebant. Sed specimen ærumnarum inuau ex Iosephi Ancietæ, quam Augusto mense ad B. Ignatium dedit, epistola recognoscere. Ab Ianuario, inquit, vsque in præfens nonnunquam plus viginti (simul enim pueri catechista degebant) in pauperula domo luto & lignis contexta, paleis cooperta, quatuordecim passus longa, decem lata mansimus. Ibi schola, ibi valerudinarium, ibi dormitorium. Cœnaculum item, & coquina & penus simul sunt. Nec tamen ampliarum habitationum, quibus alibi fratres nostri vtuntur, nos mouet desiderium. Siquidem Dominus noster Iesus Christus in arctiore loco positus est, cum in paupere præsepi inter duo bruta animalia voluit nasci; multò verò arctissimo, cum in cruce pro nobis dignatus est mori. Porro domus angustijs cætera erat vita consentiens, frustra nauicorum velorum, quæ nauarum donabat benignitas, atro tincta, ipsimet sibi concinnabant in tunicas. Porio erat aqua ex milio cocta, esca legumen feruè, vel olera, vel aliquid mandiocæ (id est lignæ illi farina vocabulum:) nec semel exhausto funditus domestico penu, opportuno in tempore & quidem vnde minimè sperabatur, pauperibus suis Pater cœlestis dona sua summisit. Iam is, quem modò nominauit, Iosephus cum Grammaticam Fratres nostros doceret, & in ediscendam redigendamque in artem Brasiliicam linguam incumbere, etiam genus quoddam calceorum intexere in vsus Patrum Fratrumque perdidicit. Idem Nobrega iussu (vt est mirè docilis charitas) eum Brasiliorum multi perirent, secare venam aggressus, vitam multis mortalibus conseruauit. Omnem igitur ærumnarum omnium amaritiam spes abstergebat luculenti quaestus animatarum: cuius gratia necesse erat eo loci degere, vt non auditione tantum Christianæ vitæ formam gens, sed oculis quoque perciperet, vsuque & consuetudine rectorum exemplorum assueferet virtutis decus agnoscere. Quin etiam Patres, ne cuiquam oneri essent emendicandis quotidie rebus ad vitæ tutelam necessarijs propter communem hominum egestatem, extremamque

miseriam, ipsi sibi, Apostolico more, suis manibus victum, ipsi suo labore quarebant. Nec minimo erat adiumento Nogueira laicus è Societate faber ferrario opere faciundo: qui rustica ab se condita ferramenta cum Brasilijs omnium artificiorum, & ante eam diem etiam agricolationis expertibus largiretur, duplex inde commodum reportabat; alterum, quòd illis sæpè aliquid ex agro reddentibus domesticas subleuabat difficultates: alterum multò amplius, quòd ipsamet gens ad laboris amorem pelliciebatur, & quædam humanitatis quasi elementa disciebat.

In colonia Sancti Spiritus Blasius Laurentius salubrem in primis Sodalitatem instituit, cui nomè à Caritate fecit. Ei Sodalitati præter expiationem conscientie, & accessum ad sacrosanctam mensam in sanctissimis anni diebus, magnæque Matris factis, princeps erat institutum temere iurandi peierandique morem, & obrectationes, quæ vitia duo plurimum increbuerant, amoliri. Itaque iubebantur Sodales eius generis noxas non ab sese modò arcere cunctis virtutibus, sed etiam dare operam, vt cuncto eijcerentur ex oppido: certamque sibi vltro mulctam, si qui in alterutro peccaret, ex pecunia indixere, vnde dos vni orbarum collocanda in matrimonium constaret. Iam Saluatoris in vrbe, Portuque Securo tenebatur idè tuendi animas institutum, vltatis Sacramentorum doctrinæque praesidijs; quæ item in arumnis, & egestatis incommodis, indicabat nimiam becillitas Patrum, fractæ vires, color exhaustus, vt spirantium mortuorum quædam viderentur effigies. Sed leuamento erat & his dulcis caritas Dei, cuius promerendi gratia non æquo modò, sed gaudenti quoque animo quæuis aspera tolerabant. Auxit quoque animos spes coronæ nobilioris, qua duos è Socijs cognouerunt ornatos, Petrum Corream, Ioannemque Sofam Lusitanum vtrumque. Ambo ad Societatem sub primum eius in Brasiliam accessum, in colonia S. Vincentij, & Correa omnium primum, adiunxerant sese. Ioannes candidissimi ingenij, & innocentium morum honesto viro famulabatur: sed ita, vt veriùs posses etiam tum inter Dei famulos numerare lectissimos. In suo sedulus ministerio erat, erga omnes officiosus, ferio deditus addictusque diuinis: ter in hebdomada ieiunabat. in summa palam bonus, ac semper, haud ferebat vnquam coram se absurdus quidquam dicto factoue committi, quamuis sæpè pro pijs monitis probra & cachinnos relaturum se nosset. Inde in sortem Dei, vt est oblata Societas, planè auideque transgressus, quo celsiore cœpit è gradu, eo celsius perfectæ virtutis eulmen ascendit, quocunque vsus ferret in ministerio, sed propriè in culinæ laboribus humilitatem & caritatem exercens. Correa principijs non perinde felicibus, sed studio progrediendi nihilo minore, facultate etiam maiore exorsus est. Is erat claro loco natus, magnique vir animi, & ante Societatem cognitam, Brasiliici nominis acerrimus insectator, exultans se ea re beneficium Lusitano Regi, Deo sacrificium facere. Sed vt Leonardi congressu, Deo intrus illicescere, cognouit quanto id piaculo fieret, quòd veteres iniurias nouis obliteraret officijs ac benefactis, se ipsum Reli-

125
 De colonia
 S. Spiritus.

126
 Mori beata
 Petri Cor-
 rea, & Ioan-
 nis Sofæ.

127
 Petri Cor-
 rea ad So-
 cietatem
 accessus.

124
 Iosephi An-
 cietæ indu-
 stria.

gioso iugo pro eorum libertate submittens, suas omnes curas ad eorum lucrandas animas, & ad Christum vocandas intendit: in eoque se studio totos quinque annos (tot enim in Societate vixit) magna animi cum summissione, magno cum ardore continuit; cum dicere esset solitus aliam sibi nullam restare ad salutem viam, nisi vt totum se salutem innocentium populorum, quos tantum ante lesisset, impenderet. Multum autem apud Ethnicos in agendo valebat seu auctoritate iam parta, linguæque peritia maxima, seu prudentiæ sanctitatisque singularis exemplis, vt Brasiliæ primitiæ ei potissimum debeantur. Cuius virtutibus, ac recte factis communis inuidens hostis, haud semel eius insidiatus est vitæ. Nam & antequam neceretur à Barbaris, dum ad eorum pagum Nobregæ missu contendit, bina in itinere ligna palmorum ferme quadraginta longitudine, iustaque crassitudine prætereuntis in verticem incidere, feodo impacto vulnere. Actum de eius salute putabant omnes, & caput infractum: vulnus obligatur, vtque ex obedientia iter peragebatur, postero die perinde ac si infractus fuisset, ita integer fuit ac vegetus. Verum successit dolor oculorum acerrimus, quorum in ea caligine difficilis & operosa curatio est. Adhibetur à Sociis piæ precationis medicina: eodemque die nullo penitus, quod petrarò accidit, relicto vestigio, dolor abscedit. Tum Correa progressus ad destinatum Barbarorum locum, ipso in introitu magnam vim mancipiorum seniorumque reperit impiæ lanienæ paratam; quos è sagina multi temporis Barbari illi suo ventri mactandos & concidendos eduxerant. Id viri misericors indignissimè ferens, vnà cum Nobrega, qui eius dudum subsecutus erat aduentum, omni contentione pugnavit, vt Barbarorum manus ab impiæ illa interneccione compelleret: sed cum proficerent nihil, dederunt de cætero operam, vt denota illa infelici carnario capita, Christianis imbuta sacris vnda salutari respergerent. Verum cum ne id quidem Barbarorum sæua crudelitas, & insaturabilis ventris cupido permitteret, quod dicerent, ex intinctis illis carnibus perniciem importari conuiuijs, cædentibusque ac degustantibus mortem; Patres Vincentij Rodericij, quam olim retuli, tempore per simili industriam imitati, è madefactis aqua sudarijs, liquore dissimulanter expresso, vniuersas illas hostias, priusquam de more cæderentur in epulas, Christiano ritu lustrant; easdemque conuersas in victimas Dei, monitis salutaribus, & appositis ad consolandum verbis, sub ipsa claua, cultroque carnario ad extremum vsque spiritum confirmant.

128
Vt obedientia, & orationis.

129
Carigij multi dum ad baptismum pergunt, à Tupinaquinis occiduntur.

Interea Carigij interioris Americæ populi, docile ac mite genus hominum, cum Christianæ legis admirati præstantiam, & ex ijs, quæ de Patribus audiebant ex ore consilioque Castellanos, qui Paragaum ad amnem habitabant, Christiani fieri vehementer expeterent; postquam frustra aliquamdiu expectarant Nobregæ suas in oras accessum; tandem non dubitarunt religiosorum è numero amplius ducenti, Hispanis aliquot intermissis, Euangelij baptismique gratia ignoto ac periculoso itinere Brasiliam versus è sexcentis

passuum millibus se committere. Sed à Tupinaquinis barbata crudelitate Ethnicos intercepti trucidati que, & suomet cruore lustrati, breuiore quò tendebant itinere peruenerunt; tam explorata spe salutis æternæ celestisque beatitudinis, vt percussores suos his inter necem vocibus compellarent, Vos quidem arbitrari vestro caduca hæc & mortalia membra concidite, animorum certè cursum, quo minùs hodie ad suum creatorem euolent, non retardabitis. Hunc in modum necati plerique, alijs iniecta vincula, vnus dumtaxat Castellanus euasit: qui cum ad coloniam S. Vincentij perpetrata cædis nuncijs peruenisset, missus est à Patribus ad Correa Brasiliæ linguæ peritus, non sine perspicuo capitis vitæque periculo: qui sanguinaria gentis ferocia blando mitigata colloquio duos è vinculis Castellanos exemit, & in Brasiliam saluos in eorumque perduxit. Ipse verò Carigiorum indole delectatus, eam sibi prouinciam à Prouinciali Nobrega depoposcit. Quod Pater, qui toto in eam peccore terebatur, nec sibi ipsi, nisi cura moraretur prouinciæ, tantæ spei præcipi laborem lineret, eo libentius concessit, quod multiplicis seges caritatis offerebatur. Castellanos magno numero eorumque non paucos nobiles vnà cum vxoribus, dum cursum ad Paragaum habent, tempestas in S. Vincentij litus eiecerat. Horum vicem lummamque rerum omnium egestatem Nobrega miseratus, inter alia solana, id opportunè abeuntibus addi posse existimauit, vt Correa terre stre tenens, pro auctoritate, qua per eas valebat oras, notitiaque sermonis, ipsis mari deuectis, (sic enim Brasilio Prætor placebat) gentium, ad quas appellerent, pacem benignitatemque conciliaret. Cum his Castellanis & illi duo abiire, quos Correa nuper ex Barbarorum manibus & faucibus vindicarat. Sed alter profectus est dolens, quod Ethnicam feminam, qua concubina abutebatur, eius è sinu Patres abstulerat. Ergo Bartholomæi Apostoli die natali expiata conscientia, celestique pane corroborati Correa, duoque cum eo Socij Ioannes Sosa, & Fabianus, post dulces Patrum Fratrumque complexus, iter ingre diuntur. Centum ferme ac viginti passuum progressi millia, conati vbique populorum animos delinire, nec vsquam intermittentes Euangelij salutare præconium, inueniunt alium ex Hispaniæ regnis in hostium potestate, ac faucium, duosque Brasilos, quos laniena & dura manebat ingluuiet. Hos omnes Correa sapienter & blanditus à Barbaris, Fabiano, qui saucio Hispano præstò esset, simulque diuinam in populo ordiretur semetem, relicto; cum Sosa progreditur, duobus Brasilis, quos liberarat, officiosè secutus. Ac Fabianus quidem, vbis, cuius subliterat curæ, conualuit, grauius ipse laborans, odioque Barbarorum acerbissimo flagrans, quòd quædam ijs humanarum carnium erepta clanculum frustra in densò nemore sepelierat, agrè tandem ad S. Vincentium se recepit. Correa & Sosa magnis laboribus Carigiorum fines ingressi, suis ambobus fermonibus & exemplis tantos fecere motus, vt non modò plebem, verum etiam primores demonstrato patriæ superstitionis errore, ad studium Christianæ veritatis erexerint. Sed tam præclaris coepris

130
Correa la-
boris & pe-
ricula or-
capitulum
corrae.

131
Idem alic-
rigis des-
nauit.

132
Discedit ad
Is. Sosa &
Fabianus.

133
Fabianus
redit ad S.
Vincentium.

sums se quoque Satanas interposuit. Castellani qui ex Brasilia remeabant, hominem illum, quem seruatum à Correa, & spoliatum pellice memorauit, quod vfu longo sciens lingue, notusque, nec modicæ auctoritatis erat Carigijs, in litus expositum, miserè ad conquirenda subditano. Illum Correa per litteras adhortatus, ne ad se propius grauarietur accedere, vt in tradenda Christi lege Castellanicæ subleuandis, vnum & idem apud Carigijs loquerentur & saperent, nec alter ab altero dissentiret; nullum responsum tulit. Sed Lusitanus accessit, qui cum apud fratres pernoctasset, Correamque indigenas cohortantem ad deponendas iniurias & ad redeundum cum inimicis in gratiam audisset, hæc alteri rerulit. Is autem (id quod degenerantibus vfu venit rebus) quanto ex meliore indole, tanto ipsi Barbaris vitiosiores in mores transfressus, dolorem auulsa ab impuro suo concubinae tempus ratus explendi; pro vfu & auctoritate qua apud Carigijs valebat, varijs artibus & mira calliditate quaesita contrarijs planè doctis eos atque præceptis instruxit, & ad vliscendos inimicos contraque arma ferenda suam quoque pollicitus opem & auxilium incitauit: & quem Correa paulo antè captum à Brasilis, & ad epulas de more mastrandum, ex eorum faucibus eriperat, is & Corream liberatorem suum vnaque Sofam insimulare apud Carigijs instituit, & in summum odium adducere, quasi in eorum perniciem cum vicinis hostibus conspirassent, plurimoque cum apparatu sagittarum & arcuum hostilem præcurressent aduentum. Fidem mēdacio fecit, quod Brasili duo, qui paulo antè à Correa seruati, ei se comites adiunxerant, arcus vterque gestabant; vt mos est genti, cum peregrinatur ad externos. Nouember (quantum deinde argumētari licuit) mensis agebatur. Iamque Correa, quod Natalis Domini dies erat sibi à Prouinciali reuerfionis terminus constitutus, propensissimè Carigijs, longèque optimè animatis ad fidem, reditum adornabat. Redeuntem cum comite Sofa, & aliquantum progressos itineris ex insidijs repente Carigijs manus adoritur. Quanquam enim clementes, vt diximus, mitique sunt ingenio Carigijs, veteratoris tamen illius astutia, & proditiōnis falso metu compulsi, de medio tollendos non dubitauerunt innoxios. Ac primum quidem comites Brasillos duos, deinde Sofam illico ad preces in genua procumbentem sagittis interimunt: postremò in ipsum Corream hortantem hostes, quantum conijci potuit, (nec enim exaudiri verba satis poterant) vt suæ salutis consulerent, & ab impio facinore manus facilegas abstinerēt, arcus intendunt. Cumque is inter ictus & vulnera nihilominus placido vultu sermoneque lenire facios illos non intermitteret, ijque vicissim pro verbis spicula redderent; flexis & ipse genibus baculoque suæ peregrinationis abiecto, manus oculoque tollit in cælum, & hostium piculis ingemiscēs, nouissimas inter preces sagittis obrutus & cōfectus interiit. Hic honos habitus carissimis Socijs, hæc gloriæ merces & corona tributa, vt Deo & animis suū sanguinè largiretur, & in cæcis Ethnicorū mentibus vocandis ad lucē, huius ipsi

lucis vsuram amitterent, mortem in muneribus obeundis obedientiæ & caritatis exciperent, & profundenda vita primos inter Martyres Societatis nostræ connumerarentur. Quanquam enim non religionis odio (si verum quærimus) sed proditiōnis, vt antè diximus, suspitione Barbarorum mens incitata, veri Dei cultores suis confosfos telis exanimauit: tamen, si mens eius, qui Barbaros incitauit, improbißima reputatur, reperitur nihil ad perfectam martyrij causam atque rationem his necibus abfuisse, nec quidquam desideratum esse, quo minis illi reponantur in Martyres. Veterator ille, quem diximus, Castellano- rum interpres, odio veritatis atque iustitiæ, & auulsa sibi concubinae dolore percitus, ipse Corream & Sofam Ethnicorum telis obiecit, ipse vita expulit, & quod suis horruit, alienis manibus interemit. quali ad homicidij crimen interfit, vtrum ipse suis manibus aut alienis maestes infontem, vita spoliis virum bonum, & in alterum sis iniuriosus. His igitur sanctis testibus in Brasilia Societatis sunt decorata primordia, his Martyrum exornata primitijs: quos quàm ingens multitudo deinceps ex hac ipsa Societate consequentibus imitata sit annis, suis locis temporibusque reddetur. Horum pretiosa nex vbi nunciata est Piratingam, aduectos ex Europa Socios inter festas gratulationes sanctus quidam pudor incescit, quod nemo ipsorum, sed vterque ex coopratis in Brasilia ea laurea digni fuissent. Nouella verò Christiana soboles, catechumenique & oppidani ceteri ex Corream desiderio, tanquam ad amantissimi parentis obitum vberes in lacrymas, & gemitus mœstissimos erupere: postque priuatas querelas communè lamentationem media nocte exorti duce ipso cōcionabundo, sæpeque interclamante, iam veri eloquij princeps mortuus est, iam vnicus nobis veritatis interpres ereptus est, qui sincero nos cordis amore complectebatur, iam pater, & frater, & amicus noster est mortuus; triste officium ad lucem vsque cum miserabili eiulatu produxerūt. Hac æstate primum missus in Europam est Leonardus Nunnus, qui B. Patri statum rerum Brasiliarum exponeret, & certa ex eo responsa difficultatibus, quas dies offerebat, referret.

Cum hæc in Brasilia gererentur, in orientis Solis India mortuo prouinciæ Præposito Gaspare, Melchior Nunnus, Ioannis Nunnij, quem Patriarcham designatum modò narrauimus, frater è Xaueri mortis chirographo, vt supra demonstratum est, in administratione successerat: qui locis aliquot Indicæ Societatis inspectis Goam cōcionandi causa, & vt inde reliquam prouinciam facilius regeret, se receperat. Nec ei Socij sue defuit recens de animis benemerendi facultas, misso ab Vrbe Pontificis Maximi Tobelao, cuius promulgatores ac præcones in ijs locis Societatis potissimum Patres ipse Pontifex nominarat. quod vt amplum Patribus ad existimationem & nomen, ita ciuibus opportunum ad animatum commodum fuit. Eam opportunitatem nacti complures longo annorum interuallo suæ vitæ peccata posuerunt. Pecuniam malè partam vel suis dominis, si scirentur & superessent; vel Christo Domino, si nescirentur, nec apparerent, suis in minimis

134
Correa, &
Sofa impie
produntur.

135
Correa, &
Sofa impie
produntur.

136
Gemitus
Brasillorum
ex Corream
desiderio.

137
Primus ex
Brasilia Ro-
mam Pro-
curator
missus.

138
Res Indica.

139
Melchior
Nunnius
statuit Iap
oniam
parere.

140

minimis reddiderunt. Publica præterea sunt ac priuata, occulta & aperta facinora publicis ac priuatis vocibus castigata, pietas excitata, sacra cœnobita amplificata, & nouis aucta Tironibus, multorum denique bonorum facta sementis. Quibus in studiis atq; laboribus dum Melchior Socijque se continent, aduehitur ex Iaponia Petrus Alcaçena, cuius sapius est facta mentio, eorum missu Patrum, qui in ijs insulis versabantur, tam lætos afferens nuncios, tam multa de pingui illo feraciq; solo commemorans, vt inuitatum quædam ardorem eò traiciendi, & apud illos Ethnicos suam operam collocãdi penè cunctis iniecerit. Auxere flammam trium Iaponicorum regum literæ Bungenis, Amanguciani & Firandensis ad Indiæ Proregem Alfonso Noroniam, in quibus illi veram Dei legem, quam ex vltimis orbis terræ finibus in sua regna Societatis homines deportauerant, agnoscebant. Ac Bungenis quidem suum ad eundem Proregem legatum cum litteris & muneribus destinarat, quibus se induxisse in animum affirmabat Christi legem amplecti, & cum Lusitano Rege confociari, magniq; se beneficii loco numeroq; ducturum, si cum eo Rege, qui regno tam amplo, tamq; opulento præesset, societatem atque amicitiam religionis fœdere confirmaret. Nec inania quædam verborum officia, sed vera, & ex ipsis profecta præcordijs ea promissa fuerunt. Nam quo minus Christi legem acciperet, & Christianis se factis addiceret, aliud nil efficiebat, nisi nobilitatis metus; ne, si nouam legem prior ipse reciperet, id illa ferret iniquiùs. Qui metus extrudi facile poterat, si suscipiendæ nouæ legis initium à quibusdam nobilibus esset factum. Sed Christianorum Iaponum ardor, quorum ad quatuor milia omnia iam summa conscenderat, & in suscepta fide constantia, quæ nullo terrore mortis iniecto, nullis propinquorum carorumq; labefactari videbatur illecebris, ea ingens Patribus calcærat ad iter illud tam arduum, tamq; laboriosum ineundum: præsertim quòd Amangucianus, Bungenisq; reges totis vltis Societatem exceperant, & ad extruendum templum ac domicilium aream ei solumq; decreuerant: eo insuper ad beneficium addito, ne Patrum in locis veluti sacrosanctis comprehendi vulnerariq; ferro quis posset: & suo cuique arbitratu liceret citra cuiusquam iniuriam legem Creatoris accipere. Quibus rebus Melchior impulsus, quamquam eò propendebat interdum, vt in India, vbi nauos de Societate viros mors nuper ademerat, remaneret, quoad saltè ea Patrum iactura missio è Lusitania supplemento sarciretur; tamen ex altera parte veritus ne Xauerij de vita discessu, cuius iam nuncius erat allatus, conuertendorum ad Christum Iaponum studia relanguerent, & memor insuper sancti Patris, qui veleidem prouincia præpositus ad Iapones se contulerat, à quo præsertim fuerat ipse quondam in eas insulas designatus; censuit denique prestare, & è diuina re magis esse, si ad ipsos Iapones se conuerteret, quam si apud Indos hæreret. Qua in sententia confirmabatur eo magis, quòd Goæ de Societate recentes expectabantur, & Balthasarem Diazium, qui in ea prouincia debebat, ijs agnoscebat præ-

ditum ornamentis, vt vel ab eo Indica tractati Societas pro dignitate posset. Verùm ne quid non consideratè consilioq; faceret, placuit Goenses ad Patres, cœnobiorumq; Præsides Dominicanæ Franciscanæq; familiæ, & ad Canonicorum summi templi Præpositum rem referre. Quorum cum vna omnium mens esset atque sententia, vt iter illud ingrederetur, reliquum erat voluntatem Proregis vt exploraret. Ad quem vt venit Iaponicas fortè litteras perlegentem, vltro ille, Quin tu, Pater, in Iaponiam properas, vbi tam multa mens offertur? Tum demum eò sibi transmittendum, & diuinæ voluntati tot significationibus indicatè parendum existimauit. Cuius profectiois fama vulgata, vel ex ipsis non defuerunt externis non modò viri, sed & matronæ pernobiles, qui se cum Melchiore ad illud iter offerrent, vt in eas insulas patefacto iam aditu, ad animorum salutem quamcunq; possent opem viri viris, femina feminis impertirent. Primas in ea re tulit negotiator opulentus ac diues, & apud ipsos etiam Iapones, Sinas, Pegusianos assiduo commercio nobilis, Xauerio quondam peramicus, Ferdinandus Mendius Lusitanus. Is vt Melchiori se comitem itineris, socium laboris adiungeret, cum maxima facultatum suarum parte totum Societati sine retractatione se obtulit. Continuoq; seruos, quos habebat multos, libertate donauit: multa contulit in egentes, quædam ad extruendam ædem Deiparæ in Ciurano insula, pioq; alios in vsus: multa quoque in magnificum munerum apparatus, quibus Iaponum Principi gratiam studiumq; Christianæ religioni conciliaret. Atq; his initijs aditum sibi munuit ad reliqua. Quo Ferdinandi cõsilio Prorex cognito, commodissimè esse censuit, suo eum nomine ad regem legare Bungensem cum litteris & muneribus. Nec abnuit Ferdinandus legationis id genus, nec spe Christianæ propagandæ rei recusat hoc munus. Sed quamquam voto & animo de Societate iam erat: tamen quo liberius & honorificentius acceptam legationem obiret, mutandum cultum extrinsecus non putauit, tum etiam vt in Iaponia, vbi annorum quatuordecim mercatura notus erat, longè acriùs gentem ad amorem Christianæ religionis suo inflammaret exemplo; cum viderent hominem antea splendidum honorifica legatione iam functum tantà subito ad humilitatem religiosæ paupertatis, & sui ipsius despicientiam sua voluntate descendere. Nec aberrabat à coniectura consilium. Erat enim de Ferdinando apud Iapones tam excellens opinio, vt eum propter diuitias, quæ comparatione eorum paupertatis ampliores etiam videbantur, quàm essent; beatum ac Dei propinquum vulgari nomine nuncuparent. Præter hunc ducebat Melchior de Societate comites quinque, totidemq; orphans ad vsu & ministerium factorum, quibus adiungere se vltro Ferdinandi famuli tres, qui quamquam manu missi libertateq; donati, sequi suum patronum, à quo diuelli non poterant, voluerunt. Eorum verò nomina, quos sibi è Societate delegerat Melchior, hæc sunt, Gaspar Villeda sacerdos, Melchior Antoniusq; Diazij, Ludouicus Froës, ac Stephanus Goës. Hos Prorex cum alijs ad nauigandum op-

141
Ferdinan
dus Men
dium adit
se Melchior
ri socium.

143
Abenit in
Iaponiam
Gaspar Vil
leda, Mel
chior Diazij,
Antonius
Diazij, Ludouicus
Froës, Ste
phanus
Gob.

portunitatibus, & comœatu, tum multa sacra vestis supellectili discedentes intruxit: curantq; orphanis sacrorum ministris ex auro textas tunicas ac dalmaticas iussit: vt quo augustiore cum pompa splendoreq; diuina tractarent, eo maiorem in admirationem venerationemq; Christianos illos Iapones, & ipsos etiam Ethnicos raperent. Hoc instructu oinatuque rerum Melchior Nunnus tradita Balthasari Diazio Societatis Indica cura, cum legato Socijsq; processit ad litus ingenti hominum prosequente caterua. Magna in digressu vis lacrymarum effusa, & ex vtraque parte osculo pacis dato, venerunt Patres propinquam in insulam nomine Ciorantum, mille haud amplius Goa passus, ad aedem Virginis Deiparae, quae tum recens extruebatur. Hic vt faultam a Deo sibi navigatione exposcerent supplice tanta Matre, sua quisque vota ingenti animorum mortu, pijsq; lacrymis renouarunt. Ea re Ferdinandus animaduertit, ingenti quodam animi incitatus ardore, non ex certa formula ille quidem conceptis rite verbis, sed verbis suis, & quae tum diuini vis spiritus suggererat, tria primùm vota cum reliquo Sociorum cœtu concepit. Re diuina peracta Melchior Ferdinandum, quando repentina illa vota emiserat, seducit, & de Societatis vtentique rebus & institutis edoctum talari tunica ad exiguum spatium temporis induit; qui mox cum ad reficiendum cibo vites conquereretur, in facello tandem inuentus est venerabundus ante signum Dei Matris puerum Iesum gestantis in vlnis, de tractos sibi e digitis annulos in pueri digitulos inferens. Verùm pauld post ponere talarem iussus, & ad suum redire vestiturum, breuiore quam vellet potitus est gaudio. Patres, vbi suae pietati satis in ea insula cumulateq; fecerunt, in altum prouecti post multa pelagi incōmoda tempestatēq; peruenere Malacam. Hic sua diutius opinione perficiunt, nullam in Iaponiam opportunitatem navigationis nacti; & quod reliquum erat anni, suis ex instituto muneribus & functionibus exigunt. Melchior quotidie semel & iterum veteri ex instrumento nouoq; sacras Litteras explanabat. Diebus sacris & antemeridianas & pomeridianas conciones habebat. Quarta quaque feria ad aedem Misericordiae de misericordiae muneribus diserebat, enucleabatque Symbolum Apostolicum pulchris adducendis similibus & rationibus ad persuadendam Ethnicis Christi legem, quibus cum tam frequens consuetudo eis intercedebat. Sexta verò septem Dauidicos psalmos poenitentiae vsu vocabuloq; nobiles explanabat; tradebatque tum peccata dispiciendi ac distinguendi praecpta, tum ea deplorandi ac poenitentiae lacrymis expiandi: quibus ex concionibus, sacrilq; lectionibus ingens ad animos permanabat utilitas. Ac, ne tenera de se feretur aetas, vnus e Fratribus per urbem egressus puerorū gregem tintinnabulo conuocabat, & Christianis praecptionibus, bonisq; moribus informabat: cuius disciplinae vis adeorum quoque propinquos & domesticos pertinebat; cum & famulis & ancillis pueri illi quae didicerant impertirent, & si quem domi, vel arcta sibi necessitudine iunctum temere vsurpantem augustissimum Dei nomen exaudissent, in eum acriter inuecti, suum illi facinus expromerent. Erat & suus quoque emendicandae stipendium ad domesticas, tum alienas egestates leuandas dicatus dies: erat & suum gemino valerudinario interuisendo tempus ex intervallo dicatum. Quibus in officijs nihil Ferdinandi luculentius exemplo, nihil ad permouenda pectora magis efficac. Is quanquam ad pristinum cultum Melchiorie iubente redierat, eo tamen iterum tantisperposito, & obsoleto suscepto, quatitabat tanta animi demissione ac sui despiciētia per urbem stipem, & in ea vrbe, vbi diuitiarum splendore nobilis celebrisq; iam erat; vt verè sibi gens illa persuaderet, & in animum suum induceret, alteram quamdam post hanc breuem & fluxam semper vitam, cuius ille gratia tam constanter humana contemneret. Ex hac studiorum munerumq; varietate, & ex hac tanta exemplorum luce atque fulgore, mira quaedam in ea ciuitate morum commutatio facta est, planè vt aliam faciem, & vultus alios ab eo Societatis accessu moraq; referret. Quas inter moras percunctari ex Ignatio per litteras Melchiori num ab alijs prouincijs esset Indica secernēda, an potiùs cum Lusitana iungenda; respondit B. Pater, vtique secernendam, vt suum apud se Praepositum, ad quem suis de rebus opportunè referret, & à quo rectius administrari posset, haberet. Haecenus de Melchioris ex India discessu.

Goa Balthasar Diazius muneris pariter laborisq; successor Melchioris vestigia secutus, institutum concionandi tenebat, plurimo cum fructu saluteq; multorum. Ad eius vocem mulieres ferè omnes, quae corpus publiciterant vulgò suum, vt ad verecundiam sublatis periculis se formarent, & voluptati frenos imponderent, vrbem egressae se ipsae quodammodo relegarunt, in tutoq; collocarunt. Sed cum Sociorum magnopere Balthasar plura auxilia requireret, commo- dum nouus Protex Petrus Mascarenia e Lusitania par sacerdotum adduxit, Franciscum Vieram, & Iacobum Soueralium, eum qui operam regno Congi nauarar. Nec enim iam plures supererant Goa quam tres numero sacerdotes, cum Sociorum tamen esset numerus ad triginta. Cum his igitur tribus illi duo coniuncti partim Sacramentorum administratione, partim diuini verbi praedicatione, totos reparandis sese animis addixerunt. Reliqui verò partim elementarijs pusionibus instituendis ducentis & quinquaginta, partim tota conquistis vrbe ferè trecentis Christianae pietatis instillandis inijtjs longa tædia superabant. A deo que sibi omnes cum his, tum alijs obeundis caritatis muneribus non parcebant, vt eorum complures aut bonam valetudinem penitus amiserint, aut vitam ipsam nimio labore finierint. Cuius laboris incōmodum penuria victus reddebat acerbius, & eorum rerum indigentia, quae ad tutelam vitae non modò Patrum, sed etiam puerorum, quos alendos susceperant, pertinebant. Quod alio rursus cumulabatur incommodo, quod non mediocriter Ethnicorum ad Christum remorabatur accessum. Deerant idoneae Societatis operae, & qui pereuntibus portigerent dexteram, ad salutemque vocarent. Deerat eorum non modò copia, qui rem gererent animorum; sed eorum etiam, qui domesticam

145
Vt rectè
exempli.

146
Balthasar
Diazius
Melchioris
succedit:
Goa pracla-
re rem di-
uinam pro-
curat.

147
Peruenit in
Indiam Pro-
tex Petrus
Mascarenia
& cum eo
de Societate
Franciscus
Viera, &
Iacobus
Soueralius.

148
Res Socie-
tatis Goa in
maximis
difficulta-
tibus.

143
Ciorantus
insula prope
Goam.

144
Melchioris
Nunus &
Sociorum
res gesta
Malaca.

149
De corpore
B. Xaverij
incorrupto.

150

151
Reliquiarū
B. Xaverij
miraculo.

iuuentutem litteris expolirent, doctrinæque præ-
fidijs instruerent, vt tradenda Dialecticæ causa,
(nondum enim ad altiora doctrinæ fastigia iuue-
tus illa conscenderat) advocandus fuerit ex Au-
gustiniana disciplina magister. Atque hoc nimi-
rum impulit India Patres, vt ab Lusitania plus
operarum tanta contentione tantam in messem
efflagitarent. Illas verò exiguas copias, studia,
contentiones, & proferendæ religionis ince-
ptum sustentabant vtique Xaverij de cælo præ-
ces, cuius apud se corpus, carissimumque pignus
piè conditum huius anni vere Malaca aduectum
asseruabant. Crescebat eius apud homines vene-
ratio, & frequentibus concurrebatur agminibus
ad sepulchrum; afferiebantur coronæ, quæ tumu-
lum tangerent, florum spargebantur odores, &
perpetuus in vsus luminis creber cereus incende-
batur. Quo in genere illud admirabile & dignum
litteris memoratur, cereum ad eius corpus accé-
sum haud ampliùs magnitudine cubiti totos dies
duodeuiginti totasque noctes continenter arsisse
nullius adminiculo, nisi Dei subministrantis pa-
bulum ad fulgorem. Miraculo erat singularis illa
corporis sesquiannum iam animo vacui, toties
sepulti, ac per tot spatia æquorum delati perseue-
rans integritas: quæ cum fidem superaret omnè,
& suspiciōe occulti balsami nonnullis afferret;
Alfonso Proregi placuit aperiri corpus, & à me-
dico suo peritissimo Cosmo Saraiua curiosius in-
spici. Is toto corpore pertentato, ventre præfer-
tim, qui facillimè contabescit, nihil non solidum
integrumque reperit, nullo balsami oleiue laten-
tis indicio. Cumque è Societate quidam suos in
plagam digitos, quæ secundùm præcordia lauo
patebat in latere, Cosmo auctore misisset, eror
illic aqua permixtus erupit, nil graue redolens,
ne admotis quidem propius consulto naribus.
Iam crura, cæteraque membra carne ad eò solida
natiuaque reperit; nullis vt medicaminibus con-
seruari tanto post obitum intervallo eo modo
possent. Hæc ille iuratus pro imposito sibi à Pro-
rege negotio multis audientibus testificatus est.
Antonius quoque Ribera, qui Episcopo superio-
re anno demortuo, sacrorum administrationi
præerat, cum ea de re testimonium sua manu sub-
scriberet, affirmauit se, cum rem sibi pro suo mu-
nere cognoscendam, rumore, qui de sancti cor-
poris integritate manarat, impulsus existimasset,
templum vbi iacebat ingressum, arcam aperiri
iussisse, facibus accensis vna circiter ante meri-
diem hora suis corpus oculis inspexisse, brachia,
crura, coxendices, & reliquas partes corporis diu-
multumque tractasse, totumque corpus integrum
inuenisse tam expertis omnibus, imò etiam tam
recens, vt solida in eo caro, natiuaque succus, &
color etiam viuus appareret: vidisseque paru-
lum supra genu in sinistra coxendice quasi vul-
nus, vnde carnis frustulum sectum erat: itemque
vulnus aliud in ventre, quo cum digitos intecis-
set, nil tabidum deprehendisse, nil olfactu graue.
Que omnia vt à se comperta essent, tabellionem
iussisse suum publicis tabulis consignare, & eis
suo se subscripsisse chirographo. Porro studia po-
poris integritate prodigijs ipsa quoque diuina vis
plurimis affirmavit; præsertim in ægrotorum re-

donanda salute, quam Goæ constat ad eius cor-
poris tactum recuperasse complures. Narrabat
Antonius Sâ indigenam domi suæ feminam par-
tus iam dolore deploratam Xaverij capillis, qui
inter sacra lipsana seruabantur, admotis statim
fœtum edidisse feliciter. Ancillam quoque suam
inter parturendum exanimatam, cum extinctis
in aluo fœtus, & in transfuersum iacens extrahi
sine parētis interitu periculoue summo non pos-
set, eodem admoto capillo mortuum fœtum ci-
tra periculum effudisse. Nec minùs admirabile,
quod Antonio alteri contigit è nobili Rodericio-
rum familia, cui diuturna pituita sic heberat
aspectum, vt ne eos quidem, qui se propius affe-
rentur, aspiceret. Is medicamenta complura ne-
quidquam expertus, cum ad Xaverij sepulchrum
se duci iussisset, orassetque Patres, vt sibi loculum
aperirent, Xaverij manus oculis suis admouit, &
absterfa repētè caligine cernere paulatim cœpit,
& suum breui recepit aspectum. Balthasar, cuius
paulò antè meminimus, Diazius, cum ex angina,
quæ fauces arctius interstrinxerat, laboraret, nec
in stomachum trahere aliquid ac diglutire iam
posset; postulata clauē loculi, vbi Xaverius est
conditus, ea ipsa faucibus tactis, continuò con-
cretos illos humores soluit, & iter efcis interclu-
sum aperuit. Illud admirabilius, longèque cele-
berrimū. Ioanna primaria femina, quo die Xave-
rij corpus delatum est Goam, cum ex diuturno
morbo morti iam esset proxima, excubarentque
ad eius cubile domestici; campanarum sonitu ex-
audito tanto funeri consentaneo, & fama sancti-
tatis admonita, miraculorumque Xaverij, virum
suum Christophorum Pereriam, & quotquot ad-
erant præsentēs, obsecrat, vt ad Xaverij feretrum
deportari se sinant. Cùm illi negarent, ne perspi-
cua periculo propè iam moribundam commit-
terent, in eoque obstinatè persistarent; illa præ san-
cti viri videndi studio fiduciam concipit, & voto
ipso subitam morbi leuationem sentit, dum ad
extremū quotidianis aucta viribus, & benè con-
firmata conualuit. Quid? quòd flagella ipsa, qui-
bus se pro sua pietate Xaverius diuerberare con-
sueuerat, hanc eandem vim morbos ab humanis
remouendi corporibus habuisse reperta sunt: ea-
que à neophytis asseruata, fuisse medicinæ non-
nullis. Nec ipsæ modò res defuncti iam viri, sed
eius quoque nomen religiosè appellatum, & de-
uocata eius de cælo præces, vel in Europa, locif-
que procul distitis ad eius mortis nuncium, &
admirandi funeris famam, salutem ægrotantibus
attulerunt. Testis est Lusitania, testes Societatis
in ea Patres beneficium salutis experti. Decum-
bebat ex febribus Conimbricensis Collegij Re-
ctor Leo Hennicius, cum de felici Xaverij obitu
litteris funereque perlatis, spe salutis recuperan-
dæ concepta, iubet eas ad se afferri, sibi que re-
citatatis quadam auctus repentè fiducia, cubito
de lecto se alleuat, & passis manibus, versif-
que ad astra luminibus Xaverio supplicat, ne
minùs sit in propulsandis morbis benignus in
suos, quàm esset in alienos: continuoque depul-
sam diuinitus ab se febrem, & vires insuper si-
bi redditas animaduertit. Qui dum inter admi-
rationem & gaudium rem tacitus animo voluit,
& Deo cum lacrymis gratias agit; non se tenere
lectulo,

lectulo, seu cohibere clamans potuit, attonitis stupore domesticis: nec prædicandi & celebrandi Xauerij finem facere; sed valens viribus, & acceptæ salutis munus ostentans, ad Andream Capredam eximium in audiendis confitentibus sacerdotem morbi socium lætabundus accurrit, beneficium commemorat, & suo mouet exemplo, vt ab Xauerio poscat opem, par experturus protinus auxilium, si fidenter impleret. Is haud ignarus, quàm modò grauiter affligeretur Henricius, fiduciam excitat, inuocatoque Xauerio omnium opinione celeris febrem, & ipse depulit. Hæc & alia complura cum de Xauerij sanctitate Lusitaniæ Rex non modò fama, sed multorum etiam ex litteris ac sermonibus cognouisset, quanquam tanti viri iacturam, totius cladem Orientis pro eo ac debuit acerbe tulit: tamen vt dolorem suum aliqua ex parte leuaret, ac debitam virtuti gratiam solueret, ei qui summæ rerum præfesset in India per litteras accuratè mandauit, vt illustria Xauerij facinora miraculaque sedulo conquisita in publicas quàm primùm tabulas adactis iurcirado testibus referenda quàm diligentissimè curaret: easque tabulas vnâ cum testimonijs & auctoritatibus vniuersis, suo & chirographo subsignatas, & obsignatas annulo triplici itinere ad se transmitteret. sibi enim in animo esse testificationem illam ad Pontificem Maximum in Vrhem mittere, vt, si ei videretur, tantam sanctitatè meritis decoraret honoribus, & tot miraculis in clytam, venerandam & colendam ab omnibus rite decerneret. Eas igitur tabulas Francisci Barretti studio, qui Mascarenæ Proregi successit, sanè quàm accuratè exquisitèque confectas cum Rex accepisset, ad suum Romanam legatum misit, vt referendi in Sanctorum numerum tanti viri procuracionem causamque sustineret, & eam strenuè apud Pontificem ageret. Sed pij consilia Regis intempestiua mors fregit, relictis regijs apud nos tabulis obsignatis, Regisque manu rite subscriptis, vnde ea ferè omnia, quæ & à nobis, & ab alijs de Xauerio mandata sunt litteris, sumpta sunt.

Iam de cæteris Societatis in India locis nihil nominatim hoc anno; illud vniuersè mandatum est litteris. Vberes vbiq; fructus & in Christianis & in Ethnicis editos, futuros etiam longè maiores, nisi ipsa Europæorum exempla, & regionum ministrorum aliena studia essent in mora, & ipsa quoque paucitas operarum; ex quibus Antonium Fernandium inter infulas Amboini naufragium extinxit. Is vnus nec sacerdos cum Vincentio Pereria Amboinios edocebat & solabatur, quos Mahometani crudelissimè diuexabant: & ipse malè sustibus acceptus nihil aiebat se laborare de plagis, modò vita superesset, ne penitus desisterentur eo solatio Christiani. Verùm dum accitus magno studio ad insulam fidei percupidam nauigat, cū vectoribus penè omnibus merso nauigio perijt. Vincentius natatu cum fluctibus strenuè colluctans, quanquam crebro ad præcitas cautes allisu totus cruentatus, tandem saxum tenuit. Inde cū insistere vestigijs nequiret, per ignota loca & sola agens sese, totum triduum perreptaui, haud dubiè conficiendus inedia, nisi fortè vnus è montium incolis inuentum subla-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

tumque in humeros ad pagum Christianorum deportasset. Is nondum in Societate erat adscriptus. Sed talibus experimentis cogebat caritas in illis operarum angustijs etiam candidatorum exercere constantiam.

Apud Iapones duabus in vrbibus Amangueij, ac Funaij siue Bungi, vt antè significauimus, bono loco Christiana res erat; ibi Cosimo Turriano, hic Balthasare Gago perpussilla cum Sociorū manu operi instantibus. Nec intermittebantur Amangueij vllò puncto temporis conciones. Eæ erant Xauerij elucubraciones Hispanicæ in vnum redactæ volumen, & à Paulo Sanctæ fidei in Iaponicum translata sermonè. Quæ cum haberentur ex scripto, dum peregrina lingua proceditur, cõplebatur auditoribus Patrum gdes, quotidieq; aliquot maximè de præcipuis à patria vanitate ad veræ pietatis cultū religionemq; deducebantur. In ijs Bonziorū Meacensium fuit par, qui Christi lege baptisimoq; susceptis, hic Pauli, ille Barnabæ nomine, nihil dies ac noctes aliud nisi de animi salute, deq; Deo viuo ac vero purè castèque colendo cogitabant. quorum in exemplis & opera multum videlicet Patres ad flectendos populariū animos reponebant: & eorum alter elucubraciones illas Xauerianas, vnde Patres è suggestu Iapones affabantur, Iaponicè rursus vertit paulò luculentius, & ad vilitati sermonis consuetudinè magis accommodatè, ne quid illi abhorrens ab vsu eorum etiam tum balbutientes effertent, quod risu & sibilis petulans vulgus exciperet. Nihil enim insolens Iapones in sermone, nihil ferè obsoletum, & ad omnem linguæ lapsum arque imprudētiam miros in cachinnos erumpunt. Haud in vrbe modò, verùm etiam foris circumferbatur & à Patribus, & à neophytis Christi nomen: in eamque rem summò studio Christianis Iaponibus incumbentibus, populus, qui ambulabat in tenebris, lucem vidit, & magnus Ethnicorum numerus Christi iugo seua Saranæ depulsa tyrannide, colla subdidit. Bungi verò multum erat Patribus cum Bonzijs litium, magna sæpè cum inimicis capitalibus de religione contentio: cumq; ex omni certamine, quod erat pugnantia pro veritate procliue, Balthasar victor excederet, nec id diffiteri Bonziorū auderet improbitas; veritate fallitatis apud multitudinè redarguta, malè rem suam gereret, eò deniq; se cõuertit, vt persuaderi pro concione multitudinè veller, Iaponū sectam nihil à Christianorū disciplina distare. Sed ne fucum populo faceret, & vt, qui erant in eandè inducū fraudè, ab ea Balthasar opinione deduce-ret, librum edidit, in quo quantum inter vtramq; disciplinam interiectū esset interuallum, perspicuis rationibus demonstrabat: Qui liber ad regem Bungi perlatus a deo probatus est, vt eum sibi rex consiliarijs presentibus recitari describiq; iusserit, codicemq; ipsum suo chirographo communitum, quo plus ei fidei suos apud ministros & cõmendationis accederet, ad auctorem suum remiserit. Magna igitur ex inde rerum tranquillitas apud Patres, nec modica ad Christum Ethnicorū accessio Domino cooperatè, & euangelizantium sermonem perspicuis signis atque miraculis confirmante. Septuagesimum iam ædem exercebatur à Sarana Iapon: & erat infelici,

H h 2 fau-

155
Vis signi
crucis: &
alia mira-
cula.

faucibus arctè pressis esculentis omnibus ac poculentis iter obstructum. longam inediam, & ademptam vescendi facultatem certus sequebatur interitus, cum porrectam à Christianis aquam crucis signo lustratam, vnà cum pronuntiatione Dominicæ precis Ethnicus hausit, & malum continuò dæmonem, qui eius se faucibus insinuarat, abegit. Tum demum patefactum est iter escis, & sumpto pabulo recreatus ægrotus. Paralyticus qui valerudinis causa multa prodegerat, variisque ad eam recuperandam superstitionibus erat vsus, sacra epota aqua momento conualuit. Eodem morbo confliatus alius, eadem adhibita curatione leuari protinus cæptus est. Quidam autem diuturna lippitudine penè cæcus de sacro fonte susceptus, vnà cū peccatorum tenebris oculorum caliginem dispulit, & pituitæ cohibito cursu pristinam aciem recuperauit. Alium verò quem nefarius spiritus afflictabat, & iam elinguem mutumque reddiderat, cum res suas omnes atque fortunas in pla-

cādā idolorum iram temere profudisset, signo crucis Balthasar admoto, protinus ab infesto dæmone liberauit, loquentem reddidit, & sibi vndique restitutum sacris vndis intinxit. Illud etiam admirabilius, quòd, cū magnis ex febribus laboraret, iussus à Balthasare crucis se aliquoties signo expiare, sanus illico discessit. Postea cum preces idolo praua consuetudine ductus, ne febrium rediret ardor, adhibuisset, denuo iacta: febribus cæptus est. Qui cum se cum tacitus reputaret, piaculum sensit, & iusto dolore suscepto, occurrit ad Patres. Ab his eodem signo crucis se iterum expiare iussus, iterum conualuit. Quid illustrius ad commedandam Christi fidem, veramque religionem? Sed longum sit omnia persequi, & varia morborum genera diuinitus perfanata, seu febrium restinctos ardore, seu parturientium propulsata pericula sacra dumtaxat aqua, vel venerande crucis obiectu. Constat vno tantum beneficio salutis adductos Ethnicos ad trecentos suscepisse baptismum.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV LIBER DECIMVS QVINTVS.

1555
1
Primi honores in Societate Patriarchæ, & duorum Episcoporum ad Ethiopiam expeditionem.

Rat in occasu iam annus, ac nouus oriebatur, cum quæ de legatione Ethiopica supra memorauimus, perfecta in Vrbe sunt. Pontifex Iulius non sine Societatis laude præfatus eam, quanquam honores ab Apostolica Sede recusaret, eas tamen Cathedras, quæ recens offerebantur, plenas laborum atque discriminum non subterfugere; summo Patrum Purpuratorum cōsen su Nunnium Patriarcham, Ouiedum, & Carnerium olim Patriarchæ successuros, hunc Nicenum, illum Hierapolitanum Episcopos renunciauit, coactos pro imperio delatas infulas admittere. Patriarchæ non in Æthiopiam modò, verum etiam finitimas in prouincias summū ius & potestatem dedit, & sacrum pallium misit. His in Societate principibus apertus est aditus ad honores: sed eos honores, in quibus plus inesset curarum atque laborum, quam splendoris ac pompæ, si tamen est dicendus apertus, qui postea quadraginta propè annis præter eos nemini patuit. Adeò constanter honoribus se Societas semper opposuit: & eos ipsos, quos refertos crucibus periculisque dicimus, tamen quia honores erant, nisi admodum repugnanter ac inuitissima non admisit.

2
Mors Iulij Pontificis magno Societatis incommodo.

Idem sub tempus Lainius & Natalis in Germaniam cum Legato Sedis Apostolicæ Ioanne Morono Cardinali ad comitia Augustana mittuntur, ob mortem Pontificis successu non magno. Lainius statim in Italiam redijt: de Natali infra narrabo. Decimo Kal. Aprilis moritur Iulius anno Pontificatus sui quinto: quanto cum Socie-

tatis incommodo, quam alieno tempore, sensit Sociorū in Vrbe Collegium, cui annum vectigal assignarat, sed testimonium publici diplomatis nondum dederat: senlit & Collegium Germanorum, cui certa pecuniarum subministrabat ex intervallo subsidia. quæ cum eius obitu deficerent, tota scilicet eius curationis moles Societatis super humeros ruit: cuius erat expresso are precario cum Alumnorum tueti vitas, tum locatarum adimere penitente mercedem. Quo tempore tanta erat in Vrbe caritas, tantus numerus Sociorum (centum enim amplius & sexaginta censebantur) vt ne quartæ quidem alendæ parti sedulo corrogata collatae subsidia satis essent. Itaque ne tantæ pietatis opus vna penuria victus intercederet, faciendum Ignatio fuit, magnum vt alumnorum numerum per varias Societatis in Italia sedes ac domicilia dispertiret: reliquos apud se Romæ conquisitis elemosynis sustentaret. Sensit denique immaturam Pontificis mortem Societas omnis, quæ Iulium agnoscebat vt patrem, à quo amplissimo diplomate confirmata, immunitatibus aucta, munita priuilegijs, ornata iudicijs & beneficijs erat. Non his modò potuisset incommodis Marcellus Cerrinus Politianus Iulij successor occurrere: sed longè maiora pollicebatur, si vita suppeditasset. Verum spem totius Christianæ gentis, quæ quidem vix Pontificem prius eum creatum, quam mortuum potuit audire; breui fuitulit communis moriendi necessitas. Erat hic cum bonis omnibus, tum Societati Ignatio que peramicus, vir integerrimus, & omni laude cumularus, munerique tanto omnium curationem.

3
Marcelli Pontificis virtus, & pietas in Societatem.